

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

І.В. ЄНА

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС
НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК**

**для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Право»
освітньо-професійної програми «Правознавство»**

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № 10
від 26 травня 2020 р.

Запоріжжя
2020

УДК : 343.13(075.8)

Є 61

Єна І.В. Кримінальний процес : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Право» освітньо-професійної програми «Правознавство». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2020. 202с.

У виданні у систематизованому вигляді та відповідно до змісту робочої програми дисципліни «Кримінальний процес» подано виклад теоретичного матеріалу.

Для його успішного засвоєння запропоновано практичні завдання, контрольні питання до всіх тем курсу, наведено словник основних понять і термінів та перелік додаткової літератури до всіх тем навчального курсу.

Для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Право» освітньо-професійної програми «Правознавство».

Рецензент *Дудоров О.О.*, д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального права та правосуддя.

Відповідальний за випуск *Пирожкова Ю.В.*, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Тема № 1. Поняття, завдання, джерела та система стадій кримінального процесу.....	8
Тема № 2. Поняття, система і значення принципів кримінального процесу.....	19
Тема № 3. Суб'єкти кримінальної процесуальної діяльності.....	30
Тема № 4. Докази і доказування у кримінальному процесі.....	52
Тема № 5. Заходи забезпечення кримінального провадження. Запобіжні заходи.....	66
Тема № 6. Загальні положення досудового розслідування.....	79
Тема № 7. Слідчі (розшукові) дії. Негласні слідчі (розшукові) дії.....	101
Тема № 8. Підготовче провадження.....	120
Тема № 9. Загальні положення судового розгляду кримінальної справи. Порядок судового розгляду кримінальних справ.....	126
Тема № 10. Порядок постановлення вироку, ухвали, постанови.....	140
Тема № 11. Апеляційне провадження.....	149
Тема № 12. Касаційне провадження.....	158
Тема № 13. Особливі порядки провадження.....	165
Тема № 14. Кримінальний процес інших держав.....	181
Термінологічний словник	188
Контрольні питання до всіх тем	193
Тематика курсових робіт	198

ВСТУП

Процес реформування національного законодавства, який відбувається на сучасному етапі в Україні зумовлений економічними, політичними та соціальними змінами. Це процес направлений на забезпечення спокою, безпеки громадян, які забезпечуються ефективністю діяльності правоохоронних органів.

Конституція України, виходячи з універсального обов'язку держави визнавати, забезпечувати та охороняти права людини і громадянина проголосила, що найвищою цінністю в Україні визнається людина – її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека, та поклала на державу відповідальність перед людиною за утвердження і забезпечення її прав і свобод.

Важлива роль у вирішенні вказаних конституційних положень, як інструменту державної охорони прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб, належить кримінальному процесуальному праву, яке являє собою систему знань про кримінальне судочинство, призначенням якого є охорона важливих соціальних цінностей, зміцнення законності та правопорядку.

Кримінальне процесуальне право пройшло багатогранний період розвитку. Це життєво необхідна сфера державної діяльності, пов'язаної із забезпеченням правопорядку у суспільстві, дотриманні усіх прав.

Боротьба зі злочинністю – складна соціальна проблема, яка постійно знаходиться в полі зору суспільства та держави. Особлива роль в цьому належить тим органам державного апарату на які безпосередньо покладено обов'язок боротьби зі злочинністю – органи досудового розслідування, прокуратура, суд.

Органи держави, які вирішують загальні завдання боротьби зі злочинністю, здійснюють цілеспрямовані дії по швидкому та повному розкриттю кримінальних правопорушень, викритті винних, та забезпеченню правильного застосування закону з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення був притягнутий до відповідальності і жодний невинний не був покараний, що і визначає основний зміст кримінального процесу.

Вивчення студентами норм кримінального процесуального права, правовідносин які регулюються цією галуззю права, діяльності державних органів, посадових осіб і громадян, які залучаються до сфери кримінальної процесуальної діяльності, практика застосування норм кримінального процесуального права щодо регулювання відносин, які виникають у суспільстві в зв'язку з вчиненням кримінального правопорушення – є предметом курсу «Кримінальний процес».

Кримінальний процес, як навчальна дисципліна будується на базі кримінального процесуального права та діяльності по його застосуванню органами досудового розслідування, прокуратури, адвокатури, судом.

Метою викладання навчальної дисципліни «Кримінальний процес» є: розкриття соціальної та правової суті кримінальної процесуальної діяльності у кримінальному провадженні, її значення для захисту прав і свобод громадян та їх правового виховання.

Основними **завданнями** навчальної дисципліни є: систематизоване засвоєння та закріплення теоретичних знань загальних засад кримінального процесу, особливостей провадження на окремих стадіях кримінального процесу, особливостей провадження по окремих категоріях справ, набуття вміння застосовувати отримані знання при провадженні по кримінальній справі.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Кримінальний процес» студент повинен

знати:

- теорію кримінального процесуального права;
- вивчити кримінальне процесуальне законодавство його зв'язок з іншими галузями права та суміжними науками, практику його застосування;
- оволодіти умінням правильно тлумачити та застосовувати норми кримінального процесуального права;
- самостійно поновлювати та поглиблювати свої знання кримінального процесуального законодавства;
- визначати, юридично обґрунтовувати та відстоювати свою позицію по застосуванню кримінального процесуальних норм.

вміти:

- правильно застосовувати норми кримінального процесуального права;
- аналізувати процесуальне положення та права, обов'язки учасників кримінального процесу;
- класифікувати докази;
- визначати джерела доказів;
- складати процесуальні документи.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких **результатів навчання (компетентностей)**: засвоїти теоретичні положення кримінального процесу та основні положення кримінального процесуального законодавства та відпрацювати навички застосування отриманих знань при вирішенні конкретних процесуальних ситуацій.

Кримінальний процес складається з двох частин: загальної та особливої.

У загальній частині розглядаються основні загальні положення кримінального процесу: поняття, завдання та джерела; принципи; суб'єкти, учасники кримінального процесу та їх процесуальне становище, теорія доказів, доказове право та доказування; засоби процесуального примусу.

В особливій частині вивчається рух кримінального провадження на всіх стадіях кримінального процесу: у досудовому розслідуванні, підготовчому провадженні, судовому розгляд кримінальної справи, апеляційному та касаційному провадженні, виконанні вирок, провадженні у Верховному Суді України та за нововиявленими обставинами. А також розглядаються

особливості розслідування та судового розгляду справ про злочини неповнолітніх та в справах про діяння неосудних і осіб, які захворіли на душевну хворобу після вчинення злочину, тощо.

Кримінальне судочинство є і повинно бути ефективним засобом захисту прав і свобод людини. Проте слід завжди пам'ятати, що воно може бути і джерелом підвищеної небезпеки для людини та суспільства, якщо не ґрунтується на демократичних і гуманних принципах, або якщо вони проголошені, але не виконуються.

Кримінальна процесуальна діяльність щодо розслідування, розгляду і вирішення кримінальних проваджень пов'язана з обмеженням або порушенням прав та свобод громадян гарантованих Конституцією України, що потребує від посадових осіб правоохоронних органів міцних знань закону і неухильного виконання його вимог. Порушення норм кримінального процесуального права в процесі судочинства в наслідок недосконалого знання закону, недбалості або помилки часто призводить до прийняття рішень, які в послідуєчому виправити не можливо, про що досить переконливо свідчить історія людства.

Запропонований автором теоретичний матеріал та практичні завдання складені відповідно до робочої програми дисципліни «Кримінальний процес» та дають можливість поглибити теоретичні знання та напрацювати навички застосування норм кримінального процесуального права.

Для засвоєння матеріалу пропонується для ознайомлення наступна література.

Основна література:

1. Тертишник В.М. Кримінальний процес України : підручник. Київ : Алерта, 2017. 840 с.
2. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Київ : Правова єдність, 2017. 824 с.
3. Кримінальний процес: альбом схем (загальна та особлива частини) навчальний посібник / за ред. С.В. Петкова, Я.О. Васильчука, Л.А. Гарбовського, А.В. Григоренко. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 736 с.
4. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 р. / за ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка. Харків : Фактор, 2013. 1072 с.
5. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. Київ : Алерта, 2014. 440 с.
6. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Особлива частина: підручник. Академічне видання. Київ : Алерта, 2014. 420 с.
7. Адвокатура України : підручник / за заг. ред. С.Я. Фурси та Н.М. Бакаянної. Київ : Алерта, 2016. 864 с.

8. Вільчик Т.Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні : монографія. Харків : Право, 2015. 400 с.

9. Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес : навчальний посібник. Київ : Ваіте, 2014. 280 с.

10. Удалова Л.Д. Кримінальний процес. Особлива частина (альбом схем) навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 224 с.

11. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : підручник. Київ : Істина, 2014. 432 с.

12. Удалова Л.Д., Панчук О.В. Надання свідку правової допомоги у кримінальному процесі : монографія. Київ : КНТ, 2014. 160 с

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-173>.

3. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 р. (із змінами і доповненнями станом на 1 вересня 2013 р.) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>.

4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=43306.

6. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

7. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1698-18/page>.

8. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. Київ, 1992. С. 36–62.

9. Про виконавче провадження: Закон України від 21 квітня 1999 року. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/606-14>.

10. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> 3.

11. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 року. URL: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3460-17/co№v4.

Тема № 1. Поняття, завдання, джерела та система стадій кримінального процесу.

1. Поняття, предмет, метод та завдання кримінального процесуального права.
2. Поняття кримінального процесуального права, кримінального процесу та його історичні форми.
3. Зв'язок кримінального процесуального права з іншими галузями права та суміжними науками.
4. Поняття та значення джерел кримінального процесуального права.
5. Кримінальний процесуальний закон і кримінальні процесуальні норми: поняття та значення.
6. Процесуальна форма та процесуальні гарантії.
7. Стадії кримінального процесу.

Кримінальне процесуальне право представляє собою систему нормативних приписів, які регулюють суспільні відносини, які виникають в процесі порушення кримінального провадження, його розслідування, розгляду та вирішення, тобто регулює діяльність органів досудового розслідування, прокуратури, суду.

Кримінальне процесуальне право регламентує компетенцію органів розслідування, прокуратури, суду; встановлює їх повноваження; визначає правове становище учасників кримінального процесу; встановлює їх права а обов'язки.

Кримінальне процесуальне право регламентує умови провадження як кримінального провадження в цілому, так і окремих процесуальних, слідчих дій, встановлює їх зв'язок та послідовність, а також порядок набуття вищою чинності.

Кримінальне процесуальне право представляє собою сукупність норм, встановлених державою з метою захисту, закріплення та розвитку відносин, які складаються в процесі кримінального провадження.

Тобто, кримінальне процесуальне право врегульовує правовідносини, які складаються між суб'єктами кримінального процесу з провадження розслідування, розгляду та вирішення кримінального провадження.

Кримінальні процесуальні правовідносини складаються з трьох елементів – об'єкт правовідносин, суб'єкт правовідносин та зміст правовідносин.

Об'єктом правовідносин є те, з приводу чого вони виникають. В даному випадку – це кримінальне правопорушення.

Суб'єкт правовідносин – це вся сукупність суб'єктів кримінального процесу, які залучаються до процесуальної діяльності.

Зміст правовідносин – це сукупність прав та обов'язків суб'єктів кримінального процесу.

Предмет кримінального процесуального права – вся сукупність правовідносин які виникають у кримінальному провадженні.

Ці відносини мають динамічний характер. Вони виникають, розвиваються, зупиняються, відновлюються на протязі усього провадження. Саме на їх врегулювання і направлені норми кримінального процесуального права.

Історична форма кримінального процесу - організація процесуального механізму, що зумовлює джерело поступального руху провадження у кримінальних справах та основи процесуального статусу (положення) його учасників¹.

Виділяють три основні історичні форми кримінального процесу:

1. інквізиційний (розшуковий, або слідчо-розшуковий);
2. змагальний (обвинувальний);
3. змішаний (слідчо-судовий, континентальний).

Методи кримінального процесу можна поділити на три групи:

1. Загальнонаукові методи. До них можна віднести – аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, порівняння.
2. Спеціальні методи – моделювання, математичний, кібернетичний.
3. Специфічно-правові – формально-логічний, порівняльно-правовий, історичний, конкретно-соціологічний.

¹ Кримінальний процес : підручник / кер. авт. кол. д-р юрид. наук, доц. О.Ф. Кобзар. У 2-х ч. Ч. 1. Дніпро : Дніпропетровський державний ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 337 с.

В загальному вигляді задачі кримінального процесуального права сформульовано у ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України), а саме:

- захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень
- охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження
- забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду
- викриття винних
- правильне застосування закону.

Швидкість розслідування забезпечується шляхом дотримання термінів визначених для процесуальних дій у кримінальному процесуальному законодавстві. Тобто, притягнення злочинів до кримінальної відповідальності повинно бути максимально наближеним до моменту вчинення кримінального правопорушення.

Повнота розслідування означає необхідність встановлення всіх обставин, які входять до предмету доказування.

Викриття винних означає закріплену в законі вимогу встановлення та доведення вини кожної особи. Яка притягається до кримінальної відповідальності.

Також розслідування та судовий розгляд повинні здійснюватись об'єктивно, тобто слідчий, прокурор, суддя повинні враховувати всю сукупність доказів, як обвинувального. Так і виправдувального характеру.

Термін «кримінальний процес» вживається у декількох значення.

Кримінальний процес – як самостійна галузь права;

Кримінальний процес – як діяльність уповноважених органів щодо провадження по кримінальній справі;

Кримінальний процес – як правова наука;

Кримінальний процес – як навчальна дисципліна.

Кримінальний процес – це врегульована нормами кримінального процесуального права діяльність органів досудового розслідування, прокуратури та суду, направлена на порушення кримінальних проваджень, їх розслідування, розгляд і вирішення.

ОЗНАКИ:

1) специфічна діяльність;

2) здійснюється у формі правовідносин.

Кримінальний процес має три основні елементи:

- специфічна система діяльності суб'єктів кримінального процесу.
- чітка регламентація діяльності всіх суб'єктів кримінального процесу;
- діяльність здійснюється у формі правовідносин між суб'єктами кримінального процесу.

Поняття «кримінальний процес» та «правосуддя» є тісно пов'язаними між собою, але не співпадають.

Правосуддя – це діяльність органів суду, направлена на здійснення задач захисту суспільства і держави від кримінальних правопорушень, та представляє собою розгляд справи та з'ясування істини.

Таким чином правосуддя охоплює тільки судову діяльність у кримінальних провадженнях, а поняття «кримінальний процес» охоплює і діяльність судових органів, і прокуратури, і слідчого, і інших суб'єктів кримінального процесу.

Джерела кримінального процесуального права – це сукупність нормативно-правових актів, які врегульовують діяльність уповноважених органів, щодо здійснення досудового розслідування кримінальних проваджень, їх розгляду та вирішення по суті.

Система джерел:

- Конституція України;
- Кримінальний процесуальний кодекс України;
- Закони України;
- Міжнародні договори.

Джерела складаються з кримінальних-процесуальних норм, структура яких традиційна – гіпотеза, диспозиція, санкція.

Види кримінальних процесуальних норм: забороняючи, уповноважуючи, зобов'язуючі.

Функції кримінального процесу – це напрямки діяльності суб'єктів кримінального процесу.

Процесуальні функції мають такі характерні особливості:

- законодавчо закріплені;
- врегульовують певні напрямки процесуальної діяльності;
- визначають права та обов'язки суб'єктів кримінального процесу;
- реалізуються спеціальними суб'єктами кримінального процесу.

Прийнято виділяти такі функції:

- розслідування;
- правосуддя;
- обвинувачення;
- захист.

Порядок провадження у кримінальній справі називають ще кримінальною процесуальною формою діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду, а також усіх осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Кримінальна процесуальна форма являє собою правовий режим кримінальної процесуальної діяльності, що включає дотримання юридичних процедур, виконання певних процесуальних умов та забезпечення гарантій у кримінальному провадженні. Таким чином, у понятті кримінальної процесуальної форми зроблено акцент на тому, що діяльність оперативних підрозділів, органів досудового розслідування, прокурора, слідчого судді та суду формалізована. Іншими словами, така діяльність упорядкована,

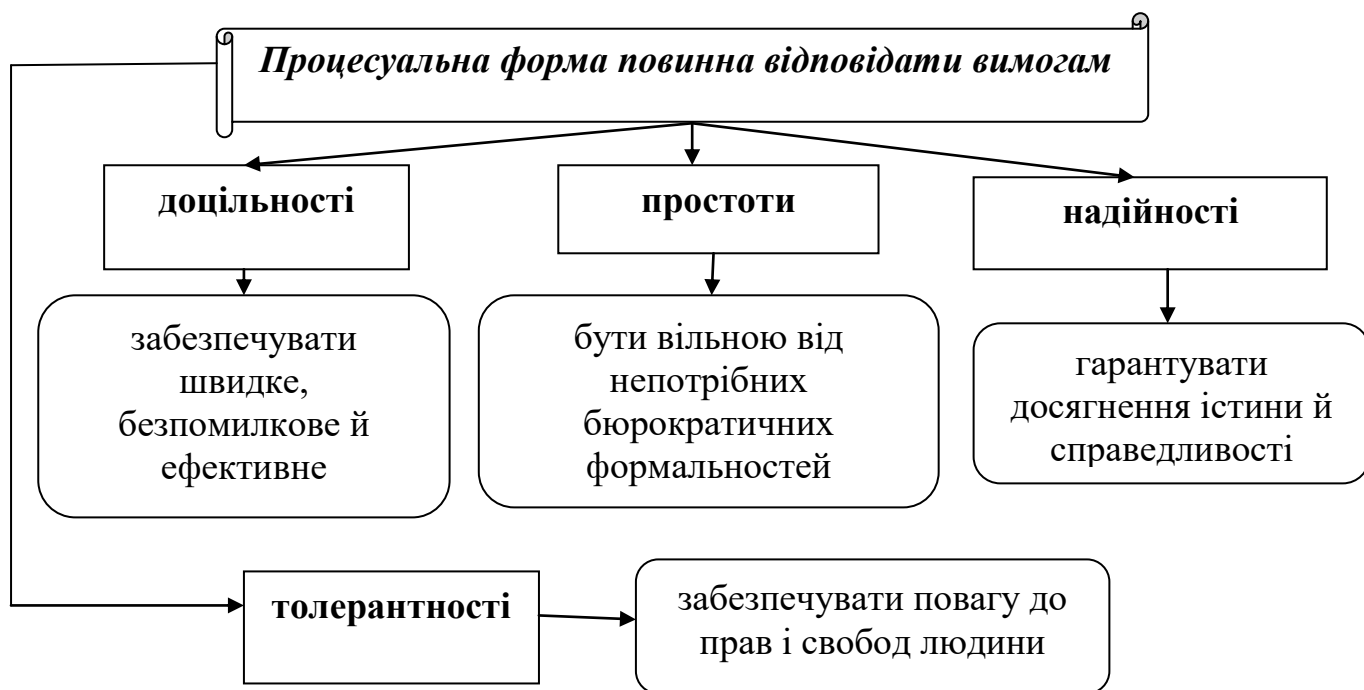
врегульована, має певні форми, які створюються низкою вимог, що пред'являються до неї.

Під юридичними процедурами слід розуміти певну послідовність, черговість вчинення тих чи інших процесуальних дій. Наприклад, повідомлення про підозру обумовлює певну черговість дій слідчого: складання письмового повідомлення про підозру, погодження цього повідомлення з прокурором та вручення письмового повідомлення про підозру (статті 276-278 КПК)².

Значення процесуальної форми полягає в тому, що вона:

- визначає стабільну та юридично доцільну процедуру судочинства;
- оптимізує й активізує діяльність щодо розв'язання завдань кримінального процесу;
- надає правове поле для встановлення єдиної для всіх законності;
- створює систему необхідних гарантій встановлення істини, захисту прав і свобод людини та забезпечення справедливості.

Процесуальна форма повинна відповідати певним вимогам (Схема 1).

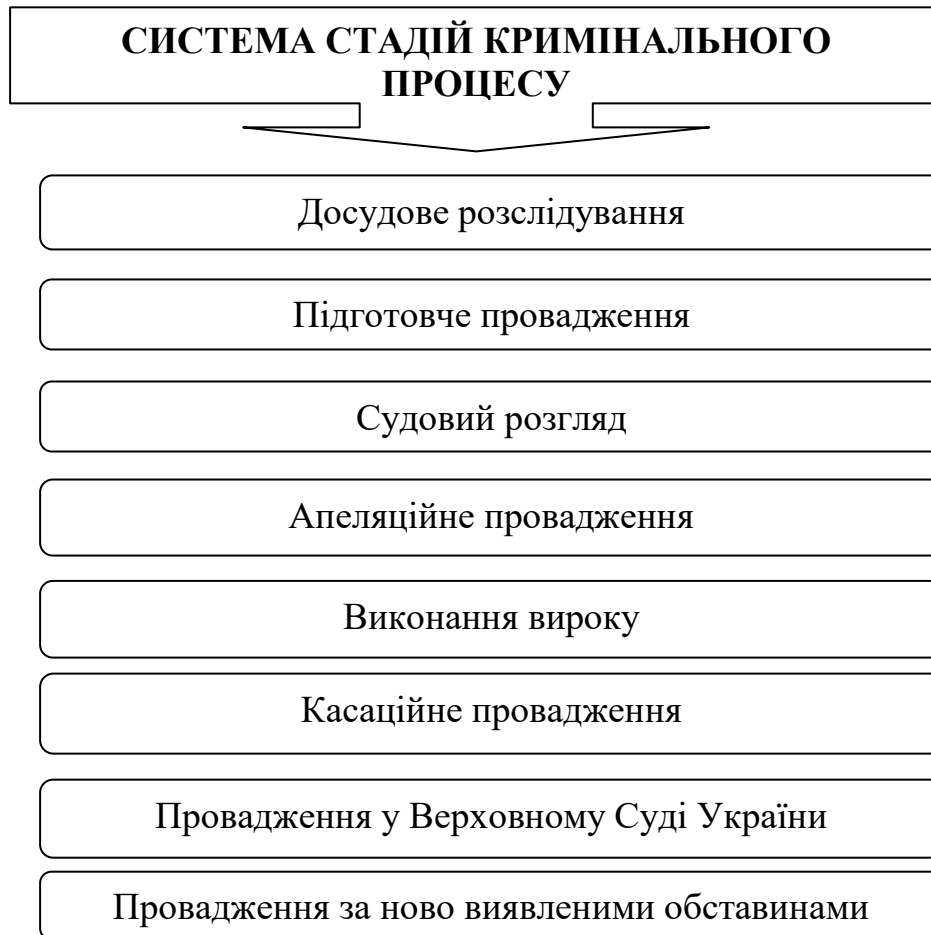
Стадії кримінального процесу – це відносно самостійні його частини, які наряду із завданнями кримінального процесу виконують притаманні тільки їм задачі.

Всі стадії взаємопов'язані, та кожна наступна настає тільки після завершення попередньої.

Для кожної стадії характерне прийняття підсумкового рішення, яке буде завершувати процесуальні дії на одній стадії та будуть підставою для початку наступної.

Система стадій (Схема 2).

² Кримінальний процес : підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

Основні поняття та терміни: кримінальне процесуальне право, предмет кримінального процесуального права, кримінальні процесуальні правовідносини, задачі кримінального процесу, кримінальний процес, стадії кримінального процесу, джерела кримінального процесуального права, кримінальний процесуальний закон, кримінальна процесуальна норма, функції кримінального процесу, процесуальна форма, процесуальні гарантії.

Задачі:

1. Досудовим слідством встановлено, що Пашенко 31 липня 2019 року близько 14 год., перебуваючи у своєму будинку, збув Карпову особливо небезпечний наркотичний засіб - снодійний мак, тобто у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України.

Визначте поняття кримінальних процесуальних правовідносин?

Які ознаки кримінальних процесуальних правовідносин, хто є суб'єктом в даному випадку?

2. До Верховного Суду України від суду м. Варшави (Польща) надійшло доручення про допит як свідки громадян України м. Запоріжжі Сидорова та Петренка, які перебуваючи в туристичній поїзді до м. Варшави були очевидцями розбійного нападу на громадянина Польщі.

Доручення було передано до Запорізького обласного суду, який у складі трьох суддів з участю секретаря судового засідання поставив свідкам запитання, що були вказані в дорученні, а відповіді були записані в протокол, який підписали головуючий та секретар. Цей протокол, завірений печаткою суду, було направлено суду м. Варшави.

Чи дотриманий судом у даному випадку встановлений законом порядок допиту свідків?

3. Теплохід Тарас Шевченко, який належить Україні, перебував з туристами громадянами України в Середземному морі. Під час проведення на теплоході свята Нептуна Петренко, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, з хуліганських спонукань побив туриста Козлова в наслідок чого йому були нанесені середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Де скоєно злочин?

За яким законодавством має відповідати за свої дії Петренко?

Чи зміниться відповідь якщо Петренко скоїв свої дії під час перебування теплохода в порту міста Салоніки (Греція).

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. Кримінальне переслідування як функція кримінального процесу.
2. Поняття та система кримінальних процесуальних гарантій.
3. Справи приватного обвинувачення – особливості провадження.
4. Кримінальна процесуальна форма та її співвідношення з кримінальними процесуальними гарантіями.

Тестові завдання:

1. Слово «процес» походить від латинського «processus» і означає:

- А) просування назад;
- Б) просування вперед;
- В) діяльність особи;
- Г) досягнення завдань.

2. Характерною рисою обвинувального процесу було:

- А) визнання особливого становища обвинувача, в якості якого виступала особа, що потерпіла від злочину;
- Б) визнання особливого становища свідка;
- В) позбавлення обвинуваченого права захищатись;
- Г) право мати захисника.

3. Змішаний процес дістав свою назву:

- А) завдяки тому,що в ньому змішались деякі елементи інквізаційного процесу на досудових стадіях та змагальності в суді;
- Б) завдяки тому,що в ньому змішались деякі елементи інквізаційного процесу;
- В) завдяки тому,що в ньому змішались елементи змагальності в суді;
- Г) жодна з відповідей не є вірною.

4. Основним джерелом кримінального процесуального права є :

- А) звичай;
- Б договір;
- В) закон;
- Г) постанова.

5. Перша стадія має назву :

- А) досудове розслідування;
- Б) судовий розгляд;
- В) попередній розгляд справи суддею;
- Г) порушення кримінальної справи.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України побудовано згідно з:

- А) Кримінальним кодексом України;
- Б) Конституцією України;
- В) законами;
- Г) підзаконними актами.

7. Гіпотеза:

- А) містить саме правило поведінки;
- Б) умова, за якої норма кримінального процесуального права повинна діяти;
- В) міра впливу;
- Г) надання прав учасникам процесу.

8. Диспозиція:

- А) містить саме правило поведінки;
- Б) умова, за якої норма кримінального процесуального права повинна діяти;
- В) міра впливу;
- Г) надання прав учасникам процесу.

9. Вихідним елементом системи кримінального процесуального права є:

- А) кримінальна процесуальна норма;
- Б) санкція;
- В) гіпотеза;

Г) галузь.

10. Кримінальної процес пов'язаний з:

- А) математикою;
- Б) експертологією;
- В) астрономією;
- Г) етикою.

11. Встановлені процесуальним законом заходи, що створюють умови для виконання завдань кримінального процесу, справедливого правосуддя це:

- А) методи;
- Б) процесуальні гарантії;
- В) гіпотеза;
- Г) галузь.

12. До основних кримінальних процесуальних функцій належить:

- А) обвинувачення;
- Б) гласність;
- В) відкритість;
- Г) незалежність.

Контрольні питання:

1. Що таке кримінальне процесуальне право?
2. Метод кримінального процесу.
3. Що є предметом кримінального процесуального права?
4. Які завдання кримінального процесуального права?
5. Що є предметом науки кримінального процесуального права?
6. Яке завдання та значення науки кримінального процесуального права?
7. Які функції кримінального процесуального права?
8. Що таке кримінальний процес?
9. З яких стадій складається кримінальний процес?
10. В чому відмінність понять «кримінальне процесуальне право» та «кримінальний процес»?
11. В яких значеннях вживається поняття «кримінальний процес»?
12. Яке співвідношення понять «кримінальний процес», «кримінальне судочинство», «правосуддя»?
13. Які є історичні форми кримінального процесу?
14. Відмінність обвинувального кримінального процесу від інквізиційного?
15. З якими галузями права та науками взаємодіє кримінальний процес?
16. В чому полягає взаємозв'язок кримінального та кримінального процесуального права?

17. Як взаємодіє кримінальний процес з іншими галузями права та суміжними науками?
18. Що таке кримінальний процес як навчальна дисципліна?
19. Які завдання навчального курсу «Кримінальний процес України»?
20. Що таке джерела кримінального процесуального права?
21. Які нормативні акти є джерелами кримінального процесуального права?
22. Чому Конституція України є джерелом кримінального процесуального права?
23. Чому міжнародні правові акти є джерелами національного кримінального процесуального права?
24. Які міжнародно-правові документи є джерелами кримінального процесуального права України?
25. Який порядок застосування норм міжнародно-правових актів в кримінальному процесі України?
26. Що таке кримінальний процесуальний закон?
27. Яка система кримінального процесуального закону?
28. Яка структура кримінальних процесуальних норм та їх види?
29. Які правила дії кримінального процесуального закону в просторі?
30. Як діє кримінального процесуальний закон в часі ?
31. Які особливості дії кримінального процесуального закону щодо осіб?
32. Чи можливе застосування кримінального процесуального закону за аналогією?
33. Що таке процесуальні гарантії та їх значення?
34. Які є види процесуальних гарантій та їх зміст?
35. Що таке процесуальна форма?
36. 17.Яке значення має процесуальна форма та наслідки її недотримання?

Додаткова література:

1. Щериця С. Дія кримінального процесуального закону в часі. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 10. С. 125-127.
2. Адаховський Д. Поняття, сутність і види кримінально-процесуальних функцій. *Право України*. 2010. № 6. С. 220-225.
3. Дроздов О. М. Джерела кримінально-процесуального права. Харків : Право, 2004. 213 с.
4. Бацько І. М. Поняття і зміст кримінально-процесуальних відносин. *Право і суспільство*. 2006. № 1. С. 151-154.
5. Даниленко А. В. Природа та призначення кримінально-процесуальних функцій. *Право і безпека*. 2012. № 5. С. 150-154.
6. Грошевий Ю. М. Проблеми підвищення ефективності застосування норм кримінально - процесуального права. *Університетські наукові записки*. 2008. № 3. С. 276-281.

7. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології. К.: Юридична думка, 2008. 336 с.
8. Віденська Конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. *Відомості Верховної Ради СРСР*. 1964. № 8. Ст. 97.
9. Віденська Конвенція про консульські зносини, ратифікована ВР СРСР 23.03.89 р. URL: http://zakonl.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=995_047.
10. Мюллерсон Р. А. Соотношение международного и национального права. М.: Международные отношения, 1982. 135 с.
11. Трофименко В.М. Система кримінального процесу України (спроба концептуального аналізу). *Право України*. 2014. № 11. С.201-208.
12. Тітко І. А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України : монографія. Харків : Право, 2015. 448 с.
13. Федотова Г. В. Правове регулювання інституту кримінального проступку у Франції, Німеччині та Великобританії. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 275-288.
14. Удалова Л.Д. Функція судового контролю у кримінальному процесі: монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 176 с.

Тема № 2. Поняття, система і значення принципів кримінального процесу.

1. Поняття, система і значення принципів кримінального процесу.
2. Система конституційних принципів кримінального процесу та їх загальна характеристика.
3. Характеристика процесуальних принципів кримінального процесу.

Принципи кримінального процесу – це панівні в державі політичні і правові ідеї і погляди які закріплені в законі і визначають найбільш загальні керівні положення судочинства у кримінальних провадженнях і реальність та гарантії прав особи у кримінальному процесі.

Ознаки принципів:

- ✓ виражають панівні в даній державі політичні та правові ідеї та погляди щодо регулювання суспільних відносин в процесі кримінального провадження;
- ✓ загальні і важливі вихідні положення, погляди, ідеї, які визначають спрямованість і побудову, форму зміст, стадії і інститути кримінального процесу;
- ✓ мають бути належним чином закріплені в юридичних нормах;
- ✓ мають діяти на всіх стадіях кримінального процесу;
- ✓ рішення прийняте з порушенням принципу означає незаконність рішення і підлягає скасуванню.

Значення принципів кримінального процесу:

- ✓ визначають основні засади і напрямки правового регулювання суспільних відносин;
- ✓ впливають на нормотворчу діяльність;
- ✓ визначають основні форми і методи діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду;
- ✓ є процесуальними гарантіями забезпечення досягнення завдань кримінального судочинства;
- ✓ порушення принципів тягне скасування прийнятого рішення.

Система принципів - це органічна сукупність тісно пов'язаних між собою і закріплених в законі найбільш загальних керівних положень судочинства у кримінальних провадженнях які гарантують реалізацію права особи у кримінальному процесі.

В загальному вигляді конституційні принципи кримінального процесу можна визначити як закріплені у Конституції основоположні правові ідеї, які визначають побудову всього кримінального процесу, його сутність, характер.

Конституційні принципи повинні бути опосередковані у галузевому законодавстві.

Стосовно кримінального процесуального права це означає включення їх до Кримінального процесуального кодексу, в тому числі

шляхом розвитку та конкретизації з урахуванням специфіки їх реалізації на окремих стадіях кримінального процесу.

КПК України закріплено такі основні засади кримінального провадження:

- 1) верховенство права;
- 2) законність;
- 3) рівність перед законом і судом;
- 4) повага до людської гідності;
- 5) забезпечення права на свободу та особисту недоторканність;
- 6) недоторканність житла чи іншого володіння особи;
- 7) таємниця спілкування;
- 8) невтручання у приватне життя;
- 9) недоторканність права власності;
- 10) презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини;
- 11) свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї;
- 12) заборона двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення;
- 13) забезпечення права на захист;
- 14) доступ до правосуддя та обов'язковість судових рішень;
- 15) змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- 16) безпосередність дослідження показань, речей і документів;
- 17) забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності;
- 18) публічність;
- 19) диспозитивність;
- 20) гласність і відкритість судового провадження та його повне фіксування технічними засобами;
- 21) розумність строків;
- 22) мова, якою здійснюється кримінальне провадження (п. 1 ст.7 КПК України).

Зміст та форма кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*) повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, зазначеним у частині першій цієї статті, з урахуванням особливостей, встановлених законом (ч.2 ст. 7 КПК України).

Кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ст. 8 КПК України).

Під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися

вимог Конституції України, КПК України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства.

Прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень. (ст. 9 КПК України).

Не може бути привілеїв чи обмежень у процесуальних правах, передбачених цим Кодексом, за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, громадянства, освіти, роду занять, а також за мовними або іншими ознаками. У випадках і порядку, передбачених цим Кодексом, певні категорії осіб (неповнолітні, іноземці, особи з розумовими і фізичними вадами тощо) під час кримінального провадження користуються додатковими гарантіями (ст. 10 КПК України).

Під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної особи. Забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність (ст. 11 КПК України).

Під час кримінального провадження ніхто не може триматися під вартою, бути затриманим або обмеженим у здійсненні права на вільне пересування в інший спосіб через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення інакше як на підставах та в порядку, передбачених законом (ст. 12 КПК України).

Не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням, крім випадків, передбачених законом (ст. 13 КПК України).

Під час кримінального провадження кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, інших форм спілкування. Втручання у таємницю спілкування можливе лише на підставі судового рішення.

Інформація, отримана внаслідок втручання у спілкування, не може бути використана інакше як для вирішення завдань кримінального провадження (ст. 14 КПК України).

Позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому законом. На підставах та в порядку,

передбачених КПК України, допускається тимчасове вилучення майна без судового рішення (ст. 16 КПК України).

Особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому законом, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили.

Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні кримінального правопорушення і має бути виправданим, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи поза розумним сумнівом.

Підозра, обвинувачення не можуть ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь такої особи.

Поводження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поведженню з невинуватою особою (ст. 17 КПК України).

Жодна особа не може бути примушена визнати свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення або примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення.

Кожна особа має право не говорити нічого з приводу підозри чи обвинувачення проти неї, у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання, а також бути негайно повідомленою про ці права.

Жодна особа не може бути примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні її близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення (ст. 18 КПК України).

Підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника (ст. 20 КПК України).

Кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України.

Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на

реалізацію інших процесуальних прав, передбачених законом (ст. 22 КПК України).

Суд досліджує докази безпосередньо. Показання учасників кримінального провадження суд отримує усно. Сторона обвинувачення зобов'язана забезпечити присутність під час судового розгляду свідків обвинувачення з метою реалізації права сторони захисту на допит перед незалежним та неупередженим судом (ст. 23 КПК України).

Кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого (ст. 24 КПК України).

Прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення (за виключенням випадків, коли кримінальне провадження може бути розпочате лише на підставі заяви потерпілого) або в разі надходження заяви (повідомлення) про вчинення кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила (ст. 25 КПК України).

Учасники судового провадження, а також особи, які не брали участі у кримінальному провадженні, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси чи обов'язки, не можуть бути обмежені у праві на отримання в суді як усної, так і письмової інформації щодо результатів судового розгляду та у праві на ознайомлення з процесуальними рішеннями й отримання їх копій. Ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді інформації про дату, час і місце судового розгляду та про ухвалені в ньому судові рішення, крім випадків, установлених законом.

Кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито. Слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у **випадках**:

- 1) якщо обвинуваченим є неповнолітній;
- 2) розгляду справи про злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості особи;
- 3) необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи;
- 4) якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом;
- 5) необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні (ст. 27 КПК України).

Під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень.

Критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження є:

- 1) складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо;
- 2) поведінка учасників кримінального провадження;
- 3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень (ст. 28 КПК України).

Кримінальне провадження здійснюється державною мовою. Сторона обвинувачення, слідчий суддя та суд складають процесуальні документи державною мовою. Слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі необхідності послугами перекладача (ст. 29 КПК України).

Основні поняття та терміни: принципи кримінального процесу, система принципів кримінального процесу, конституційні принципи кримінального процесу, процесуальні принципи кримінального процесу, законність, гуманізм, демократизм, державна мова судочинства, свобода оскарження, недоторканність житла, недоторканність особи, презумпція невинності, принцип рівності громадян перед законом і судом, таємниця листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень, мова судочинства, гласність судового розгляду, змагальність процесу.

Задачі:

1. Обласний суд переглядаючи справу щодо 16 – річних Прегудова та Угрюмова, засуджених за хуліганство і згвалтування, дійшов висновку, що розглядаючи справу у першій інстанції суд усебічно, повно та об'єктивно розглянув цю справу в закритому судовому засіданні. Водночас він не виявив у справі постанови судді про необхідність розгляду справи в закритому судовому засіданні.

Яке рішення має винести у зв'язку з цим суд апеляційної інстанції?

2. Маючи інформацію проте, що підозрюваний у вбивстві який ухиляється від слідства, переховується в квартирі свого знайомого Сидоренка слідчий прибув за місцем проживання останнього і повідомив йому що він має право та зобов'язаний провести в його помешканні обшук, зайшов до квартири і оглянув всі приміщення та майно. Не знайшовши обвинувачуваного слідчий вибачився і покинув помешкання.

Оцініть дії слідчого.

3. Під час проведення обшуку в квартирі підозрюваного у вчиненні крадіжки Пилипенка, слідчий, який проводив обшук не допустив у квартиру трьох сусідок останнього, які хотіли бути присутніми. Вони звернулися зі скаргою до прокурора, посилаючись на порушення слідчим принципу гласності.

Які принципи було порушено за умовами задачі?

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Принципи кримінального процесу України і проблеми реалізації міжнародних стандартів основних прав і свобод людини.
2. Державна мова судочинства – проблемні питання реалізації.
3. Змагальність судового розгляду – основні засади.
4. Незалежність і недоторканність суддів та підкорення їх тільки закону.

Тестові завдання:

1. Найбільш важливим та універсальним, за своїм характером, принципом кримінального процесу є принцип ...

- А) публічності;
- Б) законності;
- В) принцип рівності всіх учасників судового процесу;
- Г) презумпція невинуватості.

2. Значення принципів кримінального процесу полягає в...

- А) відображають суть процесу, його характерні риси;
- Б) створюють основу деяких інститутів кримінального права;
- В) порушення норм-принципів може бути підставою для скасування прийнятих рішень;
- Г) правильним є все наведене.

3. До конституційних принципів належать..

- А) презумпція невинуватості;
- Б) змагальність судового розгляду;
- В) недоторканість житла;
- Г) правильним є все наведене.

4. ... - це вимога нормативного характеру, яка зобов'язує суд, суддю, прокурора, слідчого неухильно додержуватись вимог Конституції України.

- А) принцип публічності;
- Б) принцип законності;
- В) принцип державної мови судочинства;

Г) правильної відповіді немає.

5. Реальне здійснення законності забезпечується системою...

- А) методів;
- Б) встановлених гарантій;
- В) примусів;
- Г) правильної відповіді немає.

6. Послуги перекладача надаються...

- А) підозрюваному;
- Б) потерпілому;
- В) цивільному позивачу;
- Г) всім наведеним, у випадку прохання.

7. Слідчі та судові документи вручаються обвинуваченому...

- А) перекладені на його рідну мову;
- Б) перекладені на мову якою володіє обвинувачений;
- В) перекладені українською мовою;
- Г) перекладені на його рідну мову або іншу мову, якою він володіє.

8. Недотримання принципу державної мови судочинства у кримінальному провадженні, призводить до...

- А) скасування прийнятих рішення;
- Б) розгляд справи з початку;
- В) до несприятливих наслідків;
- Г) правильної відповіді не має.

9. ... - цей принцип полягає в тому, що ніхто не має права без законної підстави увійти до житла проти волі осіб, які мешкають у ньому.

- А) законності;
- Б) рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- В) принцип встановлення об'єктивної істини;
- Г) правильної відповіді немає.

10. Зняття інформації з каналів зв'язку, застосування інших технічних засобів отримання інформації здійснюється...

- А) без обмежень;
- Б) за рішенням слідчого судді;
- В) за рішенням органу виконавчої влади;
- Г) правильної відповіді немає.

11. ... відповідність висновків слідства і суду об'єктивній дійсності, фактичним обставинам розслідуваної події.

- А) всебічність;

- Б) повнота;
- В) об'єктивність;
- Г) правильної відповіді немає.

12. Вимоги всебічного, повного та об'єктивного дослідження обставин справи належить...

- А) до всіх учасників процесу;
- Б) не до всіх учасників процесу;
- В) лише до посадових осіб та органів, зусиллями яких здійснюється кримінальний процес;
- Г) правильної відповіді немає.

13. Суд, прокурор, слідчий, перекладати обов'язок доказування на підозрюваного, обвинуваченого...

- А) мають право;
- Б) не мають права;
- В) зобов'язані;
- Г) мають право в окремих випадках.

14. Забезпечення підозрюваному, обвинуваченому права на захист є...

- А) обов'язком судових органів;
- Б) обов'язком прокурора;
- В) необхідною умовою виконання завдань кримінального процесу;
- Г) правом обвинуваченого.

15. Ґрунтовною гарантією забезпечення обвинуваченому права на захист є ...

- А) можливість скористатись допомогою захисника;
- Б) знати в чому його підозрюють;
- В) знати в чому його обвинувачують;
- Г) правильної відповіді немає.

Контрольні питання:

1. Що таке принципи кримінального процесу?
2. Яка система принципів кримінального процесу?
3. Як принципи кримінального процесу взаємодіють між собою?
4. Які принципи кримінального процесу закріплені в Конституції України?
5. Що таке принцип законності, який його зміст і значення для здійснення судочинства?
6. Поняття та зміст принципу гуманізму?
7. Яким чином принцип гуманізму реалізується в кримінальному процесі?
8. Які принципи закріплені в Кримінальному процесуальному кодексі України?
9. В чому полягає зміст принципу публічності?

10. Який зміст принципу установлення об'єктивної істини та його значення?
11. В чому полягає принцип вільної оцінки доказів?
12. Яким чином реалізується в кримінальному процесі принцип забезпечення всім особам, які беруть участь у справі, права на захист їх законних інтересів?
13. Які принципи кримінального процесу проголошені в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права і як вони реалізовані в Кримінальному процесуальному законі України?
14. Яке значення мають принципи кримінального процесу?
  1. Що означає принцип недоторканості особи в кримінальному процесі?
  2. Який зміст принципу недоторканості житла?
  3. В чому полягає принцип кримінального процесу охорони особистого життя, таємниці листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень?
  4. Що означає принцип здійснення правосуддя тільки судом?
  5. В чому полягає зміст принципу колегіальності розгляду справи ?
  6. Чи відповідає одноособовий розгляд справ принципу колегіальності?
  7. В чому полягає незалежність суддів і підкорення їх тільки законові?
  8. Що таке конституційна, правова та матеріальна незалежність суддів?
  9. Який зміст принципу гласності кримінального процесу і які є винятки з цього принципу?
  10. Що означає рівність громадян перед законом і судом?
  11. В чому полягає зміст і яке значення принципу забезпечення підозрюваному, обвинувачуваному права на захист?
  12. Якою мовою здійснюється судочинство в кримінальних справах в Україні?
  13. Що означає безпосередність і усність в кримінальному процесі?
  14. Які юридичні передумови існування в кримінальному процесі принципу змагальності та яке його значення?
    1. Яке визначення презумпції невинності, її юридичний зміст і значення?

Додаткова література:

1. Баев О. Я. К проблеме правового закрепления положения о «разумности срока уголовного судопроизводства». *Криминалист первопечатный*. 2010. № 1. С. 11-26
2. Альбрехт П.А. Забытая свобода. Принципы уголовного права и европейской безопасности. Харьков : Право, 2012.184 с.
3. Барчук Г. І. Презумпція невинуватості як один із принципів кримінального процесу. *Науковий вісник КНУВС*. 2010. Вип. 4 (71). С. 54-62.
4. Гриненко С. О. Реалізація принципу безпосередності у досудових стадіях кримінального процесу України : монографія. Харків : Оберіг, 2008. 220 с.

5. Куковинець А. Проблеми реалізації принципу поваги честі та гідності особи при провадженні слідчих дій. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 3. С. 129-131.
6. Кучинська О. П. Принцип поваги до честі і гідності людини у кримінальному процесі. *Адвокат*. 2012. № 4. С. 17-19.
7. Маркуш М. А. Принцип змагальності в кримінальному процесі України : монографія. Харків : Бібліотека юриста, 2007. 208 с.
8. Нор В. Презумпція невинуватості як принцип кримінального судочинства та його інтерпретація Європейським судом із прав людини. *Вісник Львівського університету*. 2011. Вип. 53. С. 389-402.
9. Яновська О. Г. Європейські стандарти надання безоплатної правової допомоги в кримінальному судочинстві: проблеми реалізації в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2013. Вип. 6-1(2). С. 199-202.
10. Шрамко Ю. Т. Правова допомога як умова реалізації прав і свобод людини. *Право України*. 2014. № 6. С. 208–214.
11. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Київ : Видавець Фурса С. Я., 2007. 52 с.
12. Попелюшко В.О. Публічність кримінального судочинства і захист. *Адвокат*. 2003. № 2. С. 7-10.
13. Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підручник. Київ : Істина, 2014. 432 с.
14. Пошва Б. М. Міжнародні стандарти захисту прав людини як складова утворення незалежної судової влади в Україні. *Вісник Верховного Суду України*. 2012. № 10. С. 20–33.
15. Коровайко О. І. Забезпечення реалізації судом засади доступу до правосуддя стороні захисту. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4 (75). С. 77–86.
16. Коровайко О. І. Міжнародні стандарти кримінального судочинства в судовому провадженні України : монографія. Хапків : Панов, 2016. 492 с.
17. Коровайко О. І. Міжнародні стандарти незалежності та безсторонності суду у кримінальному процесі України. *Право і Безпека*. 2016. № 4 (63). С. 65–70.
18. Яновська О. Змагальні засади процесу доказування в кримінальному провадженні. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 77–82.
19. Крушинський С.А., Каліновська М.О. Порядок залучення експерта в контексті реалізації засади змагальності в кримінальному провадженні. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2018. №1 (59). С. 155-160.

Тема № 3. Суб'єкти кримінальної процесуальної діяльності.

1. Поняття та класифікація суб'єктів кримінального процесу.
2. Суб'єкти, які ведуть кримінальний процес та відповідають за його правильність.
3. Суб'єкти, які мають та відстоюють свої інтереси у кримінальному провадженні, або представляють інтереси інших осіб.
Суб'єкти, які сприяють здійсненню судочинства.
4. Підстави та порядок відводу та самовідводу осіб, які ведуть кримінальний процес.

КПК України чітко не визначає поняття і не подає класифікацію суб'єктів кримінального провадження, тому їх називають по-різному:

- 1) особи, які беруть участь у процесуальній дії;
- 2) учасники кримінального провадження;
- 3) учасники судового провадження;
- 4) сторони кримінального провадження;
- 5) фізичні особи.

Суб'єкти кримінального процесу - це державні органи їх посадові особи, фізичні і юридичні особи, які ведуть кримінальний процес, або залучаються до нього, вступають між собою у процесуальні правовідносини, набуваючи процесуальних прав і виконуючи процесуальні обов'язки.

Ознаки суб'єктів:

- ✓ у провадженні на підставах і у порядку, передбачених кримінально-процесуальним законом, за умови, що відсутні обставини, за яких закон виключає можливість їх участі у провадженні;
- ✓ мають визначені права та обов'язки (закон визначає порядок їх реалізації);
- ✓ діють у кримінальному судочинстві відповідно до своїх прав та обов'язків у встановленому порядку;
- ✓ вступають у процесуальні правовідносини;
- ✓ несуть відповідальність за невиконання своїх обов'язків або порушення прав інших учасників.

Статтею 3 КПК України до **учасників кримінального провадження** віднесено - сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, інша особа, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, секретар судового засідання, судовий розпорядник.

Учасниками судового провадження є - сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, представник персоналу органу пробачії, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, а також інші особи, за клопотанням або скаргою яких у випадках, передбачених цим Кодексом, здійснюється судове провадження (п. 26. ст. 3 КПК України).

Класифікація суб'єктів кримінального процесу:

– суб'єкти, які ведуть кримінальний процес та відповідають за його правильність;

– суб'єкти, які мають і відстоюють свої інтереси, або представляють інтереси інших осіб;

– суб'єкти, які сприяють здійсненню судочинства.

До першої групи відносяться такі суб'єкти (Схема 3).

Суд - це єдиний державний орган, на який покладена функція правосуддя. Відповідно до ч. 1 ст. 127 Конституції України, правосуддя здійснюють професійні судді й, у визначених законом випадках, присяжні. Відмова у здійсненні правосуддя не допускається (ст. 30 КПК України).

Суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі (ст. 52 «Про судоустрій і статус суддів»).

На посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросовісним та володіє державною мовою.

Кримінальне провадження в суді першої інстанції здійснюється суддею одноособово. Кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів.

Кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, а за клопотанням обвинуваченого - судом присяжних у складі двох суддів та трьох присяжних.

Кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один з них заявив клопотання про такий розгляд.

Кримінальне провадження в апеляційному порядку здійснюється колегіально судом у складі не менше трьох суддів, крім випадків, передбачених частиною дванадцятою цієї статті, при цьому кількість суддів має бути непарною (ст. 22 КПК України).

Кримінальне провадження здійснює суд, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено кримінальне правопорушення. У разі якщо було вчинено кілька кримінальних правопорушень, кримінальне провадження здійснює суд, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено більш тяжке правопорушення, а якщо вони були однаковими за тяжкістю, - суд, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено останнє за часом кримінальне правопорушення.

Якщо місце вчинення кримінального правопорушення встановити неможливо, кримінальне провадження здійснюється судом, у межах територіальної юрисдикції якого закінчено досудове розслідування (ст. 32 КПК України).

Кримінальне провадження судом присяжних здійснюється відповідно до загальних правил Суду присяжних утворюється при місцевому загальному суді першої інстанції. (ст. 383 КПК України).

Присяжним є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя (ст.63 «Про судоустрій і статус суддів»).

Кримінальне провадження судом присяжних здійснюється відповідно до загальних правил Суду присяжних утворюється при місцевому загальному суді першої інстанції (ст. 383 КПК України).

Для затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням до відповідних місцевих рад, які формують і затверджують у кількості, зазначеній у поданні, список громадян, які постійно проживають на територіях, на які поширюється юрисдикція відповідного суду, відповідають вимогам:

Присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного суду.

Не включаються до списків присяжних громадяни:

- визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;
- які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків присяжного;
- які мають не зняту чи непогашену судимість;
- народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, судді, прокурори, працівники правоохоронних органів (органів правопорядку), військовослужбовці, працівники апаратів судів, інші державні службовці, посадові особи органів місцевого самоврядування, адвокати, нотаріуси, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя;
- особи, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення;
- громадяни, які досягли шістдесяти п'яти років;
- особи, які не володіють державною мовою.

Слідчий суддя - суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Слідчий суддя (слідчі судді) у суді першої інстанції обирається зборами суддів зі складу суддів цього суду.

Прокурор - це суб'єкт кримінального процесу, що бере участь у всіх його стадіях, здійснюючи при цьому нагляд за дотриманням законів, процесуальне керівництво і підтримуючи державне обвинувачення у суді.

Відповідно ст. 38 КПК України органами досудового розслідування слідчі підрозділи спеціальних органів.

Функції прокурора:

1) підтримання публічного обвинувачення в суді;

2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;

3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом (ст. 131-1 Конституції України).

Органи досудового розслідування (Схема 4).

Підстави для відводу особи, яка веде кримінальне провадження:

- якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, близьким родичем чи членом сім'ї слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача;
- якщо він брав участь у цьому провадженні як свідок, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробачії, перекладач, слідчий, прокурор, захисник або представник;
- якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї заінтересовані в результатах провадження;
- наявності інших обставин, які викликають сумнів у його неупередженості.

Досудове розслідування здійснюють слідчі органу досудового розслідування одноособово або слідчою групою. Орган досудового розслідування зобов'язаний застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування (ст. 38 КПК України).

Керівник органу досудового розслідування організовує досудове розслідування та уповноважений:

1) визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою групою - визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих;

2) відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування вмотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з

наступним повідомленням прокурора та призначати іншого слідчого за наявності підстав, для його відводу або у разі неефективного досудового розслідування;

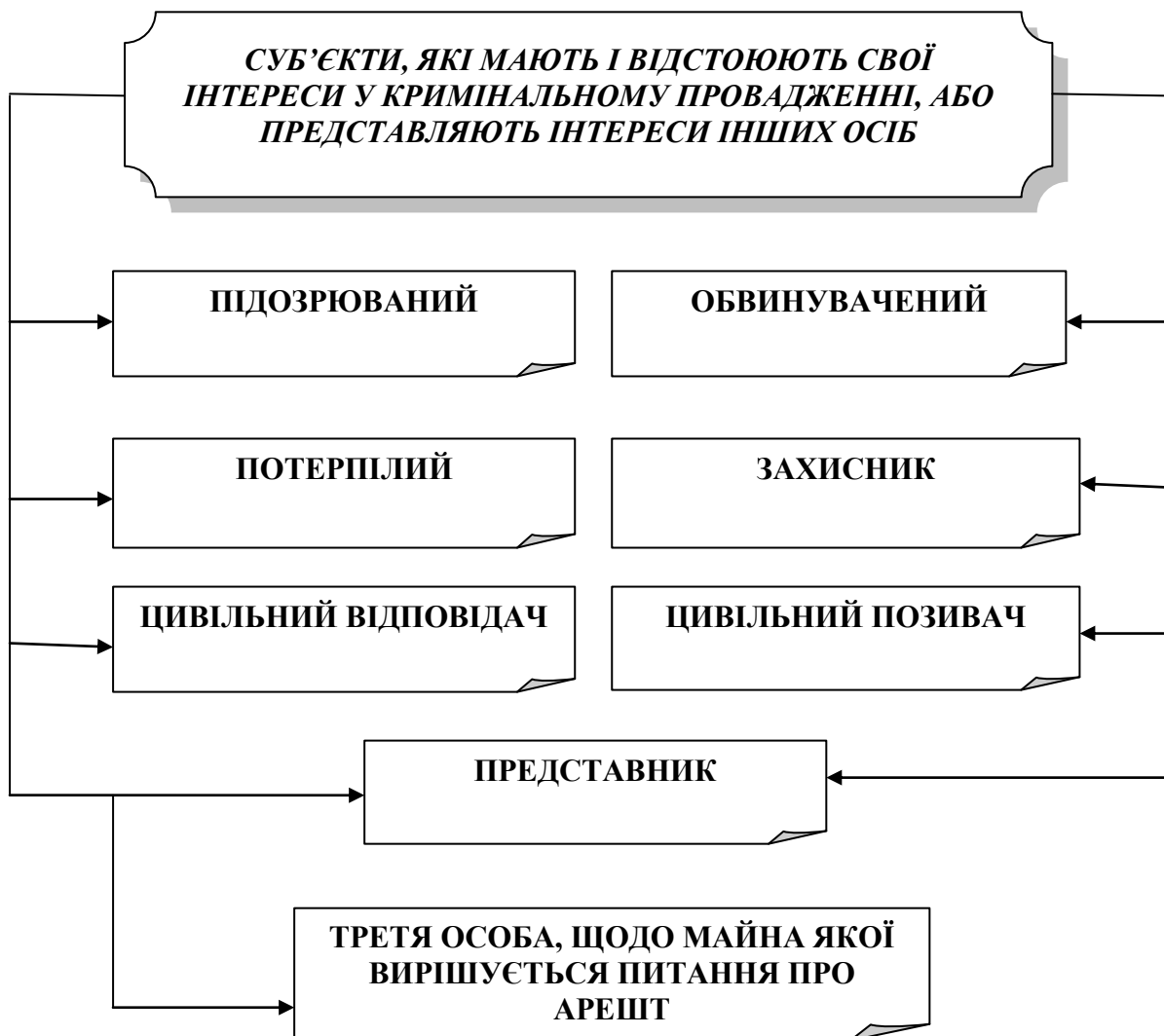
3) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, давати слідчому письмові вказівки, які не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора;

4) вживати заходів щодо усунення порушень вимог законодавства у випадку їх допущення слідчим;

5) погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення;

6) здійснювати досудове розслідування, користуючись при цьому повноваженнями слідчого (ст. 39 КПК України).

Суб'єкти, які мають і відстоюють свої інтереси у кримінальному провадженні, або представляють інтереси інших осіб (Схема 5).

Підозрюваний - це особа, якій повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок не встановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення.

Обвинувачений - особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду.

Права підозрюваного, обвинуваченого:

- знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують;
- бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені цим Кодексом, а також отримати їх роз'яснення;
- не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання;
- на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням;
- давати пояснення, показання з приводу підозри, обвинувачення чи в будь-який момент відмовитися їх давати, тощо.

Захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).

Захисником не може бути адвокат, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України.

Одночасно брати участь у судовому розгляді можуть не більше п'яти захисників одного обвинуваченого.

Захисник може у будь-який момент бути залученим підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні.

Повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні підтверджуються:

1) свідоцтвом про право на зайняття адвокатською діяльністю;

2) ордером, договором із захисником або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги (ст. 50 КПК України).

Участь захисника є обов'язковою у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів. У цьому випадку участь захисника забезпечується з моменту набуття особою статусу підозрюваного.

В інших випадках обов'язкова участь захисника забезпечується у кримінальному провадженні:

1) щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років, - з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою;

2) щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів виховного характеру, - з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення будь-яких сумнівів у тому, що особа є повнолітньою;

3) щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, глухі, сліпі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права, - з моменту встановлення цих вад;

4) щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться кримінальне провадження, - з моменту встановлення цього факту;

5) щодо осіб, стосовно яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування, - з моменту встановлення факту наявності в особи психічного захворювання або інших відомостей, які викликають сумнів щодо її осудності;

6) щодо реабілітації померлої особи - з моменту виникнення права на реабілітацію померлої особи;

7) щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження, - з моменту прийняття відповідного процесуального рішення;

8) у разі укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості - з моменту ініціювання укладення такої угоди (ст. 52 КПК України).

Потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди.

Права і обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого.

Потерпілому вручається пам'ятка про процесуальні права та обов'язки особою, яка прийняла заяву про вчинення кримінального правопорушення.

Потерпілим не може бути особа, якій моральна шкода завдана як представнику юридичної особи чи певної частини суспільства (ст. 55 КПК України).

Цивільним позивачем у кримінальному провадженні є фізична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової шкоди, та яка пред'явила цивільний позов (ст. 61 КПК України).

Цивільним відповідачем у кримінальному провадженні може бути фізична або юридична особа, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за

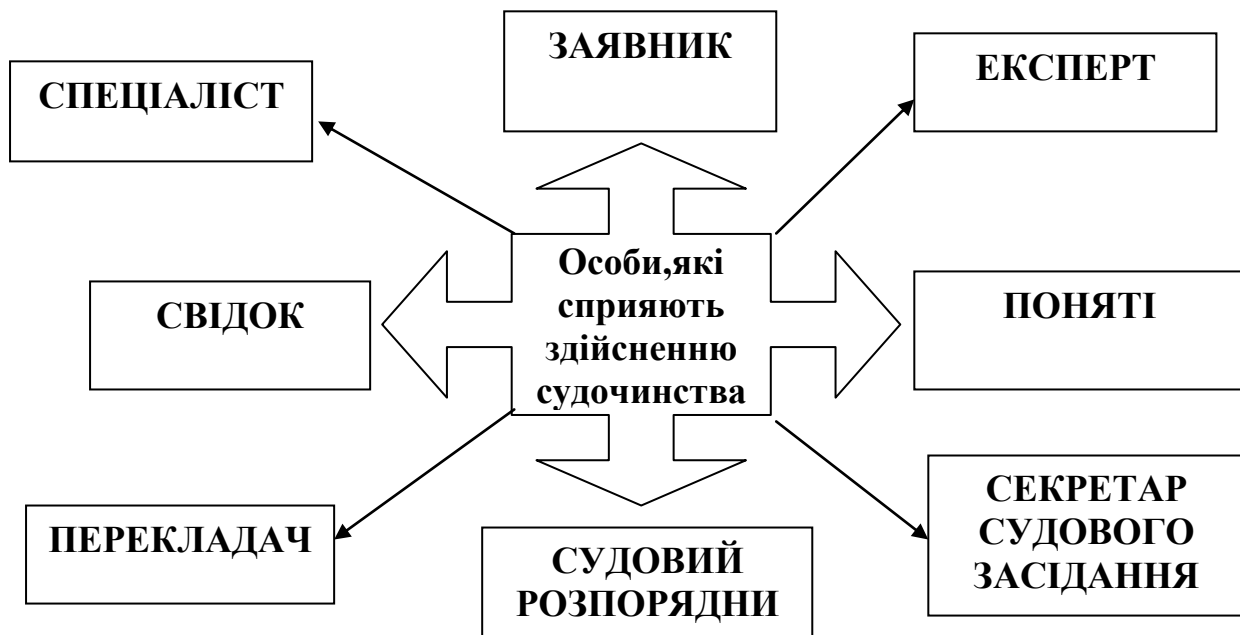
шкоду, завдану злочинними діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, та до якої пред'явлено цивільний позов (ст. 62 КПК України).

Третьою особою, щодо майна якої вирішується питання про арешт, може бути будь-яка фізична або юридична особи.

Третьою особою, щодо майна якої вирішується питання про арешт, виникають з моменту звернення прокурора до суду із клопотанням про арешт майна.

Третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, має права та обов'язки, передбачені цим Кодексом для підозрюваного, обвинуваченого, в частині, що стосуються арешту майна. Третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, повідомляється про прийняті процесуальні рішення в кримінальному провадженні, що стосуються арешту майна, та отримує їх копії (ст. 64 КПК України).

Особи, які сприяють здійсненню судочинства (Схема б).

Заявник – це фізична або юридична особа, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочати досудове розслідування, і не є потерпілим.

Свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань.

Відповідно до КПК України, не можуть бути допитані як свідки:

- 1) захисник, представник - про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням функцій представника чи захисника;
- 2) адвокати - про відомості, які становлять адвокатську таємницю;
- 3) нотаріуси - про відомості, які становлять нотаріальну таємницю;
- 4) медичні працівники та інші особи - про відомості, які становлять лікарську таємницю;

5) священнослужителі - про відомості, одержані ними на сповіді віруючих;

6) журналісти - про відомості, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації;

7) судді та присяжні - про обставини обговорення в нарадчій кімнаті

8) особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення в кримінальному провадженні, - про обставини, які стали їм відомі

9) особи, до яких застосовані заходи безпеки, - щодо дійсних даних про їх особи;

10) особи, які мають відомості про дійсні дані про осіб, до яких застосовані заходи безпеки, - щодо цих даних.

Поняті – це повнолітні, незацікавлені у провадженні особи, які залучаються слідчим для участі у слідчих (розшукових діях) і які своїми підписами у протоколі засвідчують відповідність звисів у протоколі фактично виконаним діям.

Експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

Не можуть бути експертами особи, які перебувають у службовій або іншій залежності від сторін кримінального провадження або потерпілого.

За завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків експерт несе відповідальність, встановлену законом.

Експерт має право:

1) знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження;

2) заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи;

3) бути присутнім під час вчинення процесуальних дій, що стосуються предметів та об'єктів дослідження;

4) викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання;

5) ставити запитання, що стосуються предмета та об'єктів дослідження, особам, які беруть участь у кримінальному провадженні;

6) одержати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із проведенням експертизи і викликом для надання пояснень чи показань, у разі, якщо проведення експертизи не є службовим обов'язком особи, яка залучена як експерт;

7) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом, тощо (ст. 69 КПК України).

Експерт зобов'язаний:

1) особисто провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а в разі необхідності - роз'яснити його;

2) прибути до слідчого, прокурора, суду і дати відповіді на запитання під час допиту;

3) забезпечити збереження об'єкта експертизи. Якщо дослідження пов'язане з повним або частковим знищенням об'єкта експертизи або зміною його властивостей, експерт повинен одержати на це дозвіл від особи, яка залучила експерта;

4) не розголошувати без дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім особи, яка його залучила, чи суду про хід проведення експертизи та її результати;

5) заявити самовідвід за наявності підстав (ст. 69 КПК України).

Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Обставини, що виключають участь слідчого судді, судді або присяжного в кримінальному провадженні:

Слідчий суддя, суддя або присяжний не може брати участь у кримінальному провадженні:

1) якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, близьким родичем чи членом сім'ї слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, заявника, потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача;

2) якщо він брав участь у цьому провадженні як свідок, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, перекладач, слідчий, прокурор, захисник або представник;

3) якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї заінтересовані в результатах провадження;

4) за наявності інших обставин, які викликають сумнів у його неупередженості;

5) у випадку порушення порядку визначення слідчого судді, судді для розгляду справи (ст. 75 КПК України).

Прокурор, слідчий не має права брати участь у кримінальному провадженні:

1) якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, членом сім'ї або близьким родичем сторони, заявника, потерпілого, цивільного позивача або цивільного відповідача;

2) якщо він брав участь у цьому ж провадженні як слідчий суддя, суддя, захисник або представник, свідок, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, перекладач;

3) якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї заінтересовані в результатах кримінального провадження або існують інші обставини, які викликають обґрунтовані сумніви в його неупередженості.

Попередня участь прокурора у цьому ж кримінальному провадженні в суді першої, апеляційної і касаційної інстанцій, як прокурора не є підставою для його відводу (ст. 77 КПК України).

Основні поняття та терміни: суб'єкти кримінального процесу, учасники кримінального процесу, класифікація суб'єктів, суд, суддя, слідчий суддя, присяжні, прокурор, органи досудового розслідування, відвід, самовідвід, повноваження, підозрюваний, обвинувачений, потерпілий, захисник, законний представник, право на захист, майнова шкода, фізична шкода, моральна шкода, відшкодування шкоди, затримання, протокол затримання, свідок, перекладач, поняті, спеціаліст, експерт, висновок експерта, спеціальні знання, спеціальні навички.

Задачі:

1. Під час проведення допиту підозрюваний Горіхович раптово напав на слідчого, кількома ударами збив його з ніг і заподіяв легкі тілесні ушкодження з короткочасним розламом здоров'я.

Чи може ця справа залишитися далі в провадженні цього слідчого?

2. Виїхавши для відтворення обстановки та обставин події у справі про злочин, передбачений ч.2 ст. 286 КК України, слідчий став очевидцем хуліганства.

Чи може він розпочати розслідування?

3. Омелько К.М. був затриманий за підозрою у вчиненні злочину, передбаченого ст. 186 ККУ, про що слідчим було складено протокол затримання, а також підозрюваному було роз'яснено його права, про що також було зазначено в протоколі, після чого Омелько почав вимагати надати йому захисника та відмовився давати будь-які показання.

Хто є суб'єктом кримінального процесу, дайте визначення поняття.

До якої групи учасників слід віднести захисника?

Що є процесуальною підставою вступу у процес захисника?

4. Підозрюваний Малишев заявив клопотання про захист його інтересів в суді адвокатом, що було зафіксовано в протоколі ознайомлення з матеріалами справи. Суддя при підготовчому провадженні у справі призначив її до розгляду в судовому засіданні без участі захисника. У судовому засіданні обвинувачений клопотань про участь захисника не заявляв, і суд це питання не обговорював.

У апеляційній скарзі засуджений Малишев виклав всі ці обставини.
Оцініть їх з точки зору апеляційного суду і запропонуйте рішення.

5. В юридичну консультацію до адвоката Стрелкова звернувся громадянин Захаров, який розповів про свою причетність до крадіжки запчастин з автомобільного заводу на якому працював. Захаров просив надати консультацію відносно того, чи слід йому з'явитись з повинною, чи слід не визнавати вину.

Чи можна допитати адвоката Стрелкова в якості свідка?

6. Соловійов М.Б. був визнаний свідком у кримінальному провадженні про умисне вбивство посадової особи органу місцевого самоврядування.

Через деякий час він почав отримувати на свою адресу погрози від невідомої особи по телефону, а також листи подібного змісту.

Ввечері 11 травня 2019 р. коли Соловійов повертався додому, на нього напали двоє невідомих осіб, побили та пригрозили швидкою розправою, якщо той свідчитиме.

Соловійов звернувся до слідчого з заявою встановити щодо нього заходи безпеки.

Чи має право Соловійов на встановлення щодо нього заходів безпеки?

Чи повинен слідчий перевірити заяву? В який строк повинен слідчий розглянути заяву.

7. Викликаний для допиту як свідок батько підозрюваного відмовився давати показання про відомі йому обставини вчинення злочину сином, посилаючись на те, що він не бажає, щоб завдяки його показанням син був засуджений.

Як бути слідчому при зазначених вище обставинах?

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Шляхи удосконалення діяльності органів досудового розслідування.
2. Суд присяжних в системі гарантій захисту прав людини.
3. Органи обвинувачення в країнах СНД.
4. Додержання прав потерпілого у контексті прокурорського нагляду.
5. Міжнародні стандарти участі прокурора в кримінальному судочинстві.
6. Процесуальна самостійність та незалежність слідчого і їх правові гарантії.
7. Потерпілий від злочину – проблеми правового захисту.
8. Проблемні питання зміцнення гарантій права обвинуваченого на захист.
9. Потерпілий в кримінальному процесі країн континентальної правової системи та України: порівняльно-правове дослідження.
10. Коронний свідок у кримінальному процесі (поняття та правовий статус).
11. Експерт та спеціаліст – відмінності процесуального становища.

12. Забезпечення безпеки учасників кримінального процесу.
 13. Захист свідків – досвід США.
 14. Перевірка правдивості показань – проблемні питання.

Тестові завдання:

1. Правосуддя в кримінальних справах здійснюється...
  - А) органами, що проводять слідство;
  - Б) виключно судами;
  - В) судами або іншими органами;
  - Г) народними засідателями.

2. Вплив на суддів у будь-який спосіб...
  - А) забороняється;
  - Б) дозволяється;
  - В) забороняється в окремих випадках;
  - Г) дозволяється в окремих випадках.

3. Професійні судді можуть...
  - А) належати до політичних партій;
  - Б) мати представницький мандат;
  - В) займатись підприємницькою діяльністю;
  - Г) правильної відповіді немає.

4. ... - це принцип, який означає, що кожний громадянин, який досягнув 16 років, має право бути присутнім у залі судового засідання.
  - А) принцип публічності;
  - Б) принцип гласності судового розгляду;
  - В) принцип незалежності суду;
  - Г) принцип усності процесу.

5. Усність процесу передбачає...
  - А) усну форму спілкування суб'єктів процесу;
  - Б) усну форму спілкування лише в залі судового засідання;
  - В) обвинувачений має право усно відповідати на питання;
  - Г) правильної відповіді немає.

6. Що не відноситься до завдань кримінального провадження?
  - А) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень;
  - Б) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
  - В) захист прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин;

Г) забезпечення належної правової процедури до кожного учасника кримінального провадження.

7. В якій ситуації до правопорушника не буде застосовано кримінальне процесуальне законодавство України?

А) кримінальне правопорушення вчинене іноземцем поза межами України;

Б) кримінальне правопорушення вчинене на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном;

В) кримінальне правопорушення вчинене на морському судні, що перебуває за межами України під прапором України;

Г) кримінальне правопорушення вчинене солдатом Збройних Сил України на території іншої держави.

8. Що не відноситься до обов'язків прокурора, керівника органу досудового розслідування та слідчого?

А) всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження;

Б) виявити обставини, що викривають та виправдовують підозрюваного, обвинуваченого;

В) виявити обставини, що пом'якшують чи обтяжують покарання;

Г) своєчасно, справедливо та безсторонньо розглядати і вирішувати судові справи.

9. Хто під час кримінального провадження користуються додатковими гарантіями?

А) афроамериканці;

Б) особи з розумовими і фізичними вадами;

В) жінки;

Г. пенсіонери.

10. Що не підпадає під поняття житло у значенні кримінального провадження?

А) особистий будинок з усіма приміщеннями, які призначені для постійного чи тимчасового проживання в них;

Б) житлове приміщення, яке належить до житлового фонду і використовується для постійного або тимчасового проживання;

В) приміщення або забудова, які не належать до житлового фонду, але пристосовані для тимчасового проживання (дача, садовий будинок тощо);

Г) офісні приміщення, які належать фізичним особам, а також офіси юридичних осіб.

11. До сфери приватного життя не відноситься

А) світське життя;

Б) особисте життя;

- В) сімейне життя;
Г) дружні стосунки;
12. До поняття «близьких родичів» та «членів сім'ї» проти яких особа не може бути примушена давати показання, які можуть стати підставою для обвинувачення у вчиненні ними кримінального правопорушення не відноситься.
- А) подружжя;
Б) прадід і прабаба;
В) усиновлювачі та усиновлені;
Г) наймодавець і наймач.
13. На що не має права підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений під час свого захисту?
- А) призначати ревізії та перевірки;
Б) надавати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення;
В) збирати і подавати докази;
Г) брати особисту участь у кримінальному провадженні.
14. Доступ до правосуддя – це ...
- А) наявність «суду», який встановлений відповідно до закону і відповідає вимогам незалежності і неупередженості;
Б) надання учасникові провадження можливості (права) звертатися до суду за захистом свого права чи охоронюваного законом інтересу;
В) наявність у суду достатньої компетенції для вирішення всіх аспектів спору чи обвинувачення;
Г) право прокурора на участь у розгляді в суді будь-якої інстанції справи.
15. Скільки суддів розглядають кримінальне провадження в апеляційному порядку?
- А) один;
Б) два;
В) не менше трьох;
Г) не менше п'яти.
16. У якому випадку може бути здійснена заміна прокурора?
- А) якщо прокурор не може здійснювати свої повноваження через тяжку хворобу;
Б) якщо була задоволена заява про відвід прокурора;
В) якщо прокурор був звільнений з органів прокуратури;
Г) всі перераховані варіанти вірні.
17. До органів, що здійснюють досудове слідство відносяться:
- А) слідчі підрозділи органів національної поліції;

- Б) слідчі підрозділи органів безпеки;
- В) слідчі підрозділи органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
- Г) всі перераховані варіанти вірні.

18. Чиї доручення та вказівки зобов'язаний виконувати керівник органу досудового розслідування?

- А) судді;
- Б) прокурора;
- В) Президента України;
- Г) Голови СБУ.

19. Хто такий засуджений?

- А) обвинувачений, виправдувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.
- Б) підозрюваний, виправдувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.
- В) підозрюваний, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.
- Г) обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.

20. Скільки захисників одного обвинуваченого можуть одночасно брати участь у судовому розгляді?

- А) завжди тільки один;
- Б) не більше трьох;
- В) не більше п'яти;
- Г) не обмежена кількість захисників.

21. Що має підписати підозрюваний, обвинувачений з адвокатом, щоб підтвердити повноваження захисника?

- А) договір;
- Б) доручення;
- В) розписку;
- Г) резолюцію.

22. Хто такий заявник?

- А) фізична або юридична особа, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочати досудове розслідування, і не є потерпілим.
- Б) особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення;
- В) особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду;

Г) особа, стосовно якої передбачається розгляд питання про екстрадицію.

23. Хто такий цивільний позивач?

А) фізична або юридична особа, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочати досудове розслідування, і не є потерпілим.

Б) фізична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової шкоди, та яка в порядку, встановленому цим Кодексом, пред'явила цивільний позов.

В) фізична або юридична особа, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану злочинними діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, та до якої пред'явлено цивільний позов;

Г) особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

24. Хто такий цивільний відповідач?

А) фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди;

Б) юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди.

В) фізична або юридична особа, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану злочинними діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, та до якої пред'явлено цивільний позов.

Г) фізична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової шкоди, та яка в порядку, встановленому цим Кодексом, пред'явила цивільний позов.

25. Хто може бути свідком?

А) фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань.

Б) захисник, представник потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, законний представник потерпілого, цивільного позивача у кримінальному провадженні.

В) адвокати, нотаріуси, медичні працівники, священнослужителі, журналісти, професійні судді, народні засідателі та присяжні.

Г) особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення в кримінальному провадженні.

26. Яке право має свідок?

А) знати, у зв'язку з чим і в якому кримінальному провадженні він допитується;

Б) відмовитися давати показання щодо себе, близьких родичів та членів своєї сім'ї;

В) давати показання рідною або іншою мовою, якою він вільно володіє, і користуватися допомогою перекладача;

Г) всі перераховані варіанти вірні.

27. На що не має права експерт?

А) знайомитися з матеріалами кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження;

Б) за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи;

В) заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та вчинення інших дій, пов'язаних із проведенням експертизи;

Г) викладати у висновку експертизи виявлені в ході її проведення відомості, які мають значення для кримінального провадження і з приводу яких йому не були поставлені запитання.

28. За що експерт несе відповідальність?

А) за завідомо неправдивий висновок;

Б) за відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді;

В) за розголошення відомостей, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням свої професійних обов'язків;

Г) всі перераховані варіанти вірні.

29. З якою метою залучається спеціаліст?

А) для фотографування;

Б) для складення схем, планів;

В) для здійснення креслень чи розрахунків;

Г) всі перераховані варіанти вірні.

30. Що входить до обов'язків секретаря судового засідання?

А) здійснювати судові виклики і повідомлення;

Б) перевіряти наявність та з'ясовує причини відсутності осіб, яких було викликано до суду, і доповідає про це головуючому;

В) забезпечувати контроль за повним фіксуванням судового засідання технічними засобами;

Г) всі перераховані варіанти вірні.

31. У яких випадках експерт не має права брати участь в кримінальному провадженні?

А) якщо він проводив ревізію, перевірку тощо, матеріали яких використовуються у цьому провадженні.

Б) якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем або членом сім'ї або близьким родичем якоїсь сторони;

В) якщо він брав участь у цьому ж провадженні як слідчий суддя, суддя, захисник або представник, свідок, спеціаліст, перекладач;

Г) всі перераховані варіанти вірні.

32. Хто призначає іншого слідчого, у разі задоволення відводу слідчого?

А) керівник органу прокуратури;

Б) керівник органу досудового розслідування;

В) судом;

Г) слідчий суддя.

Контрольні питання:

1. Кого слід вважати суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності?
2. Як можна кваліфікувати суб'єкти кримінальної процесуальної діяльності ?
3. Які функції виконує суд в сфері кримінального процесу ?
4. Який процесуальний статус судді у кримінальному процесі ?
5. Яким вимогам повинні відповідати кандидати на посаду судді?
6. Які процесуальні повноваження суду, судді, головуючого в судовому засіданні ?
7. Які функції виконує прокурор у кримінальному процесі та його повноваження ?
8. В чому сутність прокурорського нагляду за законністю діяльності слідчого, працівників оперативних підрозділів?
9. Які повноваження слідчого ?
10. У чому полягають права та обов'язки слідчого та його процесуальна незалежність ?
11. Які повноваження керівника органу досудового розслідування?
12. Які підстави для відводу судді, прокурора, слідчого?
13. Які підстави для самовідводу осіб, які ведуть кримінальний процес ?
14. Порядок вирішення заявленого відводу?
15. Які обов'язки виконують секретар судового засідання та судовий розпорядник ?
16. Хто є підозрюваним у кримінальному процесі?
17. Які підстави для затримання особи як підозрюваного?
18. Які права та обов'язки підозрюваного?
19. Хто є обвинуваченим у кримінальному процесі ?

20. Які права та обов'язки обвинуваченого?
21. Хто є законним представником неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого і який його процесуальний статус ?
22. Хто може бути потерпілим?
23. Які права та обов'язки потерпілого?
24. Хто з учасників процесу може мати свого представника?
25. Які права та обов'язки представника?
26. Хто може бути захисником, його права та обов'язки?
27. У якому порядку залучається захисник до участі у провадженні?
28. З якого часу захисник допускається до участі у провадженні?
29. У яких випадках участь захисника у провадженні є обов'язковою?
30. Які обставини виключають участь у справі особи, як захисника?
31. Хто є свідком у кримінальному процесі, його права та обов'язки?
32. Хто не може бути свідком?
33. Хто є експертом у кримінальному провадженні?
34. Які права та обов'язки експерта на досудовому розслідуванні та в суді?
35. Хто не може залучатися як експерт?
36. Хто є спеціалістом, його права та обов'язки на досудовому слідстві та в суді?
37. У чому полягає відмінність спеціаліста від експерта?
38. Які вимоги ставляться до перекладача та які його обов'язки.
39. Хто є понятий, його права та обов'язки?

Додаткова література:

1. Експертний Висновок Заради Європи та Європейської КОМІСІЇ Щодо проекту Закону України «Про безоплатну правову Допомога» від 23 грудня 2008 року. Страсбург, 2008. С. 9.
2. Гора І. В. Використання спеціальних знань адвокатом: науково-практичний посібник. Київ : Прецедент, 2013. 62 с.
3. Тацій Л.В. Адвокат в юридичному механізмі захисту прав людини. *Державне будівництво та місцеве самоврядування: Зб. наук. пр.* 2004. Вип. 8. С. 141 – 148.
4. Свобода Є.Ю. Участь спеціаліста-криміналіста під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій: навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 432 с.
5. Татаров О. Ю. Удосконалення процесуального статусу слідчих як складова реформування системи кримінального судочинства. *Наук. вісник НАВС*. 2011. № 4. С. 154–163.
6. Стратегія розвитку органів внутрішніх справ. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1411470323>

7. Ковальов В. В. Взаємодія слідчого з працівниками експертної служби МВС України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ : Київський національний університет внутрішніх справ, 2007. 227 с.
8. Зеленецький В. С. Компетентность специалиста (о теоретической компетентности практиков и практической компетентности теоретиков). *Весы Фемиды*. 2000. № 4. С. 48-49
9. Южно О. О. Окремі аспекти взаємодії слідчих та інших підрозділів органів внутрішніх справ під час розслідування злочинів. *Вісник Харківського університету внутрішніх справ. Збірник наукових праць*. 2012. № 2 (57). С. 212-221.
10. Топчій В. В. Передумови взаємодії слідчого й оперативного працівника органів внутрішніх справ у розкритті та розслідуванні злочинів. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 286–293.
11. Прокурорський нагляд в Україні: підручник для юрид. вузів і факультетів / за ред. І. Є. Марочкіна, П. М. Каркача. Харків : Наука, 2004. 214 с.
12. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1698-18/page>.
13. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
14. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. URD: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.
15. Гайворонська І. Потерпілий як сторона примирення в справах публічного обвинувачення у кримінально-процесуальному праві України. *Вісник Львівського університету*. 2010. Вип. 50. С. 346-351.
16. Городовенко В. В. Принципи судової влади : монографія. Харків : Право, 2012. 448 с.
17. Давиденко С. В. Потерпілий як суб'єкт кримінально- процесуального доказування. Харьков : Фінн, 2008. 296 с.
18. Єна І. В. Проблемні питання правильного визначення меж кримінально-процесуальної компетенції прокурора в досудовому провадженні. *Вісн. Луган. держ. ун-ту внутр. справ. Спец. вип.* 2011. № 5. С. 293-301.
19. Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у судочинстві : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 18 черв. 1999 р. № 10. Постанови Пленуму Верховного Суду України. 1972-2002 : офіц. вид. / за заг. ред. В. Т. Маляренка. Київ : Право, 2003. С. 31-34.

Тема № 4. Докази і доказування в кримінальному процесі.

1. Поняття доказів у кримінальному процесі. Допустимість і належність доказів.
2. Класифікація доказів.
3. Джерела доказів та їх характеристика.
4. Поняття процесу доказування та його елементи. Обов'язок доказування вини обвинуваченого.
5. Збирання та перевірка та оцінка доказів у кримінальному провадженні.

Встановлення істини – основа основ правосуддя і суд не має ніякого морального права дозволяти собі «бути стороннім спостерігачем» за процесуальною метушнею учасників змагального процесу. Змагальність сторін не повинна заважати, а скоріше, тільки допомагати суду активно самому йти до встановлення істини і приходити до неї першим³.

Під істиною в кримінальному процесі слід розуміти відповідність висновків особи, яка провадить дізнання, слідчого, прокурора, суду щодо всіх суттєвих обставин справи (події злочину, винуватості особи тощо) тому, що мало місце в дійсності.

Говорячи про об'єктивну істину, ми маємо на увазі не просто істину, з'ясовану будь-якими шляхами, а істину, підтверджену об'єктивними фактами, аргументами, тобто достовірними даними – доказами.

Об'єктивна істина – це не просто відповідність наших суджень реальним фактам і подіям дійсності (істина по суті), а така істина, яка підтверджена сукупністю достатніх та належних до справи, допустимих і достовірних доказів, зафіксована у публічних юридичних рішеннях, що дає можливість в подальшому її сприйняття іншими суб'єктами в інших координатах простору і часу, доступу до її змісту доказової складової усіх зацікавлених у справі учасників процесу та суб'єктів, що здійснюють нагляд, процесуальний контроль та правосуддя⁴.

Є різні підходи до визначення поняття пізнання істини. Так, В.А. Образцов вважає, що пізнання представляє собою процес добування, осмислення та використання інформації, за допомогою якої і формується знання про об'єкт, який пізнається⁵. В.Г. Гончаренко вказує, що пізнання – є вищою формою відображення дійсності та є такого роду функціонування свідомості, що звернено до зовнішнього для людини, яка пізнає, об'єкта та має за мету одержання нових знань (нової інформації)⁶.

Пізнання у кримінальному процесі характеризується рядом специфічних ознак.

³ Тертышник А. Судебная власть и судопроизводство. Юридическая практика. 2004. № 27. С. 1–17.

⁴ Теорія доказів: підручник для слухачів магістратури юридичних вузів / За заг. ред. д.ю.н, професора В. М. Тертишника. Київ : Алерта, 2015. 293 с.

⁵ Образцов В. А. Криминалистика: курс лекцій. Москва : Наука, 1996. 457 с.

⁶ Гончаренко В. Г. Доказування в кримінальному провадженні: науково-практичний посібник. Київ : Прецедент, 2014. 572 с.

1. Стадійність: процес доказування має місце практично на всіх стадіях кримінального провадження, при цьому кожна наступна стадія передбачає способи і форми перевірки правильності рішення, яке було прийняте на попередній стадії.

2. Нормативна урегульованість: доказова діяльність, спрямована на пізнання обставин кримінального правопорушення, значною мірою регламентована нормами кримінального процесуального закону, який, зокрема, визначає:

- а) коло обставин, що підлягають встановленню;
- б) суб'єктів доказування;
- в) способи отримання доказової інформації;
- г) порядок закріплення отриманих даних;
- д) основні положення оцінки доказів.

3. Об'єктом пізнання є подія, що відбулася в минулому і, як правило, не сприймалась особисто ніким із суб'єктів, які здійснюють провадження.

Мета доказування. Доказування у кримінальному провадженні спрямовано на отримання достовірних знань, перш за все щодо події кримінального правопорушення та винуватості обвинуваченого.

Кримінальне процесуальне доказування - діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді і суду по збиранню (формуванню), перевірці й оцінці доказів, а також висуненню ними на підставі необхідної та достатньої сукупності доказів певних правових тез із відповідним обґрунтуванням у процесуальних рішеннях по кримінальному провадженню.

Елементи доказування:

- Збирання доказів;
- Перевірка доказів та їх джерел;
- Оцінка доказів.

Значення доказування.

- ✓ докази є підставою для прийняття процесуальних рішень у кримінальному провадженні;
- ✓ участь заінтересованих суб'єктів у доказуванні є гарантією реалізації принципів кримінального процесу;
- ✓ всі питання, які виникають під час кримінального процесуального провадження можна вирішити лише на підставі достовірно встановлених у ході доказування обставин;
- ✓ правильне його здійснення дає змогу забезпечити реалізацію прав і законних інтересів всіх учасників кримінального процесу.

Предмет доказування - це коло закріплених у законі обставин, які повинні бути встановлені чи спростовані під час доказування у кожному кримінальному провадженні.

Предмет доказування становлять:

- ✓ кримінально-правовий елемент;
- ✓ цивільно-правовий елемент;
- ✓ кримінальний процесуальний елемент.

У кримінальному провадженні підлягають доказуванню:

- подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення),
- винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення,
- вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат,
- обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення,
- обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

Якщо метою доказування є встановлення об'єктивної істини, то предмет доказування вказує на те коло обставин, які утворюють юридично значимі елементи такої істини, а їх встановлення дозволяє розв'язати справу по суті.

Межі доказування - це такі межі доказової процесуальної діяльності, які констатують:

- повноту версій, що перевіряються;
- «глибину» дослідження обставин, що підлягають встановленню;
- обсяг доказів і їхніх джерел, обов'язкових для визнання наявності або відсутності цих обставин;
- достатність обґрунтування висновків у кримінальному провадженні, тощо.

Межі доказування є індивідуальними у кожній справі і для кожної зі сторін.

Неправильне визначення меж доказування може потягнути необґрунтоване звуження або розширення процесу доказування.

Закон покладає обов'язок доказування на

- слідчого
- прокурора,
- якщо прокурор відмовився в суді від підтримання державного обвинувачення на потерпілого, обов'язок доказування покладається на сторону що їх подає.

Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Під «фактичними даними», розуміється одержання з встановлених законом джерел відомостей про факти, обставини кримінального провадження.

Факти - це події, явища дійсності. При доказуванні слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають справу з відомостями про ці події, явища, що зафіксовані у показаннях, документах та інших джерелах доказів.

Зміст доказів – фактичні дані, отримані з належних джерел, а їх матеріальною основою слугує вже не саме джерело, а штучно створений відповідний процесуальний носій.

Докази класифікуються:

- **за механізмом їх формування**
особисті
речові
- **стосовно предмета обвинувачення**
обвинувальні
виправдувальні
- **за джерелом формування**
первинні
похідні
- **залежно від відношення до предмета доказування**
прямі
побічні (непрямі).

Фактичні дані не можуть існувати самотійно самі по собі без відповідного джерела та носія.

Під джерелом розуміється те, що дає початок будь-чому, під носієм – те, що може слугувати засобом відображення, фіксації, збереження, перенесення. Джерелом фактичних даних слід вважати такі не заборонені законом (з причини недоброякісності) джерела інформації, від яких може надходити (потенційні джерела) або надходить (реальні джерела) доказова інформація (фактичні дані)⁷.

Джерела доказів:

- Показання
- Речові докази
- Документи
- Висновок експерта.

Показання як процесуальне джерело доказів це відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення у цьому кримінальному провадженні.

Ознаки показань як процесуального джерела доказів:

1. показання - це відомості, які являють собою суб'єктивне сприйняття особою обставин, що мають значення для кримінального провадження, і надаються під час допиту (в усній або письмовій формі) (ознака, що стосується процесуальної форми отримання показань);
2. показання можуть бути надані підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом (ознака, що стосується суб'єкта показань);
3. відомості, які складають зміст показань, повинні стосуватися обставин, що мають значення для кримінального провадження (ознака, що стосується змісту показань).

Речові докази - матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші

---

⁷ Теорія доказів: підручник для слухачів магістратури юридичних вузів / За заг. ред. д.ю.н, професора В. М. Тертишника. Київ : Алерта, 2015. 293 с.

відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально-протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально-протиправним шляхом.

Ознаки речових доказів:

- носієм відомостей, що мають доказове значення, виступають виключно предмети (речі або документи)
- відомості, що мають значення для кримінального провадження, відображаються на предметі не в момент провадження слідчих (розшукових) або судових дій, а за межами кримінального провадження
- речові докази є незамінними, оскільки створюються самим фактом і обстановкою вчиненого кримінального правопорушення. У силу цієї ознаки не можуть бути речовими доказами зразки для експертизи.

Питання про долю речових доказів вирішується судом при ухваленні вироку:

- 1) гроші, цінності та інше майно, які належать обвинуваченому і були підшукай виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення, конфіскуються;
- 2) гроші, цінності та інше майно, які призначалися для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та (або) матеріального забезпечення кримінальних правопорушень або винагороди за їх вчинення, конфіскуються;
- 3) майно, яке вилучене з обігу, передається відповідним установам або знищується
- 4) майно, яке не має ніякої цінності і не може бути використане, знищується, а і разі необхідності - передається до криміналістичних колекцій експертних установ або заінтересованим особам на їх прохання;
- 5) гроші, цінності та інше майно, які були об'єктом кримінального правопорушення або іншого суспільно небезпечного діяння, повертаються законним володільцям а в разі невстановлення їх - передаються в дохід держави в установленому КМУ по рядку;
- 6) гроші, цінності та інше майно, набуте в результаті вчинення кримінального правопорушення, доходи від них передаються в дохід держави;
- 7) документи, що є речовими доказами, залишаються у матеріалах кримінального провадження протягом усього часу їх зберігання.

Документи - спеціальне створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення і можуть бути використані як доказ факту чи обставин, які підлягають доказуванню під час кримінального провадження.

Висновок експерта - докладний опис проведених експертом досліджень і зроблені за їх результатами висновки, а також обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи під час кримінального провадження.

Експертиза значно розширює пізнавальні можливості слідства та суду, дозволяючи використовувати весь арсенал сучасних науково-технічних засобів, який постійно розвивається шляхом створення нових та удосконалення існуючих методик.

Експертиза є найбільш значною та кваліфікованою формою використання спеціальних знань при провадженні доказування.

При провадженні досудового слідства і судового розгляду в багатьох випадках виникають питання вирішення яких неможливе без залучення осіб, які мають різні спеціальні знання.

Спеціальні знання – це питання, які не належать до загальновідомих, що утворюють основу професійної підготовки з різних спеціальностей.

Збирання доказів - складна комплексна діяльність суб'єктів доказування по виявленню, витребуванню, отриманню, закріпленню, збереженню у встановленому порядку доказів.

Збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження та потерпілим у порядку, передбаченому КПК.

Способи збирання доказів:

- витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок;
- проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;
- одержання доказів на території іноземної держави в результаті здійснення міжнародного співробітництва під час кримінального провадження;
- проведення інших процесуальних дій.

Перевірка (дослідження) доказів провадиться шляхом їх аналізу, зіставлення з іншими доказами, що може призвести до висновку про необхідність збирання нових доказів, які підтверджують або спростовують докази, що перевіряються.

Особливість перевірки доказів полягає в тому, що вона здійснюється як логічним, тобто розумовим шляхом, так і за допомогою практичних дій, які можуть бути пов'язані із збиранням нових доказів, відповідно до закону.

Оцінка доказів - здійснювана в логічних формах розумова діяльність, пов'язана із встановленням і належності, допустимості, достовірності та достатності доказів, зібраних під час і судового або досудового провадження, а також визначенням їх значення для вирішення справи по суті.

Оцінка доказів завжди відбувається у формі розумової діяльності.

Доказове право являє собою сукупність кримінальних процесуальних норм про предмет доказування, доказів та їх джерелах, процесі доказування та його суб'єктів.

Доказове право - це особливий інститут кримінального процесуального права.

Він є органічною частиною кримінального процесуального права. Безумовно, що доказове право є фундаментом і стержнем усього кримінального процесу. Норми доказового права пронизують усі стадії і інститути кримінального процесу, є, образно кажучи, його хромосомною системою.

Основні поняття та терміни: доказування, об'єктивна істина, предмет доказування, межі доказування, подія злочину, шкода заподіяна злочином, доказове право, фактичні данні, докази, алібі, джерела доказів, речові докази, документи, висновок експерта, допустимість доказів, належність доказів, первинні докази, обвинувальні докази, виправдувальні докази, процес доказування, збір доказів, перевірка доказів, оцінка доказів, логіка, внутрішнє переконання, суб'єкти доказування, об'єктивність дослідження обставин справи.

Задачі:

1. Розслідуючи справу про замах на крадіжку з квартири, слідчий приєднав до матеріалів справи рапорт трьох працівників позавідомчої охорони, які виїжджали на місце пригоди за сигналом на пульті охоронної сигналізації та затримали Сидорова.

Перевіряючи кримінальне провадження, прокурор – процесуальний керівник дав вказівки допитати працівників поліції як свідків. Слідчий послався на те, що в рапортах докладно викладені всі обставини затримання і тому допитувати свідків немає необхідності, тим більше, що по справі допитані мешканці, які бачили, як затримували Сидорова. На думку слідчого рапорт цілком може бути джерелом доказів.

Проаналізуйте доводи слідчого.

2. При огляді місця події – квартири Сергеевої, в якій був виявлений її труп з ознаками насильницької смерті, слідчим було виявлено на трюмо фотоапарат ФЕД-4. При його огляді встановлено, що в ньому знаходиться плівка, половина якої була знята. Присутні при огляді дві сусідки Сергеевої сказали, що раніше вони не бачили в неї фотоапарата і про захоплення фотографуванням Сергеева ніколи не говорила.

Чи можуть мати доказове значення в справі фотознімки, виготовлені після обробки плівки?

3. Старший слідчий Карасик після проведення всіх можливих, на його думку, слідчих дій у справі про умисне вбивство з особливою жорстокістю Косенка В. виніс постанову про зупинення досудового слідства у зв'язку з не встановленням особи, яка вчинила злочин.

Рідний брат загиблого Косенко М., юрисконсульт одного з підприємств, який раніше працював старшим слідчим прокуратури сусідньої області, взявся самотужки розкрити цей злочин. Маючи ще при собі службове посвідчення старшого слідчого, він звично для себе проводив допити ряду свідків, очні ставки та інші слідчі дії і таким чином зібрав достатню інформацію про причетність до вбивства свого брата якогось Яцика. Всі зібрані і складені документи Косенко М. передав разом зі своїми поясненнями про шляхи своїх пошуків убивці прокурору області.

*Оцініть доказове значення поданих Косенком М. документів.
Що має робити прокурор в цій ситуації?*

4. 23 травня Маруненко з метою уgonу проник в автомобіль «ВАЗ 2109», який знаходився рядом з будинком, але не зміг реалізувати свій злочинний умисел, так як в цей час вийшов на вулицю власник автомобіля Ващенко. Злочинець втік. Ващенко виявив в салоні автомобіля чужі осінні пальто, ліцензію на газовий пістолет на ім'я Гороженко О.Д. по даному факту порушено кримінальне провадження.

Чи є пальто та ліцензія доказами по справі (та якими саме)?

5. 25 червня Кравченко І.І. разом з дружиною Кравченко С.В. та неповнолітньою дочкою Оленою, знаходились на території міського парку. В ході сварки з дружиною Кравченко І.І. наніс їй побої, заподіявши тим самим легкі тілесні ушкодження.

За заявою постраждалої інформацію було внесено до ЄРДР та розпочато досудове розслідування. Виникла необхідність допиту в якості свідка Кравченко Олени, яка була попереджена про кримінальну відповідальність за дачу завідомо неправдивих свідчень. Не дивлячись на її небажання давати показання проти батька. її зобов'язали це зробити.

Оцініть дії слідчого та допустимість отриманих доказів.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Поняття кримінального процесуального доказування та його значення.
2. Особливості процесу доказування на окремих стадіях кримінального процесу.
3. Особливості предмету доказування у справах про злочини неповнолітніх.
4. Співвідношення процесу пізнання та доказування у кримінальному процесі.
5. Загальні проблеми кримінального процесуального доказування та шляхи їх вирішення.
6. Висновок експерта як джерело доказів.
7. Непрямі докази – особливості роботи з ними.
8. Допустимість доказів у кримінальному процесі України та США.

9. Документи – докази у кримінальному процесі України.
10. Загальна характеристика основних джерел доказів.
11. Логічні помилки допущені при дослідженні обставин справи та їх вплив на правильність розслідування кримінальної справи.
12. Способи збирання доказів та їх дослідження.
13. Процесуальний порядок застосування науково-технічних засобів та перспективи їх подальшого удосконалення.

Тестові завдання:

1. Що відноситься до процесуальних джерел доказів?
  - А) показання;
  - Б) речові докази;
  - В) документи;
  - Г) всі перераховані варіанти вірні.

2. До доказів не належать:
  - А) докази, які прямо підтверджують існування обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні;
  - Б) докази, які прямо підтверджують відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні;
  - В) докази, які непрямо підтверджують існування обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні;
  - Г) докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

3. Доказ, на який не може посилатися суд при ухваленні судового рішення, називається:
  - А) належним;
  - Б) допустимим;
  - В) недопустимим;
  - Г) достовірним.

4. Хто визнає докази допустимими?
  - А) суд;
  - Б) прокурор;
  - В) слідчий суддя;
  - Г) сторони кримінального провадження.

5. У кримінальному провадженні підлягають доказуванню:
  - А) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

- Б) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;
- В) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;
- Г) всі перераховані варіанти вірні.

6. На кого не покладається обов'язок доказування?

- А) на слідчого;
- Б) на прокурора;
- В) на суд;
- Г) на потерпілого.

7. Яким способом сторона обвинувачення здійснює збирання доказів?

- А) шляхом проведення слідчих (розшукових) дій;
- Б) шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій;
- В) шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей;
- Г) всі перераховані варіанти вірні.

8. Відомості, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження, називаються:

- А) показання;
- Б) докази;
- В) пояснення;
- Г) висновки.

9. Матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом, називаються:

- А) особистими доказами;
- Б) речовими доказами;
- В) письмовими доказами;
- Г) висновками експерта.

10. До документів, за умови наявності в них відомостей, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, можуть належати:

- А) матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні);
- Б) матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;
- В) складені в порядку, передбаченому цим Кодексом, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії;
- Г) всі перераховані варіанти вірні.

11. У якій формі надається висновок експерта?

- А) тільки в письмовій;
- Б) тільки в усній;
- В) в письмовій, а під час судового засідання в усній;
- Г) у формі відеозапису.

12. Хто підписує висновок експерта?

- А) експерт;
- Б) прокурор;
- В) слідчий суддя;
- Г) начальник експертної установи.

13. Хто підписує протокол?

- А) усі учасники, які брали участь у проведенні процесуальної дії;
- Б) прокурор та захисник;
- В) слідчий суддя;
- Г) секретар судового засідання.

14. Додатками до протоколу можуть бути:

- А) спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів;
- Б) письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії;
- В) стенограма, аудіо -, відеозапис процесуальної дії; фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу;
- Г) всі перераховані варіанти вірні.

15. Де зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії?

- А) в архіві суду;

- Б) у матеріалах кримінального провадження;
- В) у журналі судового засідання;
- Г) у протоколі.

16. Хто підписує журнал судового засідання?

- А) усі учасники, які брали участь у проведенні процесуальної дії;
- Б) прокурор та захисник;
- В) слідчий суддя;
- Г) секретар судового засідання.

17. Як називається процесуальна діє, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію?

- А) протокол;
- Б) клопотання;
- В) повідомлення;
- Г) ухвала.

18. Як називаються встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії?

- А) граничні строки;
- Б) процесуальні строки;
- В) позовна давність;
- Г) процесуальний період.

19. До процесуальних витрат не відноситься:

- А) витрат на правову допомогу;
- Б) витрати пов'язані із залученням прокурора;
- В) витрат, пов'язаних із прибуттям до місця досудового розслідування або судового провадження;
- Г) витрат, пов'язаних із залученням потерпілих, свідків, спеціалістів, перекладачів та експертів.

20. За чий рахунок надається безоплатна правова допомога?

- А) за рахунок коштів Державного Бюджету України;
- Б) за рахунок коштів суду, в якому здійснюється кримінальне провадження;
- В) за рахунок коштів державного казначейства;
- Г) за рахунок підозрюваного чи обвинуваченого.

21. Хто несе витрати пов'язані із залученням свідків?

- А) свідки самостійно;
- Б) суд;
- В) за рахунок коштів Державного Бюджету України;
- Г) сторона кримінального провадження, яка заявила клопотання про виклик свідка.

22. Де фіксується рішення щодо процесуальних витрат?

- А) у протоколі судового засідання;
- Б) у заяві потерпілого;
- В) у вирокі суду або ухвалі;
- Г) у клопотанні однієї із сторін.

Контрольні питання:

1. Що таке процес доказування?
2. З яких елементів складається процес доказування?
3. Якими способами здійснюється процес доказування?
4. Яку питому вагу займає доказування в кримінальній процесуальній діяльності?
5. Що таке предмет доказування?
6. Що треба розуміти під межами та обсягом доказування?
7. Які особливості процесу доказування в різних стадіях процесу?
8. З якою метою законодавець вимагає встановлення /виявлення / причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення?
9. Що слід розуміти під допустимістю доказу? В якій статті КПК України дається поняття доказу?
10. Які є джерела доказів у кримінальному процесі? В якій статті КПК дається їх перелік?
11. Що слід розуміти під допустимістю доказу?
12. Що таке належність доказу?
13. Яке значення має правильне процесуальне оформлення доказу?
14. Як у теорії доказів прийнято класифікувати / групувати/ докази та їх джерела?
15. Чи однакове доказове значення мають первинні і похідні докази та їх джерела?
16. Що виступає критерієм /підставою/ поділу доказів на прямі і непрямі?
17. Що таке перевірка доказів?
18. Які слідчі (розшукові) дії проводяться для збирання та перевірки доказів?
19. Які способи засвідчення та закріплення доказової інформації!
20. Хто приймає участь у доказуванні?
21. На кого покладено обов'язок доказування?

22. Від кого можуть бути прийняті докази?
23. Що таке оцінка доказів і як вона здійснюється?
24. Які обов'язки захисника в процесі доказування?

Додаткова література:

1. Ляш А. О. Докази і доказування у кримінальному судочинстві : навчальний посібник. Київ : Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна», 2006. 185 с.
2. Лукашкіна Т. В. Теорія доказів у кримінальному судочинстві : навч.-метод. посіб. Одеса : Фенікс, 2012. 54 с.
3. Вапнярчук В. В. Стандарт кримінального процесуального доказування. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 1. С. 100-112.
4. Безносок А. М. Доведеність поза розумним сумнівом та достовірність як стандарти доказування у кримінальному процесі України. *Судова апеляція*. 2014. № 3. С. 23-28.
5. Шеремет А. П. Теоретичні основи джерел доказової інформації. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2012. 110 с.
6. Шило О. Г. Загальна характеристика показань як процесуального джерела доказів у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. №1. С. 151–156.
7. Шумило М.Є. Юридична конструкція доказів у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. №1. С. 59-67.
8. Стоянов М.М. Система правил допустимості доказів у кримінальному провадженні України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. Вип. 70. С. 245-250.
9. Старенький О.С. Законодавчі нововведення щодо процесуального порядку провадження окремих слідчих (розшукових) дій як засобів отримання доказів у досудовому розслідуванні. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. №4. С. 82-93.
10. Пілюков Ю. Процесуальні вимоги до висновку експерта у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 3 (15). С. 99-102.
11. Крет Г.Р. Перевірка доказів у структурі кримінального процесуального доказування. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. Вип. 15. С. 143-150.

Тема № 5. Заходи забезпечення кримінального провадження. Запобіжні заходи.

1. Поняття та види заходів кримінального процесуального примусу.
2. Підстави і мета застосування заходів кримінального процесуального примусу.
3. Заходи забезпечення кримінального провадження – поняття, система, підстави та порядок застосування.
4. Запобіжні заходи у кримінальному провадженні.
  - 4.1 Особисте зобов'язання.
  - 4.2 Особиста порука.
  - 4.3 Застава.
  - 4.4. Домашній арешт.
  - 4.5 Тримання під вартою.

Заходи забезпечення кримінального провадження - це передбачені КПК заходи примусового характеру, що застосовуються за наявності підстав та в порядку, встановленій законом, з метою подолання негативних обставин, що перешкоджають або можуть перешкоджати вирішенню завдань кримінального провадження, забезпечення його дієвості.

Види підстави та процесуальний порядок застосування заходів забезпечення кримінального провадження міститься у розділі II КПК України.

Ці заходи характеризуються такими специфічними ознаками:

- 1) мають процесуальний характер і регулюються кримінальним процесуальним законом, а тому є складовою кримінальної процесуальної форми;
- 2) підстави, межі та порядок їх застосування детально регламентовані законом;
- 3) вони спрямовані на досягнення єдиної мети - забезпечити належний порядок кримінального провадження, його дієвість;
- 4) мають виражений примусовий характер, який залежить не від порядку реалізації цих заходів, а від їх законодавчої моделі. Навіть коли особа не заперечує проти обмеження її прав і свобод, що пов'язане із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження, вони все одно мають примусовий характер, оскільки сама можливість застосування примусу передбачена законом;
- 5) мають виключний характер - тобто застосовуються лише в тих випадках, коли іншими заходами публічні завдання кримінального провадження досягнути неможливо;
- б) специфічним є суб'єкт застосування - ним, як правило, є слідчий суддя, суд⁸.

---

⁸ Кримінальний процес : підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

Заходи забезпечення кримінального провадження можуть застосовуватися до - підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, свідка, а також інших осіб залежно від характеру конкретного заходу, обставин кримінального провадження, а також поведінки при його застосуванні.

Гарантії законності та обґрунтованості застосування обмежувальних заходів:

1) заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються тільки після реєстрації заяви або повідомлення про кримінальне правопорушення у Єдиному реєстрі досудових розслідувань (далі - ЄРДР);

2) підстави, межі і порядок їх застосування чітко визначені в кримінальному процесуальному законі;

3) застосовуються тільки на підставі ухвали слідчого судді або суду;

4) нормативний характер вимог до змісту клопотання, яким ініціюється вирішення слідчим суддею чи судом питання про їх застосування, а також вимог до змісту ухвали слідчого судді, суду;

5) встановлення строків застосування цих заходів і порядку їх продовження;

6) юридична відповідальність за незаконне застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Перелік заходів забезпечення кримінального провадження:

1) виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід;

2) накладення грошового стягнення;

3) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;

4) відсторонення від посади;

5) тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;

6) тимчасовий доступ до речей і документів;

7) тимчасове вилучення майна;

8) арешт майна;

9) затримання особи;

10) запобіжні заходи (ст. 131 КПК України).

Запобіжними заходами є:

1) особисте зобов'язання;

2) особиста порука;

3) застава;

4) домашній арешт;

5) тримання під вартою (ст. 176 КПК України).

Тимчасовим запобіжним заходом є затримання особи, яке застосовується з підстав та в порядку, передбачених ст. 208 КПК.

Застосування заходів забезпечення кримінального провадження не допускається, якщо слідчий, прокурор не доведе, що:

1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

2) потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, прокурора;

3) може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням.

Для оцінки потреб досудового розслідування слідчий суддя або суд зобов'язаний врахувати можливість без застосованого заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі і документи, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні.

Під час розгляду питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження сторони кримінального провадження повинні подати слідчому судді або суду докази обставин, на які вони посилаються (ст. 132 КПК України).

Слідчий, прокурор, суд під час досудового розслідування мають право **викликати особу**, якщо є достатні підстави вважати, що вона може дати показання, які мають значення для кримінального провадження, або її участь у процесуальній дії є обов'язковою.

Якщо підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, цивільний відповідач, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, який був у встановленому цим Кодексом порядку викликаний (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явився без поважних причин або не повідомив про причини свого неприбуття, на нього накладається грошове стягнення у розмірі:

- від 0,25 до 0,5 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб у випадку неприбуття на виклик слідчого, прокурора;
- від 0,5 до 2 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб у випадку неприбуття на виклик слідчого судді, суду (ст. 139 КПК України).

Привід полягає у примусовому супроводженні особи, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначений в ухвалі час.

Рішення про здійснення приводу приймається: під час досудового розслідування - слідчим суддею за клопотанням слідчого, прокурора або з власної ініціативи, а під час судового провадження - судом за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, або з власної ініціативи. Рішення про здійснення приводу приймається у формі ухвали (ст. 140 КПК України).

Виконання ухвали про здійснення приводу може бути доручене відповідним підрозділам органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, Національного антикорупційного бюро України або Державного бюро розслідувань.

Грошове стягнення може бути накладено на учасників кримінального провадження у випадках та розмірах, передбачених КПК України, за невиконання процесуальних обов'язків.

Грошове стягнення накладається:

- під час досудового розслідування - ухвалою слідчого судді за клопотанням слідчого, прокурора чи за власною ініціативою;
- під час судового провадження - ухвалою суду за клопотанням прокурора чи за власною ініціативою.

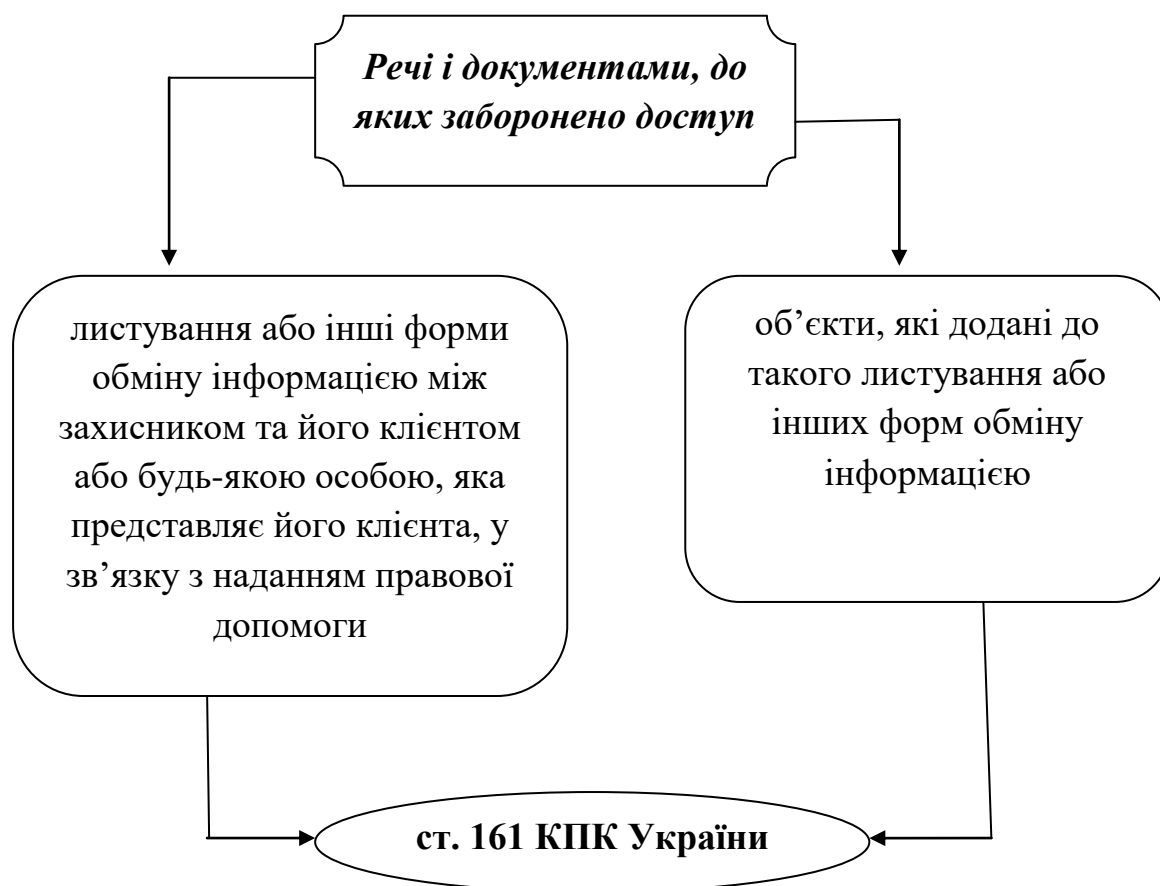
У разі наявності достатніх підстав вважати, що для припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкоджання кримінальному провадженню, забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, необхідно тимчасово обмежити підозрюваного у користуванні спеціальним правом, слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа мають право тимчасово вилучити документи, які посвідчують користування спеціальним правом, у законно затриманої ними особи в порядку (ст. 148 КПК України).

Відсторонення від посади може бути здійснено щодо особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину, і незалежно від тяжкості злочину - щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу (ст. 154 КПК України).

Тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку).

Тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку здійснюється шляхом зняття копії інформації, що міститься в таких електронних інформаційних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення (ст. 159 КПК України).

Кримінальне процесуальне законодавство встановлює обмеження, та визначає перелік речей та документів, до яких доступ заборонено (Схема 7).

Тимчасовим вилученням майна є фактичне позбавлення підозрюваного або осіб, у володінні яких перебуває зазначене у частині другій цієї статті майно, можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення.

Тимчасово вилученим може бути майно у вигляді речей, документів, грошей тощо, щодо яких є достатні підстави вважати, що вони:

1) підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та (або) зберегли на собі його сліди;

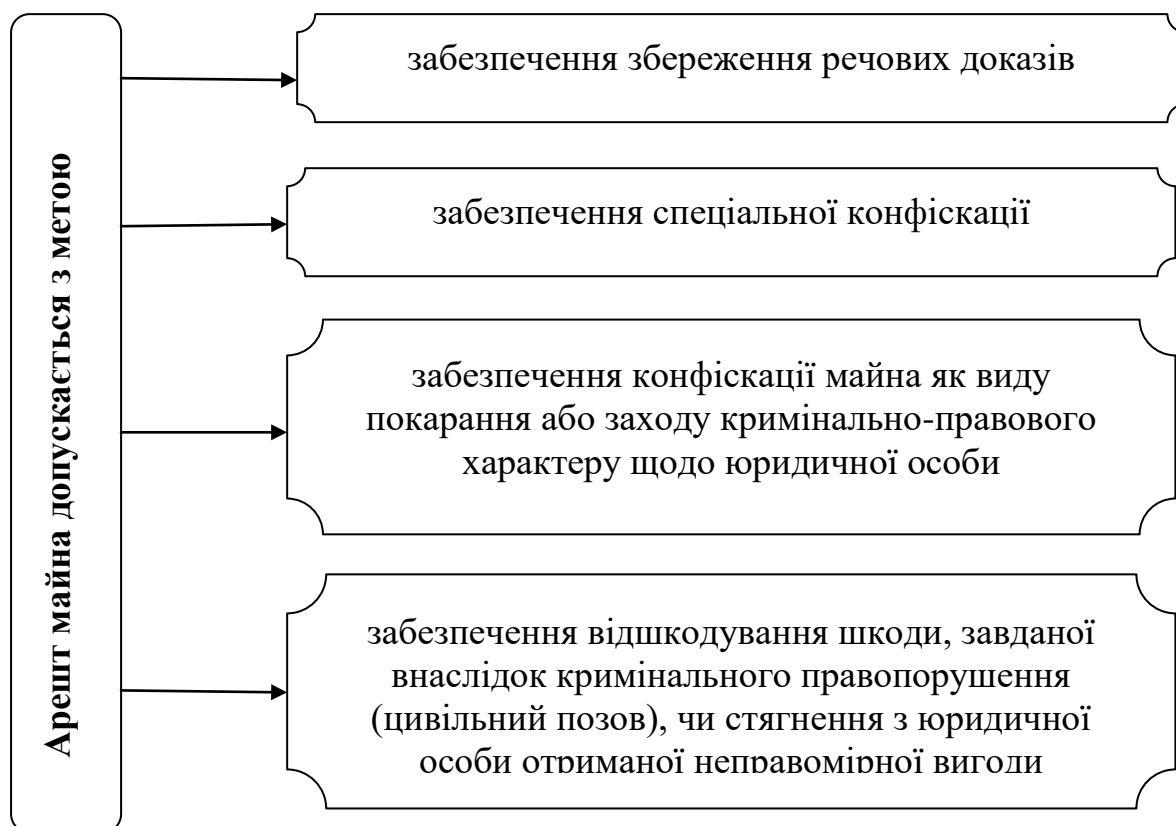
2) призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення або винагороди за його вчинення;

3) є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом;

4) одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від них, а також майно, в яке їх було повністю або частково перетворено (ст. 167 КПК України).

Накладення арешту на майно. Арештом майна є тимчасове, до скасування у встановленому цим Кодексом порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом злочину, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у

юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна (ст. 170 КПК України). Мета застосування арешту майна (Схема 8)

Запобіжні заходи.

За загальним правилом, запобіжні заходи є заходами превентивного характеру, що застосовуються з метою запобігання протиправній поведінці підозрюваного, обвинуваченого і забезпечення кримінального провадження.

Превентивний характер цих заходів чітко проявляється в цілях їх застосування, якими є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам:

- 1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду;
- 2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;
- 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;
- 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином;
- 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується⁹.

⁹ Кримінальний процес : підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

Підставою застосування запобіжного заходу є:

по-перше, наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення,

по-друге, наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений може переховуватися від органів досудового розслідування, суду, перешкоджати здійсненню кримінального провадження або продовжити протиправну діяльність та ін. (ч. 2 ст. 177 КПК України).

Система запобіжних заходів (Схема 9).

Основні поняття та терміни: попередження злочинної діяльності, припинення злочинної діяльності, заходи державного примусу, запобіжні заходи, обрання запобіжного заходу, зміна запобіжного заходу, скасування запобіжного заходу, ухилення від слідства, особисте зобов'язання, особиста порука, домашній арешт, застава, затримання, тримання від вартою, постанова.

Задачі:

1. На очах співробітника Національної поліції водія автомобіля ВАЗ 2109 збив людину, та не зупинившись, на великій швидкості залишив місце пригоди. Співробітник поліції став переслідувати злочинця. Водія вдалось затримати лише через 20 хвилин на відстані 15 км. від місця пригоди.

Чи є в даній ситуації підстави для затримання особи за підозрою у вчиненні злочину?

2. 12 червня громадянка Нікітіна разом зі співмешканцем Константиновим проникли в квартиру громадянки Борисової, звідки вкрали магнітофон, шкіряну куртку, норкову шапку, зонтик, шкіряну кепку. Нікітіна ніде не працює, не має постійного місця проживання, раніше не судима, має на вихованні дитину 10 місяців, зловживає алкоголем та неодноразова раніше попереджалась з приводу вживання наркотичних речовин.

Слідчий обрав у відношенні Нікітіної запобіжний захід – тримання під вартою.

Чи правомірні дії слідчого щодо обрання такого запобіжного заходу?

3. Прокурор, який брав участь в розгляді справи судом першої інстанції подав апеляцію, тому що відмовляючи у задоволенні клопотання про обрання щодо Буніна Л.Д. запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, слідчий суддя не врахував, що новий злочин, передбачений ч.2 ст. 307 КК України, Бунін вчинив перебуваючи під особистим зобов'язанням в іншому кримінальному провадженні, у якому він звинувачувався у скоєнні кількох аналогічних злочинів.

Просив ухвалу скасувати, справу надіслати на новий судовий розгляд в той же суд в іншому складі.

Бунін заявив, що він не порушував умови запобіжного заходу, постійно проживає за визначеною адресою.

Яке рішення та з яких підстав має ухвалити суд в такому випадку?

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Запобіжні заходи за Статутом кримінального судочинства 1864 р.
2. Забезпечення прокурором законності застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні.
3. Умови та підстави застосування запобіжних заходів за чинним КПК України.
4. Запобіжні заходи у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх.
5. Домашній арешт як запобіжний захід у кримінальному провадженні.
6. Діяльність слідчого судді під час обрання запобіжних заходів.
7. Презумпції й тягар доказування у розгляді слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження.
8. Проблемні питання застосування запобіжних заходів щодо жінок у кримінальному процесі України.

Тестові завдання:

1. Запобіжні заходи це:

- А) способи примусового впливу на підозрюваного, обвинуваченого, з тим, щоб запобігти такій їхній поведінці, що може перешкодити досягненню завдань кримінального судочинства;
- Б) способи примусового впливу на захисника, з тим, щоб запобігти такій його поведінці, що може перешкодити досягненню завдань кримінального судочинства;
- В) способи примусового впливу на потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, з тим, щоб запобігти такій його поведінці, що може перешкодити досягненню завдань кримінального судочинства;
- Г) способи примусового впливу на підозрюваного, обвинуваченого, які застосовуються з метою отримання доказів.

2. Обрання запобіжного заходу уповноваженої на це особи є:

- А) правом;
- Б) обов'язком;
- В) правом і обов'язком;
- Г) правильної відповіді немає.

3. Не є запобіжним заходом:

- А) тримання під вартою;
- Б) застава;
- В) домашній арешт;
- Г) підписка про невиїзд.

4. До обвинуваченого або підозрюваного може бути вжито:

- А) всі вказані в законі запобіжні заходи;
- Б) декілька вказаних в законі запобіжних заходів;
- В) тільки один із вказаних в законі запобіжних заходів;
- Г) правильної відповіді немає.

5. Строк затримання складає:

- А) 24 години;
- Б) 72 години;
- В) 12 годин;
- Г) 15 діб.

6. Строк затримання починається з моменту:

- А) фактичного затримання особи;
- Б) здійснення особою злочину;

- В) замаху на злочин;
- Г) готування до злочину.

7. Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

- А) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчиненням;
- Б) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, що саме ця особа щойно вчинила злочин;
- В) сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;
- Г) усі відповіді вірні.

8. Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається:

- А) постанова;
- Б) рішення;
- В) протокол;
- Г) ухвала.

9. У разі затримання неповнолітньої особи уповноважена службова особа, що здійснила затримання, зобов'язана ...

- А) повідомити слідчого суддю;
- Б) повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування;
- В) до неповнолітніх не застосовується затримання;
- Г) виступити свідком.

10. Взяття під варту (арешт) – це:

- А) позбавлення права людини виїжджати за межі України;
- Б) ізоляція підозрюваної у вчиненні злочину особи на п'ять діб;
- В) тимчасова ізоляція підозрюваної у вчиненні злочину особи шляхом поміщення її до спеціальної установи;
- Г) обмеження особистої свободи підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого шляхом поміщення їх до спеціальної установи.

11. Число поручителів, як правило, можуть складати:

- А) п'ять осіб;
- Б) три особи;
- В) чотири особи;
- Г) дві особи.

12. Чи можлива наявність лише одного поручителя?

- А) можлива, якщо особа заслуговує на особливу довіру;

- Б) неможлива;
- В) залежно від тяжкості злочину;
- Г) за бажанням обвинуваченого.

13. Хто здійснює контроль за зобов'язанням поручителя, якщо справа перебуває у провадженні суду?

- А) суддя;
- Б) прокурор;
- В) слідчий суддя;
- Г) слідчий.

14. Тримання під вартою під час досудового розслідування не може тривати більше:

- А) двох місяців;
- Б) трьох місяців;
- В) одного місяця;
- Г) двадцяти днів.

15. Місцем попереднього ув'язнення, тобто місцем для тримання осіб, щодо яких як запобіжний захід обрано взяття під варту є:

- А) камера попереднього ув'язнення;
- Б) слідчий ізолятор;
- В) колонія;
- Г) в'язниця.

Складіть проекти процесуальних документів:

1. Протокол затримання підозрюваного у вчиненні злочину.
2. Особисте зобов'язання.
3. Клопотання слідчого про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.
4. Ухвала слідчого судді про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.
5. Ухвала про скасування запобіжного заходу.
6. Ухвала про зміну запобіжного заходу.

Контрольні питання:

1. Поняття примусу?
2. Що таке заходи процесуального примусу?
3. Види заходів процесуального примусу та їх характеристика.
4. Яка мета застосування заходів процесуального примусу?
5. Які підстави застосування заходів процесуального примусу?
6. Поняття та види заходів забезпечення кримінального провадження?

7. Що таке затримання за підозрою у вчиненні злочину?
8. Хто має право затримати особу за підозрою у вчиненні злочину.
9. Які підстави для затримання особи за підозрою у вчиненні злочину?
10. На який строк може бути затримана особа за підозрою у скоєнні злочину?
11. Який порядок затримання?
12. Що таке запобіжні заходи?
13. Які підстави застосування запобіжних заходів?
14. Які види запобіжних заходів передбачає КПК?
15. В чому полягає суть кожного запобіжного заходу?
16. Які підстави обрання запобіжного заходу - взяття під варту?
17. Які строки тримання під вартою?
18. Де тримаються заарештовані обвинувачувані і підозрювані?
19. Які обов'язки слідчого судді при прийнятті рішення про арешт?
20. Які підстави для зміни і скасування запобіжного заходу?
21. Який порядок обрання, зміни і скасування запобіжного заходу?

Додаткова література:

1. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 511-550/0/4-13 від 04.04.2013 р. «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України». URL: http://sc.gov.ua/uploads/tiny_mce/files/Інформаційний%20лист%20%20від%2004.04.2013%20р.dос.
2. Бекетова О.В. Правова природа примусових заходів медичного характеру. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 25. С. 860-862.
3. Берш А. Я. Примусові заходи медичного характеру: правова природа та види: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2017. 20 с.
4. Берш А.Я. Назначение, изменение и прекращение принудительных мер медицинского характера. *Науково-аналітичний журнал Митна справа*. 2013. №3(87). С. 288-294.
5. Цуцкірідзе М.С. Домашній арешт – альтернатива триманню під вартою. *Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право"*. 2013. №1(7). С.55-59.
6. Смоков С.М. Види обмежень конституційних прав громадян у новому кримінальному процесуальному кодексі України. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2012-2/12ссmpku.pdf>.
7. Москалюк Ю. Д. Порядок прийняття та оформлення рішення про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. *Порівняльне аналітичне право*. 2014. №6. С. 328-331.

8. Макаренко Є. І. Домашній арешт: поняття, мета, підстави і порядок застосування. *Право і суспільство*. №1 2014. С.234-239.
9. Базылев Б.Т. К вопросу об определении понятия государственного принуждения. Томск : Томский университет. 1968. 327 с.
10. Верховгляд-Герасименко О. В. Забезпечення майнових прав особи при застосуванні заходів кримінально-процесуального примусу. Харків : Юрайт, 2012. 216 с.
11. Гультай П. М. Роль прокурора в механізмі застосування запобіжних заходів у досудовому кримінальному провадженні. *Часопис Київ, ун-ту права*. 2012. № 3. С . 338-342.
12. Удалова Л. Д. Накладення арешту на вклади, цінності та інше майно обвинуваченого. Київ : КНТ, 2012. 168 с.
13. Безрукава А. Ф. Особливості обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 3. С. 124–129.
14. Криницький І.Є. До питання про місце домашнього арешту в ієрархії запобіжних заходів за кримінальним процесуальним законодавством України. *Новітні кримінально-правові дослідження*. 2016. № 3. С. 35–38.
15. Щербакова Г. Особливості застосування запобіжних заходів у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4(12). С. 207–214.
16. Петров О. С. Актуальні питання застосування застави як різновиду запобіжного заходу за чинним Кримінальним процесуальним кодексом України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 2. С. 110-112.
17. Фоміна Т. Г. (2017). Виникнення інституту запобіжних заходів у кримінальному процесі. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 4(80). 128-134.
18. Ільченко О.В. Впровадження міжнародного досвіду щодо застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні. *Правові горизонти*. 2018. № 11(24). С. 54-59.
19. Осадча О. С. Повноваження прокурора при застосуванні запобіжних заходів : монографія. Харків : Панов, 2016. 224 с.

Тема № 6. Загальні положення досудового розслідування.

1. Поняття стадії досудового розслідування.
2. Форми досудового розслідування: дізнання та досудове слідство.
3. Поняття та види підслідності.
4. Порядок та строки досудового розслідування.
5. Зупинення та відновлення досудового розслідування. Форми та підстави завершення досудового розслідування.

1. Для успішного розслідування і розкриття кримінального правопорушення необхідно швидко і якісно провести розслідування всіх його обставин, встановити осіб які винні, або причетні до його вчинення та забезпечити притягнення їх до кримінальної відповідальності в міру їх вини.

Така задача досягається на стадії кримінального процесу – досудове розслідування.

Кримінальне процесуальне законодавство не дає чіткого визначення досудового розслідування, як самостійної стадії кримінального процесу. Визначення яке пропонується дає уявлення про межі в яких здійснюється процесуальна діяльність щодо розслідування кримінальних правопорушень.

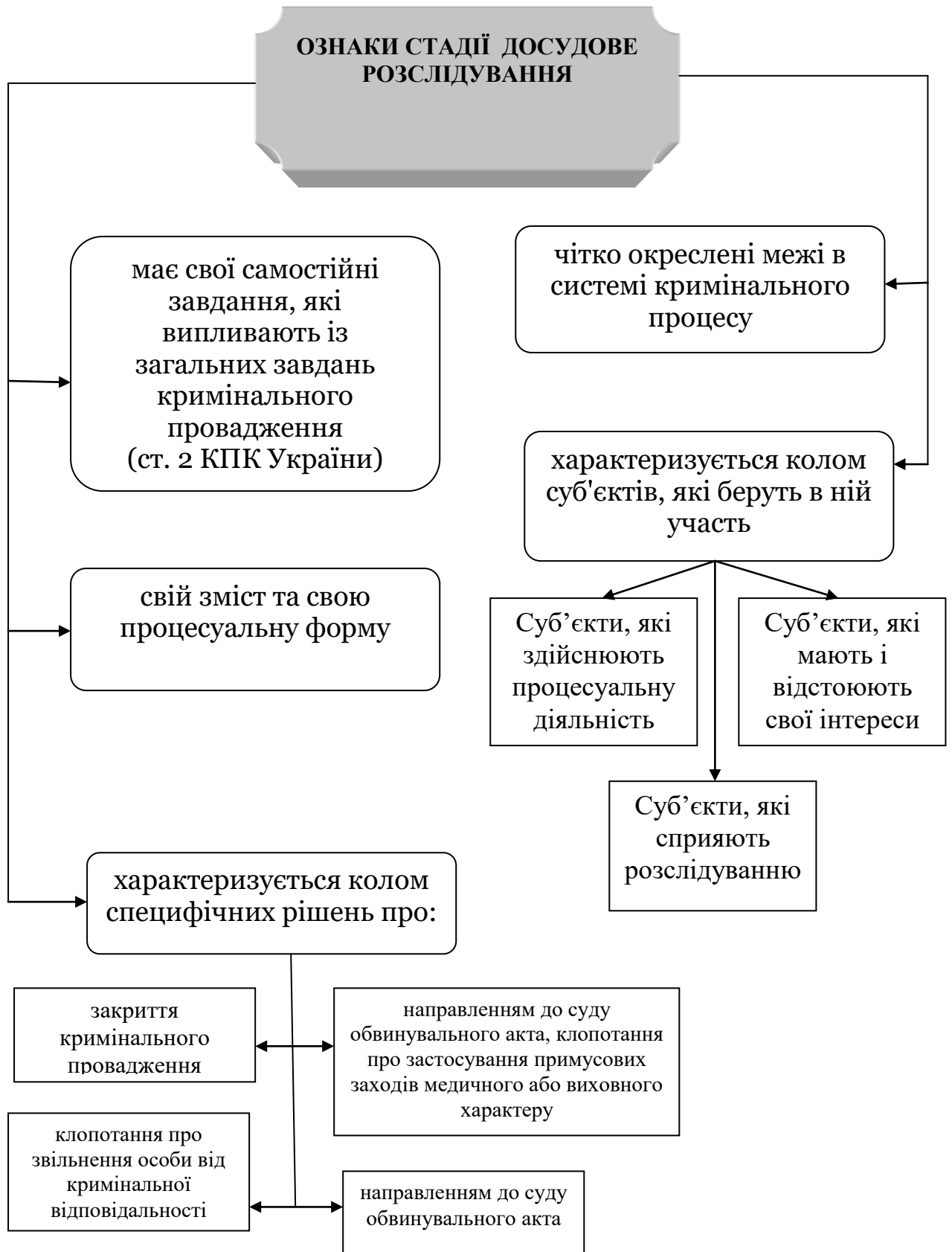
Так у ст. 3 КПК зазначається, що **досудове розслідування** - це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Досудове розслідування – це специфічна діяльність слідчого, яка здійснюється у порядку встановленому кримінальним процесуальним законом, та направлена на виявлення події кримінального правопорушення, особи яка його вчинила та інших причетних осіб, доведення їх вини на основі діяльності щодо збирання, перевірки та оцінки доказів.

У рамках досудового розслідування вирішуються і інші задачі, такі як:

- встановлення характеру, виду шкоди завданої кримінальним правопорушенням;
- забезпечення відшкодування збитків;
- виявлення й усунення причин та умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення;
- додержання режиму законності.

Юридичною підставою для здійснення досудового розслідування є отримання правоохоронними органами інформації в будь-який спосіб про вчинення діяння, що має ознаки злочину, або кримінального проступку.

Досудове розслідування уповноважені здійснювати такі суб'єкти кримінального процесу, як:

1. *Органи досудового розслідування.* Відповідно до ст. 38 КПК України органами досудового розслідування (органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство) є слідчі підрозділи:

- а) органів Національної поліції;
- б) органів безпеки;
- в) органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
- г) органів Державного бюро розслідувань;
- д) підрозділи детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

Слідчий уповноважений:

- починати досудове розслідування за наявності підстав;
- проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених Кодексом;
- доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;
- звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;
- повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру;
- за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;
- приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених Кодексом, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав(ст. 38 КПК України).

2. *Керівник органу досудового розслідування,* який має право провадити досудове розслідування, користуючись при цьому повноваженнями слідчого (п. 6 ч. 2 ст. 39 КПК України).

3. *Прокурор,* який має повноваження здійснювати окремі слідчі (розшукові) та процесуальні дії (п. 4 ч. 1 ст. 36 КПК України).

4. Оперативні підрозділи.

До процесуальної діяльності на цій стадії також можуть залучатись такі суб'єкти, як:

- 1. підозрюваний;
- 2. законний представник підозрюваного;
- 3. захисник;
- 4. потерпілий і його представник;
- 5. законний представник потерпілого;
- 6. цивільний позивач;
- 7. цивільний відповідач;

8. представник цивільного позивача та цивільного відповідача;
9. законний представник цивільного позивача;
10. заявник;
11. свідок;
12. експерт;
13. перекладач;
14. спеціаліст;
15. поняті.

Досудове розслідування здійснюється в декілька етапів.

Перший етап досудового розслідування - це розслідування, яке проводиться за фактом виявлення події, що містить ознаки кримінального правопорушення, відносно невизначеного (загального) кола осіб (коли ще не встановлено особу, причетну до його вчинення (підозрюваного)).

Основною метою цього етапу досудового розслідування є встановлення наявності або відсутності події кримінального правопорушення, виявлення і викриття особи, винної в його вчиненні.

Другий етап досудового розслідування має місце тоді, коли на підставі аналізу (оцінки) сукупності зібраних у провадженні доказів, на думку слідчого, прокурора, встановлена особа, причетна до вчинення кримінального правопорушення й вона повинна бути притягнута до кримінальної відповідальності.

Третій етап досудового розслідування проводиться щодо конкретної особи (підозрюваного). На даному етапі, з урахуванням підтвердження або спростування доводів суб'єктів сторони захисту ще раз перевіряється обґрунтованість обвинувальних доказів і визначається остаточне обвинувачення.

Четвертий етап досудового розслідування - це його закінчення, під час якого приймаються підсумкові для всієї стадії процесуальні рішення¹⁰.

2. Відповідно до ст. 215 КПК У країни досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків - у формі дізнання.

Ці дві форми мають як однакові риси, так і суттєві відмінності.

Об'єднує ці форми коло суб'єктів, які мають повноваження здійснювати даний вид діяльності – це слідчий, прокурор, оперативні підрозділи.

Також однаковими є і форми закінчення досудового слідства і дізнання.

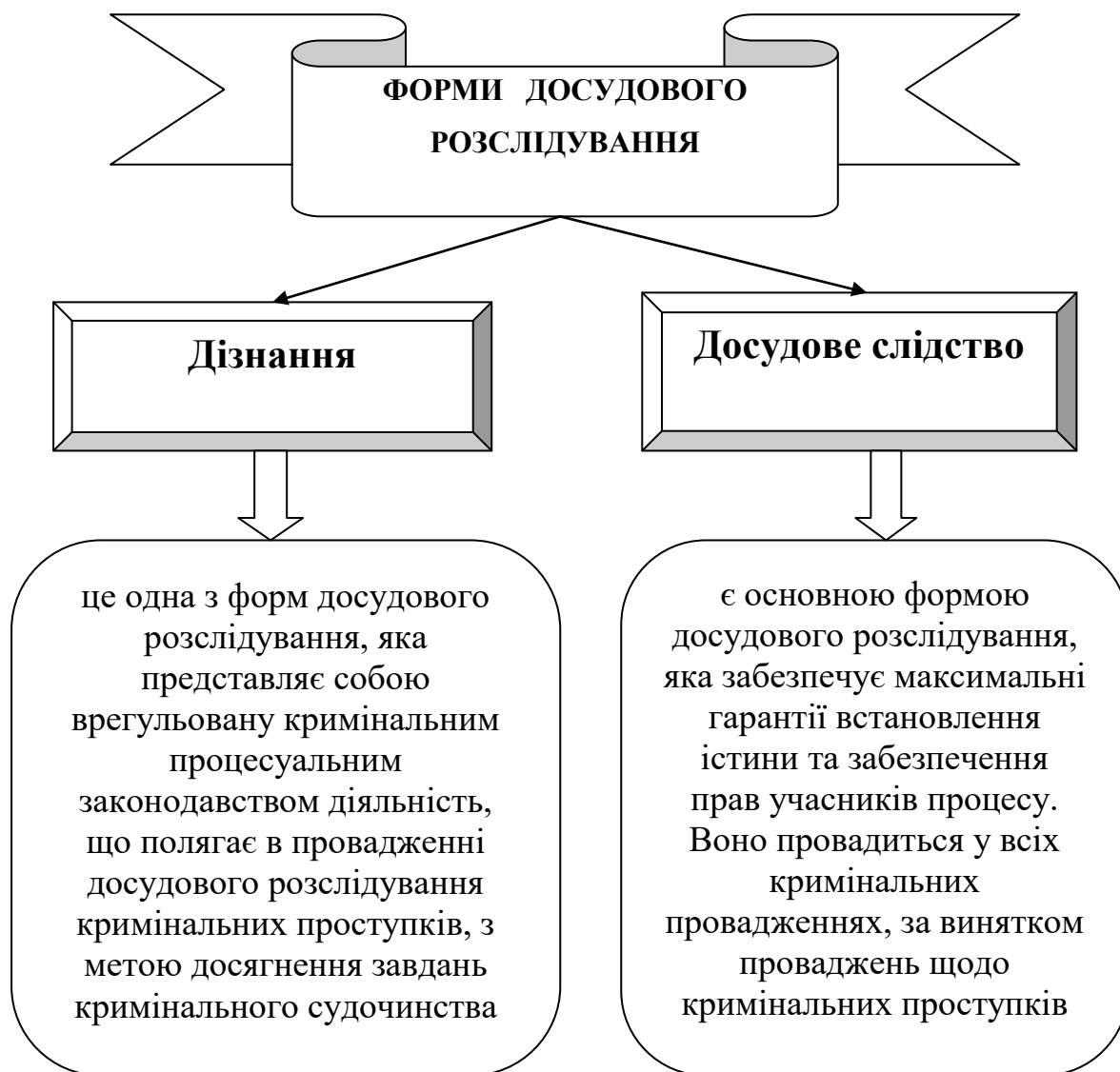
Відмінності між досудовим слідством і дізнанням такі:

- різні повноваження слідчого;
- різні строки здійснення процесуальної діяльності;
- під час досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання не допускається застосування запобіжних заходів у

¹⁰ Кримінальний процес : підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою (ст. 299 КПК України);

- для досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання дозволяється виконувати всі слідчі (розшукові) дії, окрім негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 300 КПК України).

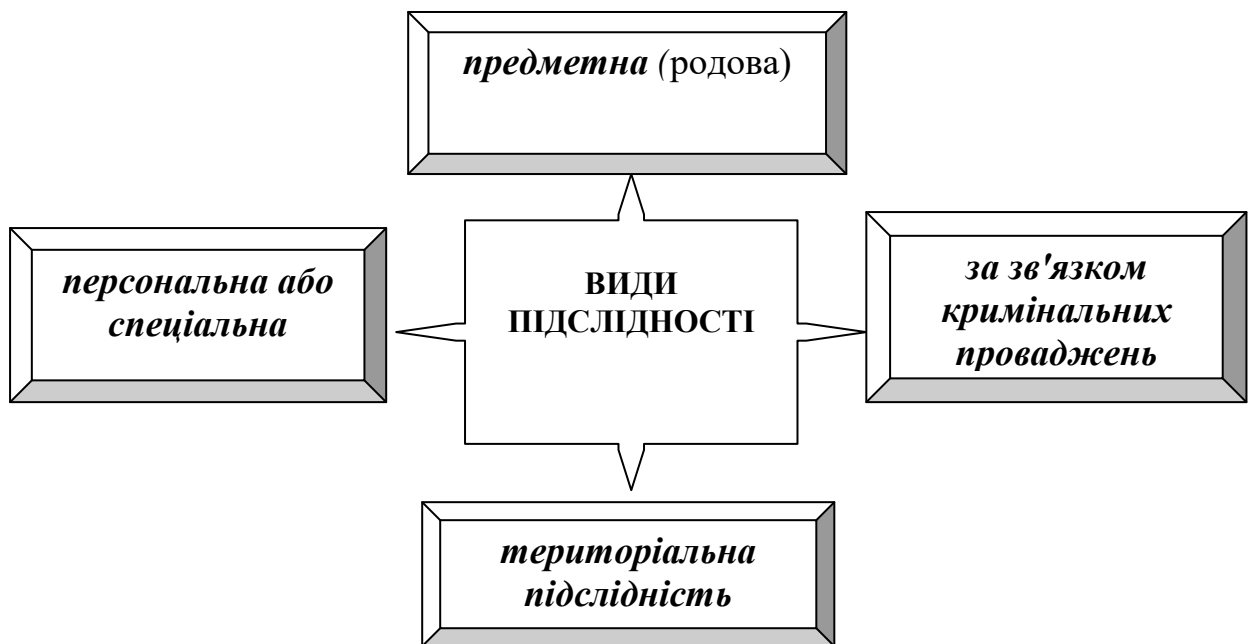

3. **Підслідність** кримінальних проваджень - це сукупність встановлених законом юридичних ознак кримінального провадження, відповідно до яких вона належить до відання певного органу досудового розслідування.

Правила підслідності встановлюють:

- форму досудового розслідування
- суб'єкта, який буде здійснювати розслідування.

Дотримання правил підслідності є обов'язковим, та має забезпечити виконання задачі швидкого, всебічного розслідування та дотримання прав потерпілого та інших учасників досудового розслідування.

Предметна (родова) підслідність визначається категорією (родом, видом) кримінального правопорушення і залежить від компетенції органів досудового розслідування різних відомств уповноважених здійснювати розслідування.

Для даного виду підслідності визначальним є характер у ступінь суспільної небезпеки кримінального правопорушення та виражається в кваліфікації діяння за статтями Особливої частини Кримінального кодексу України.

Територіальна (місцева) підслідність розмежує компетенцію органів досудового розслідування одного рівня і відомства враховуючи їх територіальне розташування.

Відповідно до ст. 218 КПК України досудове розслідування здійснюється слідчим того органу досудового розслідування, під юрисдикцією якого знаходиться місце вчинення кримінального правопорушення.

Місцем вчинення кримінального правопорушення вважається те місце, де були вчинені основні дії, які містять його ознаки та утворюють об'єктивну

сторону складу кримінального правопорушення, незалежно від місця настання злочинних наслідків.

Якщо місце вчинення кримінального правопорушення невідоме або його вчинено за межами України, місце проведення досудового розслідування визначає відповідний прокурор з урахуванням місця виявлення ознак кримінального правопорушення, місця перебування підозрюваного чи більшості свідків, місця закінчення кримінального правопорушення або настання його наслідків (ч. 3 ст. 218 КПК України).

Спори про підслідність вирішує керівник органу прокуратури вищого рівня (ч. 5 ст. 218 КПК України).

Персональна або спеціальна підслідність обумовлюється особливостями суб'єкта кримінального правопорушення, тобто пов'язана з особистістю підозрюваної особи, її посадовим чи службовим становищем, особливим правовим статусом в державі

Підслідність за зв'язком кримінальних проваджень. У разі необхідності в одному провадженні можуть бути об'єднані матеріали досудових розслідувань щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, або щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень, а також матеріали досудових розслідувань, по яких не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, вчинені однією особою (особами).

Не можуть бути об'єднані в одне провадження матеріали досудових розслідувань щодо кримінального проступку та щодо злочину (ст. 217 КПК України).

4. Досудове розслідування здійснюється тільки в межах встановлених кримінальним процесуальним законом. Відповідно до ст. 214 КПК України інформація про вчинення кримінального правопорушення невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення вноситься до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі - ЄРДР).

ЄРДР – це створена за допомогою автоматизованої системи електронна база даних, відповідно до якої здійснюються збирання, зберігання, захист, облік, пошук, узагальнення даних кримінального правопорушення.

Реєстр утворений та ведеться з метою забезпечення:

- реєстрації кримінальних правопорушень (проваджень) та обліку прийнятих під час досудового розслідування рішень, осіб, які їх учинили, та результатів судового провадження;
- оперативного контролю за додержанням законів під час проведення досудового розслідування;
- аналізу стану та структури кримінальних правопорушень, вчинених у державі;
- інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів (п. 3 Наказу Генеральної прокуратури України «Про затвердження

Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань» від 06.04.2016 р. № 139).

Користувачами Реєстру є:

- керівники прокуратур та органів досудового розслідування;
- прокурори;
- слідчі органів поліції, безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства та Державного бюро розслідувань, детективи Національного бюро;
- інші уповноважені особи органів прокуратури та досудового розслідування, які виконують функції з інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів та ведення спеціальних обліків (оперативних, оперативно-облікових, дактилоскопічних тощо) відповідно до чинного законодавства (п. 9 Наказу Генеральної прокуратури України «Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань» від 06.04.2016 р. № 139).

До ЄРДР обов'язково вноситься наступна інформація:

- 1) дата надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;
- 2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника;
- 3) інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;
- 4) короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела;
- 5) попередня правова кваліфікація кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 6) прізвище, ім'я, по батькові та посада службової особи, яка внесла відомості до реєстру, а також слідчого, прокурора, який вніс відомості до реєстру та/або розпочав досудове розслідування, тощо (ч. 5 ст. 214 КПК України).

У Єдиному реєстрі досудових розслідувань автоматично фіксується дата внесення інформації та присвоюється номер кримінального провадження.

Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається. Виключенням є тільки необхідність проведення такої невідкладної слідчої (розшукової) дії, як огляд місця події, він може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР, але по його завершенні інформація негайно фіксується у ЄРДР.

Зацікавлені у ході кримінального провадження суб'єкти кримінальної процесуальної діяльності мають право отримувати витяг з ЄРДР,

Витяг з ЄРДР – це згенерований програмними засобами ведення Реєстру документ, який засвідчує факт реєстрації в Реєстрі відомостей про кримінальне правопорушення, отриманих за визначеними у пункті 3 цієї глави параметрами, які є актуальними на момент його формування (Наказ Генеральної прокуратури України «Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань»).

ЗРАЗОК ВИТЯГУ З ЄДИНОГО РЕЄСТРУ ДОСУДОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

1.	Номер кримінального провадження	140160405850070045
2.	Дата внесення відомостей про заяву, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань	23 вересня 2019 року 19-00
3.	Правова кваліфікація кримінального правопорушення	ч. 3 ст. 185 КК України
4.	Прізвище, ім'я, по батькові потерпілого, заявника (найменування юридичної особи та код ЄДРПОУ)	Панченко Андрій Олегович (потерпілий)
5.	Короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення	23 вересня 2019 року до квартири, яка належить Панченко А.О. та знаходиться за адресою: м. Запоріжжя, віл. Авіаційна, б. 98, кв.63, приблизно об 11-30, шляхом підбору ключів проник невідомий та заволодів майном Панченко А.О. на загальну суму 153.000 грн.
6.	Прізвище, ім'я, по батькові та дата народження особи, яку повідомлено про підозру	-
7.	Орган досудового розслідування	Слідчий відділ Дніпровського відділення Національної поліції
8.	Посада, прізвище, ім'я, по батькові службової особи, яка внесла відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань	Слідчий СВ Дніпровського відділення Національної поліції Хромченко Павло Павлович

Підпис реєстратора

Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається (ч. 4 ст. 214 КПК України). Дотримання цієї вимоги реалізує дотримання принципу публічності.

У разі виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, досудове розслідування розпочинається негайно; відомості про нього вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань при першій можливості.

Слідчий, який здійснюватиме досудове розслідування, визначається керівником органу досудового розслідування.

Слідчий здійснюючи процесуальну діяльність щодо розслідування кримінального правопорушення зобов'язаний застосовувати заходи, направлені на здійснення об'єктивного, повного та всебічного розслідування та встановлення об'єктивної істини.

Сутність вимоги *об'єктивності* складається з того, що слідчий повинен з'ясувати та дослідити всю сукупність обставин кримінального правопорушення. В рівній мірі треба дослідити докази які викривають особу, і докази які її виправдовують; обставини які пом'якшують відповідальність, так і обставини які обтяжують відповідальність.

Дотримання такої вимоги має забезпечити неупередженість слідчого.

Всебічність закладається в тому, що на стадії досудового розслідування повинні бути перевірені всі обґрунтовані підозри про характер, мотиви вчинення кримінального правопорушення, про обставини його вчинення та осіб, що його вчинили.

Повнота розслідування – це вимога здійснення ретельного дослідження всіх обставин кримінального правопорушення, які мають суттєве значення для кримінального провадження.

Стверджувати, що розслідування здійснено об'єктивно, повно та всебічно можна тільки в тому випадку, коли досліджені всі обставини справи, вирішені всі протиріччя, які мали місце в ході розслідування, встановлено подію кримінального правопорушення, міру вини кожного з підозрюваних, мотиви їх злочинних дій, їх наслідки, встановлені причини і умови які сприяли вчиненню кримінального правопорушення

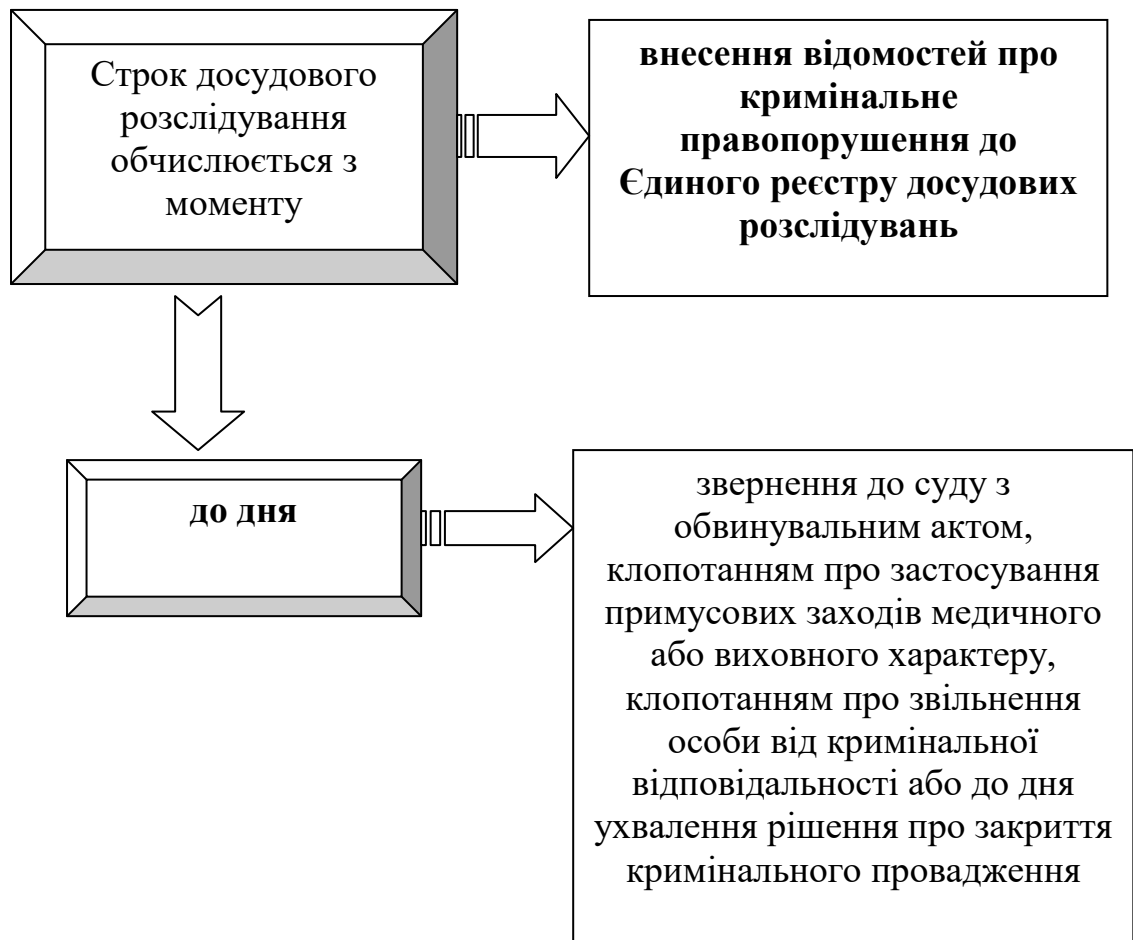
В якості однієї із задач кримінального процесу визначена *швидкість* розслідування кримінального правопорушення.

Кримінальне правопорушення вважається розслідуваним швидко, якщо не виходить за межі встановлені кримінальним процесуальним законом і слідчий повинен застосувати всі необхідні заходи для досягнення такої задачі.

Якнайскоріше закінчення досудового розслідування необхідне для того, щоб своєчасно виявити та закріпити сліди кримінального правопорушення, розкрити його та встановити винних осіб та максимально наблизити момент

реалізації кримінальної відповідальності до моменту вчинення кримінального правопорушення.

Строк досудового розслідування становить:

- 1) *шість місяців* - у кримінальному провадженні щодо кримінального проступку;
- 2) *дванадцять місяців* - у кримінальному провадженні щодо злочину невеликої або середньої тяжкості;
- 3) *вісімнадцять місяців* - у кримінальному провадженні щодо тяжкого або особливо тяжкого злочину (ч. 1 ст. 219 КПК України).

Досудове розслідування повинно бути закінчено:

- 1) протягом одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку;
- 2) протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину.

Досудове розслідування здійснюється щодо кожного окремого кримінального правопорушення, яке вчинено тією чи іншою особою. Виключення з цього правила припустимі тільки у випадках передбачених законом.

Так, відповідно до ст. 215 КПК України, у разі необхідності в одному провадженні можуть бути об'єднані матеріали досудових розслідувань щодо

декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, або щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень, а також матеріали досудових розслідувань, по яких не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, вчинені однією особою (особами).

У разі необхідності матеріали досудового розслідування щодо одного або кількох кримінальних правопорушень можуть бути виділені в окреме провадження, якщо одна особа підозрюється у вчиненні кількох кримінальних правопорушень або дві чи більше особи підозрюються у вчиненні одного чи більше кримінальних правопорушень.

5. Іноді, в ході досудового розслідування виникають обставини об'єктивного характеру, які не дають слідчому можливості сформулювати висновки у кримінальному провадженні та закінчити його у спосіб передбачений законом. В цьому випадку, коли слідчий здійснив всі можливі процесуальні дії, він може прийняти рішення про зупинення процесуальної діяльності у кримінальному провадженні. Але при наявності достатніх для цього підстав.

Так, відповідно до ст. 280 КПК України, досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру у разі, якщо:

- 1) підозрюваний захворів на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком;
- 2) оголошено в розшук підозрюваного;
- 3) слідчий суддя відмовив у задоволенні клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування;
- 4) наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва.

Досудове розслідування зупиняється вмотивованою постановою прокурора або слідчого за погодженням з прокурором.

Зупинене досудове розслідування відновлюється постановою слідчого, прокурора, якщо підстави для його зупинення перестали існувати.

Слідчий, визнавши, що досудове розслідування проведено повно, всі обставини кримінального правопорушення встановлені закриває його провадження. Завершитись кримінальне провадження може одним із наступних способів:

- 1) закрити кримінальне провадження;
- 2) звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- 3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Кримінальне провадження закривається в разі, якщо:

- 1) встановлена відсутність події кримінального правопорушення;
- 2) встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення;
- 3) не встановлені достатні докази для доведення винуватості особи в суді і вичерпані можливості їх отримати;
- 4) не встановлено особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, у разі закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, крім випадків вчинення особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може бути призначено покарання у виді довічного позбавлення волі.
- 5) набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою;
- 6) помер підозрюваний, обвинувачений, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого;
- 7) існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню;

- 8) потерпілий, а у випадках, передбачених цим Кодексом, його представник відмовився від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо злочину, пов'язаного з домашнім насильством;
- 9) стосовно кримінального правопорушення, щодо якого не отримано згоди держави, яка видала особу;
- 10) досягнутий податковий компроміс;
- 11) після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи (ст. 284 КПК України).

Якщо в процесі досудового розслідування будуть встановлені обставини, при яких особа звільняється від кримінальної відповідальності, то прокурор складає відповідне клопотання та без проведення досудового розслідування у повному обсязі надсилає його до суду, який уповноважений розглянути клопотання та прийняти рішення про його задоволення, або відмову у задоволенні.

В тому випадку, якщо суд встановить наявність підстав для звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності, то своєю ухвалою закриває кримінальне провадження та звільняє підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності. Якщо ж суд встановить, що клопотання прокурора необґрунтоване, суд своєю ухвалою відмовляє у його задоволенні та повертає клопотання прокурору для здійснення кримінального провадження в загальному порядку.

Якщо в процесі досудового розслідування буде встановлено, що особа, яка вчинила кримінальне правопорушення вчинила його у стані неосудності, або захворіла на психічну хворобу після початку досудового розслідування, то провадження щодо такої особи закінчується закриттям кримінального провадження або складенням клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру.

Прокурор в цьому випадку, або приймає постанову про закриття провадження, або затверджує складене слідчим або самостійно складає клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру і надсилає його суду.

Судовий розгляд, відповідно до ст. 512 КПК України здійснюється одноособово суддею в судовому засіданні за участю прокурора, обов'язковою участю фізичної особи, стосовно якої вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру, її законного представника та захисника згідно із загальними правилами судового розгляду.

Завершується судовий розгляд постановленням ухвали про застосування примусових заходів медичного характеру або про відмову в їх застосуванні.

Найпоширенішою із передбачених законом форм закінчення досудового розслідування є складання обвинувального акту та передача його до суду.

Обвинувальний акт – це важливий процесуальний документ, яким підводиться підсумок досудового розслідування та викладається сутність провадження, наводяться відомості щодо особи обвинуваченого, формулюється обвинувачення, надається юридична кваліфікація діяння, тощо.

Обвинувальний акт встановлює межі майбутнього судового розгляду, оскільки суд може розглядати справу тільки в межах того обвинувачення, яке викладено в обвинувальному акті.

Обвинувальний акт складається слідчим, після чого затверджується прокурором. Також, в тому випадку, якщо прокурор не погоджується із змістом обвинувального акту складеного слідчим, він може скласти свій обвинувальний акт і передати його до суду.

Структура обвинувального акту, як процесуального документу проста, він складається з двох частин – описової та регулятивної.

В описовій викладаються обставини, встановлені у ході досудового розслідування. Регулятивна містить сутність обвинувачення, яке ґрунтується на фактах встановлених та викладених у описовій частині.

Обвинувальний акт, як процесуальний документ повинен містити обов'язкові відомості про:

- 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- 2) анкетні відомості кожного обвинуваченого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);
- 3) анкетні відомості кожного потерпілого (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);
- 4) анкетні відомості викривача (прізвище, ім'я, по батькові, дата та місце народження, місце проживання, громадянство);
- 5) прізвище, ім'я, по батькові та займана посада слідчого, прокурора;
- 6) виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення;
- 7) обставини, які обтяжують чи пом'якшують покарання;
- 8) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;
- 9) підстави застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, які прокурор вважає встановленими;
- 10) розмір витрат на залучення експерта (у разі проведення експертизи під час досудового розслідування);
- 11) розмір пропонованої винагороди викривачу;
- 12) дату та місце його складення та затвердження.

До обвинувального акта додається:

- 1) реєстр матеріалів досудового розслідування;
- 2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування;

- 3) розписка підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування;
- 4) розписка або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного;
- 5) довідка про юридичну особу, щодо якої здійснюється провадження, у якій зазначаються: найменування юридичної особи, її юридична адреса, розрахунковий рахунок, ідентифікаційний код, дата і місце державної реєстрації (ст. 291 КПК України).

Основні поняття та терміни: стадія кримінального процесу, слідчий, досудове розслідування, досудове слідство, дізнання, кримінальне правопорушення, кримінальний проступок, підслідність, форми досудового розслідування, Єдиний реєстр досудових розслідувань, підозра, місце проведення досудового розслідування, початок досудового розслідування, об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування, строки досудового розслідування, предметна (родова) підслідність, персональна або спеціальна підслідність, підслідність за зв'язком кримінальних проваджень, територіальна підслідність, закриття кримінального провадження, клопотання, обвинувальний акт.

Задачі:

1. 21 квітня 2019 р. до районного відділу Національної поліції звернулася Борова Л.Д. та повідомила, що її співмешканець вкрав в неї 20000 гр.

На думку Борової це сталося 10 квітня 2019 року. З 11 по 15 квітня її співмешканець Круглов А.Ю. був відсутній.

16 квітня він з'явився і з того моменту вони знов стали проживати разом.

Як має діяти слідчий?

2. Слідчий проводив перевірку заяви, поданої Дроздовою Ж.Є. про її сусід Кузнецов П.Ю., який проживає на верхньому поверсі несанкціоновано встановив у себе вдома 12 комп'ютерів у кімнаті, площею 10 кв. м. та почав здійснювати діяльність по наданню Інтернет послуг.

Слідчий дійшов висновку, що у діях Кузнецова немає складу злочину та відмовив у реєстрації заяви відкритті кримінального провадження.

Оцініть дії слідчого.

3. До чергової частини звернувся громадянин з заявою про те, що сусіди по комунальній квартирі, намагаючись його отруїти, підсипали до його каструлі з супом отруту. Тільки пильність та обережність дозволили заявникові врятуватись. В заяві вказані особи, які підозрюються в замаху на його життя.

Зовнішній вигляд, манера спілкування, а також мова заявника дозволили засумніватись в його психічному здоров'ї.

Яким чином слід рів реагувати на отриману заяву?

4. В процесі провадження досудового слідства у справі про порушення правил дорожнього руху, що призвело до середньої тяжкості тілесних ушкоджень потерпілого Петренка Б.Ю., громадянина Хворостного М.О. було визнано винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК

Під час допиту Хворостний М.О. не визнавав своєї вини, мотивуючи це тим, що ДТП сталася з вини іншого водія, який покинув місце ДТП, але відомостей про нього у справі немає.

Слідчий повідомив Хворостному, що його показання будуть взяті до уваги лише у тому разі, коли Хворостний сам знайде цього водія та доведе свою невинуватість.

Оцініть дії слідчого.

5. Слідчий Деснянського відділу Національної поліції розслідував кримінальне провадження щодо Дем'янова у скоєнні злочину передбаченого ч. 2. ст. 185 КК України. В період з 10 по 25 листопада 2019 року Дем'янов вчинив у Деснянському районі чотири крадіжки з квартир громадян. Крім того, з'ясувалось, що 20 грудня 2019 року він вчинив злісне хуліганство на території Жовтневого району м. Київ. Розслідуванням цієї справи займався слідчий Жовтневого відділу Національної поліції м. Київ.

Чи є підстави для об'єднання цих справ?

Хто повинен проводити розслідування цих злочинів?

6. Хлапчук Н.Е близько 13 години 28.07. 2019 року прийшла у двір домоволодіння потерпілої Фірдіної О. Л., де вчинила відкрите викрадення майна(грабіж), а саме, з шії потерпілої зірвала і забрала золотий хрестик та золотий ланцюжок на загальну суму 522 грн.

Проти Хлапчук було порушено кримінальну справу, пред'явлено їй обвинувачення. Після цього обвинувачена почала переховуватись, всі заходи по встановленню її місця перебування виявились марними. Слідство було зупинено. Через три місяці набрав чинності акт амністії, що усуває застосування покарання за вчинене діяння.

Як має діяти слідчий в даній ситуації?

Складіть проекти процесуальних документів:

1. Витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань
2. Клопотання про виділення матеріалів кримінального провадження в окреме провадження
3. Обвинувальний акт
4. Постанова про зупинення кримінального провадження

5. Постанова про відновлення кримінального провадження
6. Постанова про закриття кримінального провадження

Тестові завдання:

1. Вкажіть орган, який не має права здійснювати досудове розслідування (дівзнання і досудове слідство):
  - А) слідчі підрозділи Національної поліції;
  - Б) тимчасова слідча комісія Верховної Ради України у випадках вчинення кримінального правопорушення народним депутатом України;
  - В) слідчі підрозділи органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
  - Г) підрозділ детективів Національне антикорупційне бюро України.
2. Слідчі органу досудового розслідування одноособово або слідчою групою здійснюють:
  - А) попереднє розслідування;
  - Б) виявлення, запобігання і припинення кримінальних правопорушень, профілактичну діяльність, правове виховання населення;
  - В) досудове розслідування;
  - Г) профілактичну роботу серед осіб, схильних до вчинення кримінальних правопорушень, попередню підготовку матеріалів до суду, адміністративну діяльність.
3. Проведення досудового розслідування у розумні строки згідно загальної засади кримінального провадження забезпечують:
  - А) суб'єкт забезпечення розумності строків у КПК України не визначений;
  - Б) прокурор, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції) ;
  - В) слідчий, керівник органу досудового розслідування;
  - Г) оперативні підрозділи.
4. Органом дівзнання є:
  - А) міліція;
  - Б) слідча комісія при СБУ;
  - В) прокурор;
  - Г) всі відповіді невірні
5. З якого моменту розпочинається досудове розслідування?
  - А) після подання заяви про кримінальне правопорушення;
  - Б) після повідомлення про можливість кримінального правопорушення;

- В) після самостійного виявлення слідчим з будь-якого джерела обставин що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;
- Г) після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

6. В якій формі здійснюється досудове розслідування кримінальних проступків?

- А) досудового слідства;
- Б) підслідності;
- В) дізнання;
- Г) досудового розслідування.

7. Хто здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище?

- А) слідчі органи внутрішніх справ;
- Б) слідчі органи безпеки;
- В) слідчі органи, що здійснюють контроль за додержанням; податкового законодавства
- Г) слідчі органи державного бюро розслідувань.

8. Що не відноситься до особливостей об'єднання в одне кримінальне провадження матеріалів досудового розслідування?

- А) об'єднуються щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення;
- Б) об'єднуються щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень;
- В) об'єднуються в одне провадження матеріали щодо кримінального проступку та щодо злочину;
- Г) рішення про об'єднання приймається прокурором.

9. Хто призначає іншого слідчого, у разі задоволення відводу слідчого?

- А) керівник органу прокуратури;
- Б) керівник органу досудового розслідування;
- В) судом;
- Г) слідчий суддя.

10. Укажіть підстави закриття справи, в якій слідство зупинено:

- А) обвинувачений помер;
- Б) потерпілий примирився з обвинуваченим;
- В) обвинувачений перестав бути суспільно-небезпечним;
- Г) є акт амністії, який усуває застосування покарання за вчинене діяння.

11. Укажіть у наведеному переліку підстави для зупинення слідства:

- А) Місцезнаходження обвинуваченого невідоме;
- Б) Не встановлено особу, яка вчинила злочин;

- В) Знаходження обвинуваченого в тривалій експедиції;
- Г) Психічне або інше тяжке захворювання потерпілого перешкоджає закінченню провадження в справі.

12. До внесення інформації про кримінальне правопорушення до ЄРДР у якості слідчої (розшукової) дії може провадитись:

- А) освідування;
- Б) документальна ревізія;
- В) огляд місця події;
- Г) затримання.

13. До органів, що здійснюють дізнання і досудове слідство відносяться:

- А) слідчі підрозділи органів національної поліції;
- Б) слідчі підрозділи органів безпеки;
- В) слідчі підрозділи органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
- Г) всі перераховані варіанти вірні.

14. Яка кількість органів дізнання визначена законом?

- А) п'ять;
- Б) вісім;
- В) одинадцять;
- Г) правильної відповіді немає.

Контрольні питання:

1. Що таке стадія досудового розслідування?
2. Що складає зміст досудового розслідування, які його завдання та структура?
3. Чи по всіх кримінальних провадженнях проводиться досудове розслідування?
4. У яких формах провадиться досудове розслідування?
5. Що таке підслідність і які її види?
6. У якому обсязі та протягом якого провадиться досудове розслідування в формі дізнання?
7. Які процесуальні передумови для початку провадження розслідування?
8. У чому полягає процесуальна незалежність слідчого?
9. Які підстави для об'єднання розслідувань в одне провадження?
10. Коли кримінальне провадження виділяється в окреме провадження?
11. Які вказівки та доручення слідчий може дати оперативним підрозділам?
12. У чому полягає суть доручення слідчого?
13. Які строки встановлені для досудового слідства?

14. Хто, на який строк і в якому порядку може продовжити строк досудового слідства?
15. Як обчислюються строки досудового розслідування?
16. У яких формах здійснюється взаємодія слідчого з оперативними підрозділами?
17. З якою метою, ким і в якому порядку створюється слідча група?
18. Яке процесуальне становище мають слідчі, які входять до слідчої групи?
19. Чим зумовлене існування в законі положення про недопустимість розголошення даних досудового розслідування?
20. У чому полягає обмеження принципу гласності на досудовому слідстві?
21. Кому і в якому порядку оскаржується дія та рішення слідчого?
22. Які процесуальні акти досудового слідства оскаржуються в суд?
23. Які процесуальні документи складаються слідчим і яка вони мають значення?
24. Які підстави та умови для зупинення досудового розслідування?
25. Що таке зупинення досудового розслідування?
26. Який процесуальний порядок зупинення досудового розслідування?
27. Як необхідно діяти у випадках, коли в справі є два і більше підозрюваних, а підстави для зупинення відносяться лише до окремих з них?
28. Коли і в яких випадках зупинене досудове розслідування відновлюється?
29. Який процесуальний порядок відновлення досудового розслідування?
30. Які підстави для оголошення розшуку підозрюваного?
31. Процесуальний порядок оголошення розшуку і розшук?
32. Хто здійснює розшук підозрюваного?

Додаткова література:

1. Стратегія розвитку системи Міністерства внутрішніх справ України до 2020 року. URL: http://mvs.gov.ua/ua/pages/strategiya_2020.htm.
2. Татаров О. Ю. Удосконалення процесуального статусу слідчих як складова реформування системи кримінального судочинства. *Наук. вісник НАВС*. 2011. № 4. С. 154–163.
3. Бабіков О. П., Жицький Є. О. Збірник зразків процесуальних документів (досудове розслідування) : науково-практичний посібник. Харків : Оберіг, 2014. 600 с.
4. Топчій В. В. Передумови взаємодії слідчого й оперативного працівника органів внутрішніх справ у розкритті та розслідуванні злочинів. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 286–293.
5. Пиріг І. В., Бідняк Г.С. Використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні: навчальний посібник. Дніпро : ДДУВС,

2019. 140 с.
6. Дервянко Б.В. Державне бюро розслідувань як новий державний орган зі спеціальною компетенцією. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 2 (67). С. 78–84.
  7. Дрозд В. Г. Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики: монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 448 с.
  8. Дрозд В. Г. Сутність та зміст обвинувального акту як форми закінчення досудового розслідування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Випуск 1. С. 167–170.
  9. Туркот М., Лук'яненко Р. Особливості процесуального керівництва досудовим розслідуванням в умовах надзвичайних ситуацій та під час проведення антитерористичної операції. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 3 (41). С. 82–91.
  10. Фараон О. В. Випадки повідомлення про підозру. *Право і суспільство*. 2015. № 3 (3). С. 198–202.
  11. Омаров А. А. Поняття «підслідність» у кримінальному провадженні: проблема визначення. *Право і суспільство*. 2015. № 6.2. С. 211–214.
  12. Палюх А. І. Участь прокурора в доказуванні при повідомленні про підозру під час досудового розслідування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2016. № 837. С. 476–483.

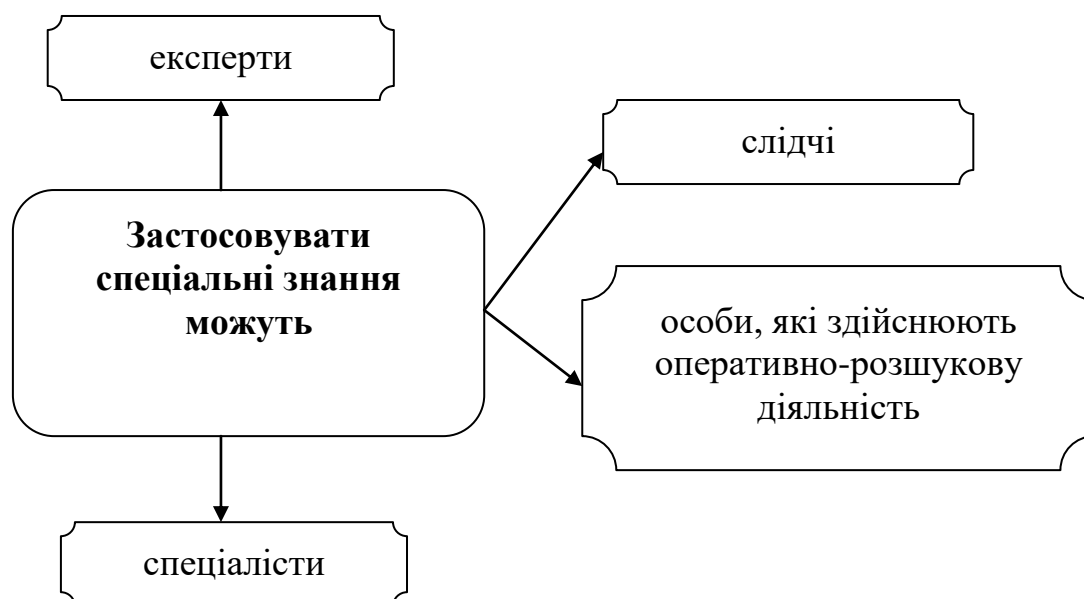
Тема № 7. Слідчі (розшукові) дії. Негласні слідчі (розшукові) дії.

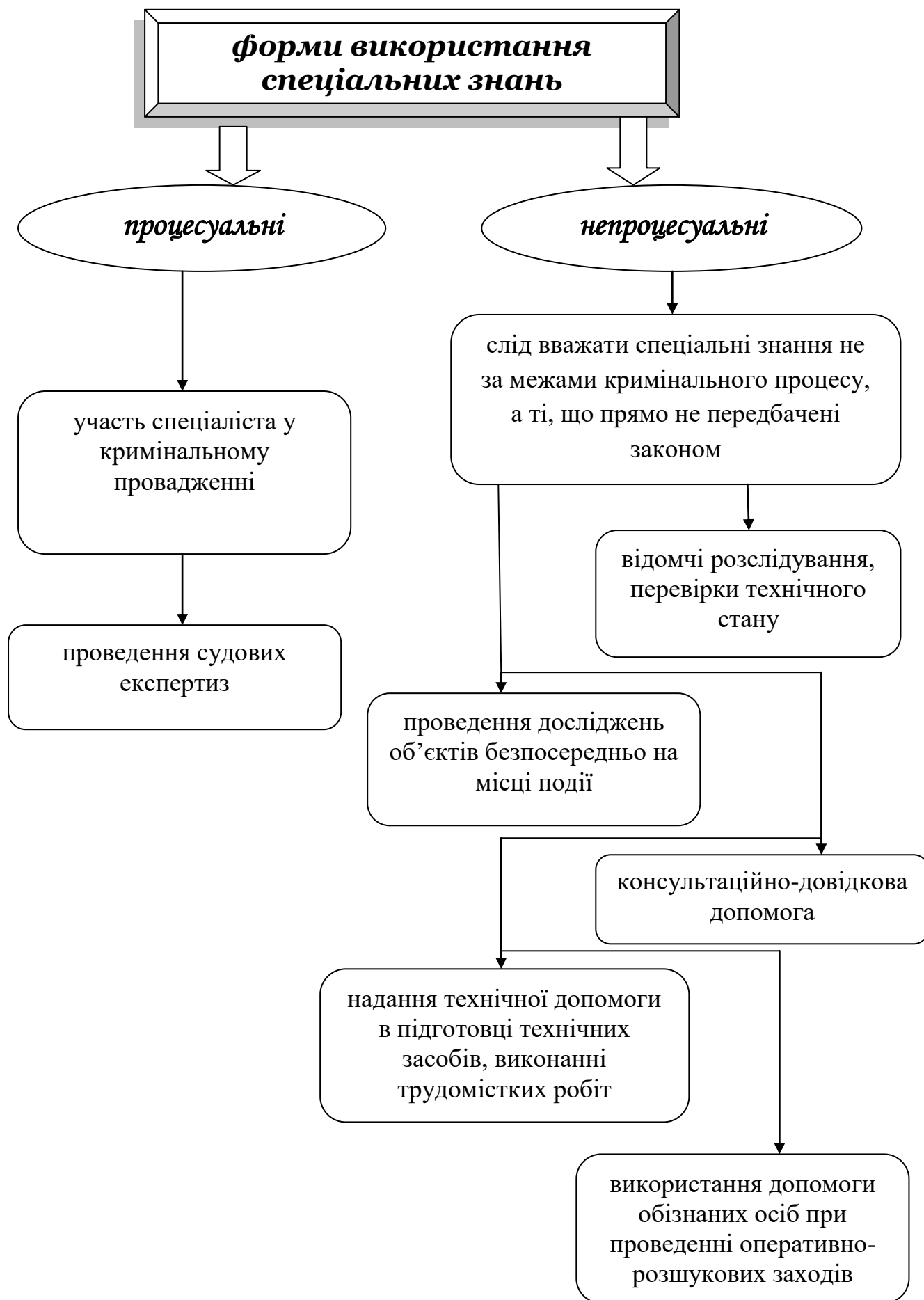
1. Поняття та види слідчих (розшукових) дій. Класифікація слідчих (розшукових) дій.
2. Допит.
3. Огляд. Освідування.
4. Пред'явлення для впізнання.
5. Обшук.
6. Слідчий експеримент.
7. Призначення експертизи. Ексгумація трупа.
8. Негласні слідчі (розшукові) дії.

З метою виконання задачі швидкого, повного та об'єктивного розслідування та розкриття кримінальних правопорушень слідчий має у своєму розпорядженні арсенал різноманітних процесуальних дій, одним із різновидів яких є слідчі (розшукові) дії. Вони проводяться на підставі і у порядку встановленому процесуальним законом.

Розкриття кримінального правопорушення – це процес встановлення об'єктивної істини, пізнавальний процес, який здійснюється на основі застосування спеціальних знань.

Обов'язковою умовою проведення якісного, результативного, кваліфікованого розслідування кримінальних правопорушень є використання спеціальних знань, особливо це твердження актуальне для огляду місця події. Такі спеціальні знання використовуються з метою виявлення, фіксування та вилучення слідів злочину на місці події. Вилучені експертом-криміналістом докази в подальшому розслідуванні дають змогу проведення кваліфікованого експертного дослідження, дактилоскопічної, трасологічної, судово-біологічної, цитологічної, імунологічної та інших експертиз.

Однією з найінформативніших слідчих (розшукових) дій, на нашу думку, є огляд місця події, який є невідкладним та відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК України, може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після завершення огляду.

Огляд - це слідча дія, що полягає у безпосередньому сприйнятті та процесуальному фіксуванні зовнішніх ознак матеріальних об'єктів з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення.

Метою проведення огляду є - виявлення відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення та їх фіксація.

Залежно від об'єкта можна виділити такі види огляду:

- огляд місця події (місця вчинення кримінального правопорушення);
- огляд місцевості;
- огляд приміщень;
- огляд житла чи іншого володіння особи;
- огляд речей;
- огляд документів;
- огляд трупа;
- огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією.

Огляд місця події - найчастіше є невідкладною слідчою дією, саме тому він є єдиною слідчою дією, яка у невідкладних випадках може бути проведена до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Під час проведення огляду або безпосередньо після його закінчення особою, як проводить огляд, складається протокол.

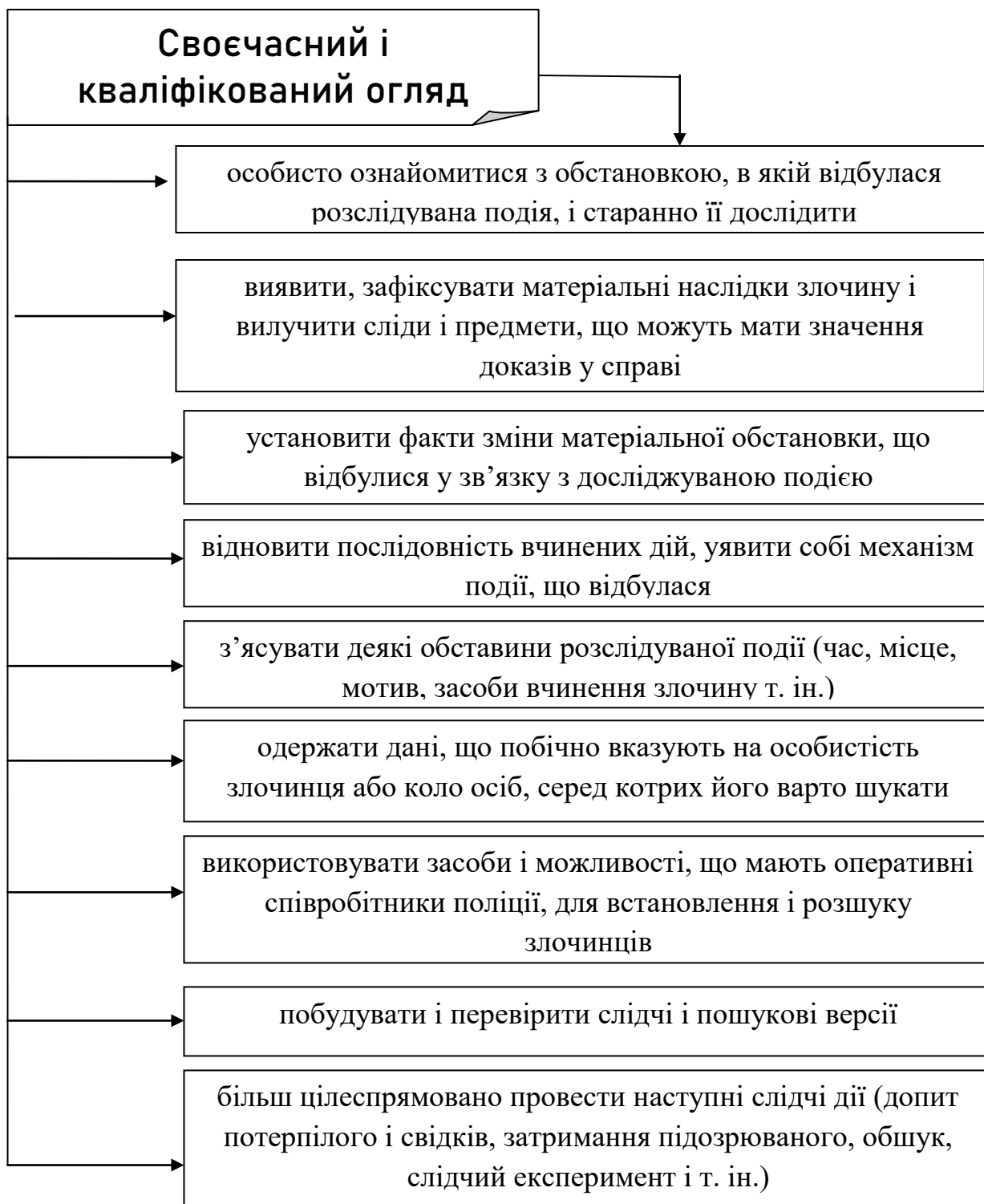
Ефективність отримання доказово-значущої інформації забезпечує залучення до огляду експерта.

Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця затверджена наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1339 регламентує порядок здійснення діяльності спеціалістами-криміналістами при здійсненні досудового розслідування загалом та при проведенні окремих процесуальних дій.

При проведенні огляду місця події забезпечити ефективність та отримання якісної доказової інформації можливо тільки при тісній співпраці слідчого та експерта криміналіста. Це обумовлено тим, що вони є фахівцями і мають спеціальні знання у різних сферах процесуальної діяльності. Якщо слідчий більш обізнаний щодо процедури проведення розслідування та окремої слідчої (розшукової) дії, і він є керівником слідчої групи, яка проводить огляд, то спеціаліст-криміналіст володіє спеціальними знаннями, що відсутні у слідчого. Тому, поради спеціаліста-криміналіста з питань, щодо організації, ходу ОМП і результатів роботи зі слідами, обов'язково повинна бути врахована слідчим.

Спеціаліст-криміналіст на місці події повинен діяти у тісній взаємодії зі слідчим та іншими учасниками слідчо-оперативної групи. Така взаємодія

починається ще на етапі підготовки ОМП, при визначенні місця, часу його проведення, формуванні оперативно-слідчої групи, враховуючи фаховість її учасників. При цьому саме криміналіст може допомогти на цьому етапі забезпечити ефективність та результативність слідчої (розшукової) дії, оскільки може брати участь в обговоренні наявної інформації про подію злочину, порядок передбачуваних дій при огляді місця події, висловлює свою думку про доцільність залучення інших фахівців і використання технічних засобів.

Освідування – слідча (розшукова) дія, яка представляє собою огляд тіла живої людини з метою виявлення слідів кримінального правопорушення, або особливих прикмет.

Види освідування – слідче та медичне. Розрізняються в залежності від суб'єкта, який проводить освідування, тобто слідчого та судово-медичного експерта.

Процесуальною підставою для проведення освідування є постанова прокурора, яка пред'являється освідуваній особі перед початком слідчої дії.

Про проведення освідування складається протокол.

Пред'явлення для впізнання - це слідча (розшукова) дія, яка полягає в пред'явленні особі певного об'єкта, для того щоб вони могли встановити його тотожність, подібність або відмінність з тим об'єктом, який спостерігали раніше при певних обставинах.

Пред'явлення для впізнання проводиться без винесення про це окремої постанови.

Залежно від об'єкта розрізняють:

- пред'явлення для впізнання осіб
- пред'явлення для впізнання трупа
- пред'явлення для впізнання речей.

Обов'язковою умовою проведення пред'явлення особи для впізнання є попереднє опитування слідчим, прокурором впізнаючого про обставини, за яких той бачив особу, що підлягає впізнанню, про її зовнішній вигляд, прикмети, особливості тощо.

Особа, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими особами тієї ж статі, яких має бути не менше трьох і які не мають різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі.

Недоцільно пред'являти для впізнання одну особу іншій, якщо:

- жодна з них не заперечує факту знайомства
- у особи, що впізнає, є фізичні або психічні вади, що беруть під сумнів можливість впізнання
- особа, що впізнає, раніше брала участь у слідчих діях, у ході яких уже бачила особу, що пред'являється для впізнання.

Особі, яка впізнає, пропонується вказати на особу, яку вона має впізнати, і пояснити, за якими ознаками вона її впізнала.

З метою забезпечення безпеки особи, яка впізнає, впізнання може проводитися в умовах, коли особа, яку пред'являють для впізнання, не бачить і не чує особи, яка впізнає, тобто поза її візуальним та аудіо спостереженням.

Річ, що підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, в числі інших однорідних речей одного виду, якості і без різких відмінностей у зовнішньому вигляді, у кількості не менше трьох.

Якщо інших однорідних речей не існує, особі, яка впізнає, пропонується пояснити, за якими ознаками вона впізнала річ, яка їй пред'являється в одному екземплярі.

При пред'явленні для впізнання участь понятих є обов'язковою. Слідчий, прокурор зобов'язані запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих).

Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення цієї слідчої дії.

Обшук - це слідча дія, що являє собою процесуальне примусове обстеження житла чи іншого володіння особи, а також окремих осіб з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Залежно від об'єкта обшук поділяється на такі види

- обшук житла
- обшук іншого володіння особи
- обшук особи.

Обшук проводиться з метою

- виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення,
- встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб,
- відшукання знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення.

Підстави проведення обшуку можуть бути:

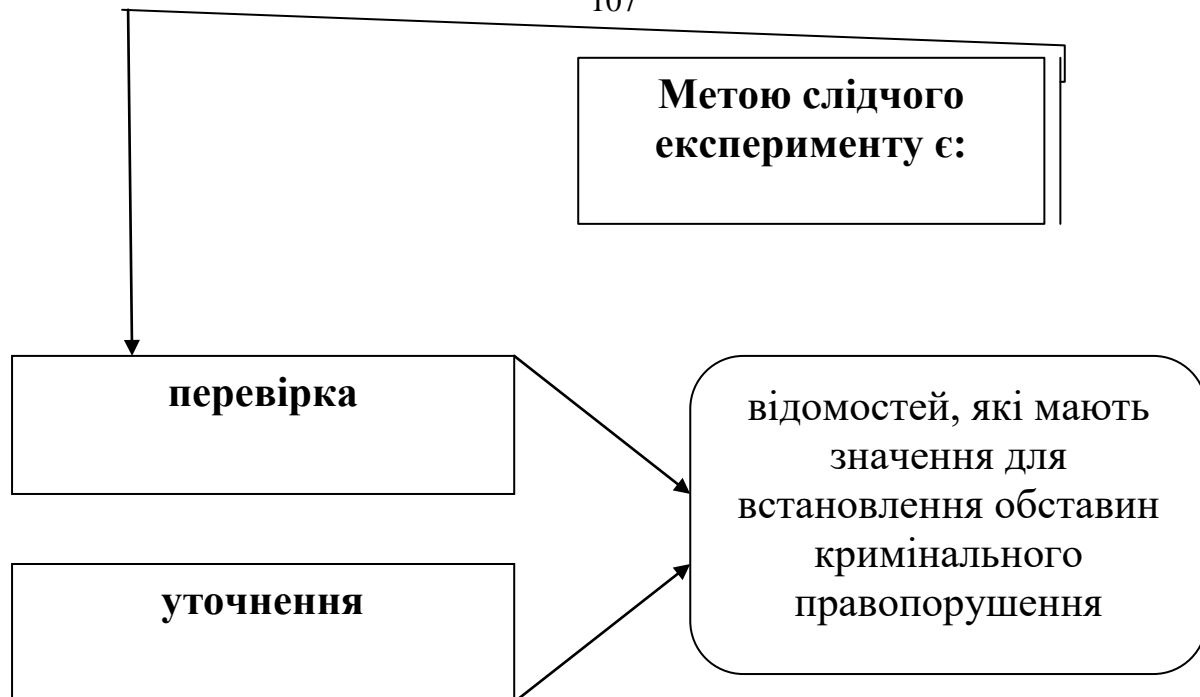
- 1) фактичні – це наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення його мети
- 2) процесуальні - ухвала слідчого судді місцевого загального суду. Клопотання про обшук розглядається у суді в день його надходження за участю слідчого або прокурора.

Обшук житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді повинен відбуватися в час, коли заподіюється найменша шкода звичайним заняттям особи яка ними володіє.

Слідчий, прокурор вживає належних заходів для забезпечення присутності під час проведення обшуку осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені.

Процедура проведення обшуку в обов'язковому порядку фіксується за допомогою аудіо - та відеозапису.

Слідчий експеримент – це слідча (розшукова) дія, яка провадиться з метою перевірки та уточнення даних, які мають значення для кримінального провадження.

Сутність слідчого експерименту – це відтворення обстановки та інших обставин події чи інших обставин шляхом проведення необхідних дослідницьких дій.

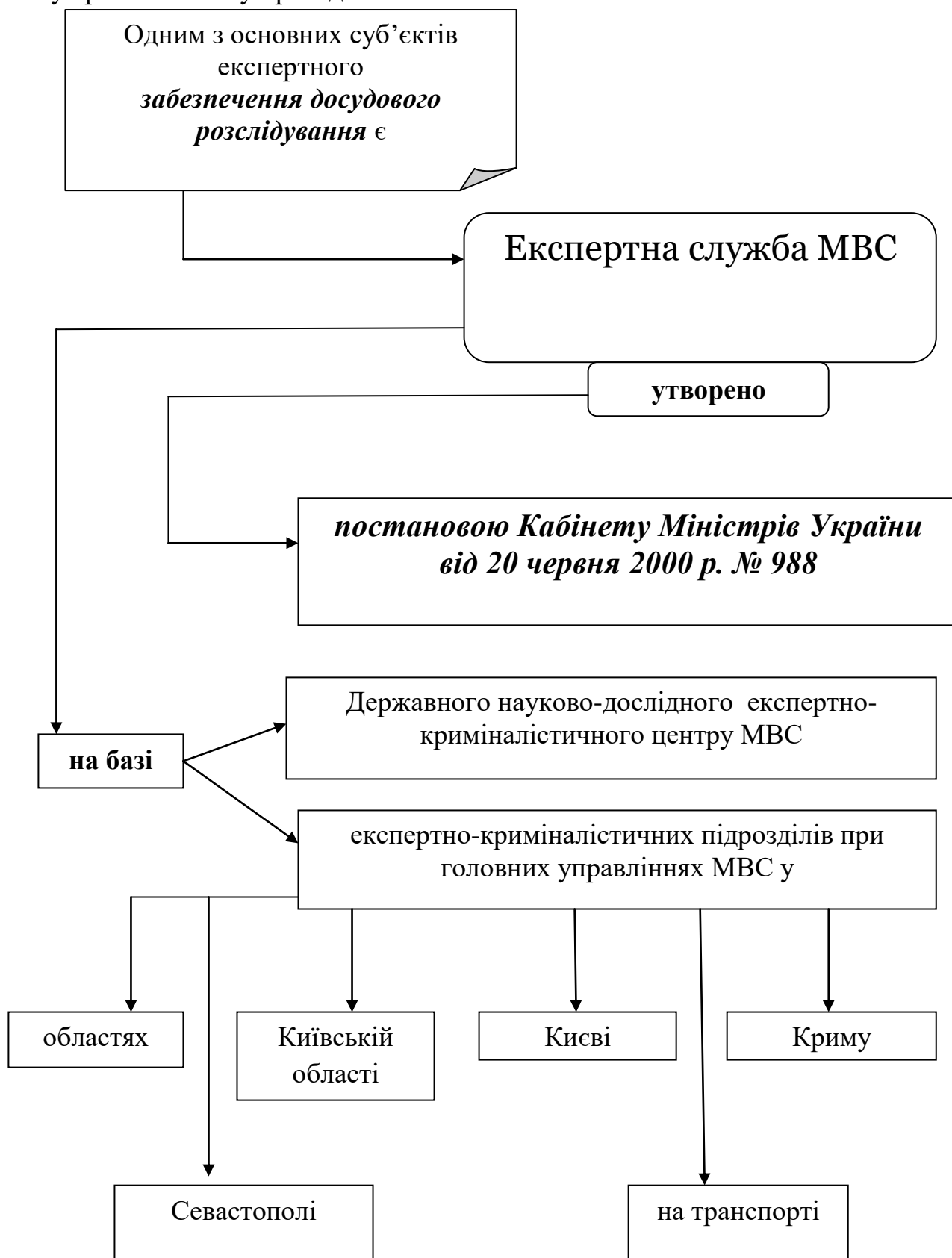
Експериментальні дії, що можуть проводитися в рамках слідчого експерименту, можна поділити на:

- ті, що пов'язані із відтворенням дій,
- ті, що пов'язані із реконструкцією обстановки та обставин події.

У випадках, коли в процесі провадження виникають питання, на які не може відповісти слідчий, суддя, вони можуть залучити експерта який має спеціальні знання для проведення дослідження та з'ясування таких питань. Тобто, призначається проведення експертизи.

Експертиза - це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду.

Фактичною підставою для залучення експерта є потреба в наукових, технічних або інших спеціальних знаннях, які необхідні для вирішення певних питань у кримінальному провадженні.

Процесуальною підставою для залучення експерта є ухвала слідчого судді.

Експертиза відноситься до обов'язкових слідчих (розшукових) дій, які призначаються з метою встановлення таких обставин:

- встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень;
- встановлення причин смерті;
- визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності;
- встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості;
- визначення розміру матеріальних збитків, якщо потерпілий не може їх визначити та не надав документ, що підтверджує розмір такої шкоди, розміру шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяного кримінальним правопорушенням.

Призначення та проведення експертизи включає в себе:

1. збирання необхідних матеріалів (отримання зразків для експертизи),
2. залучення експерта,
3. проведення експертних досліджень,
4. дачу висновку експертом (висновок експерта).

Ексгумація трупа – це слідча (розшукова) дія, сутність якої полягає у вилученні трупа з місця поховання з метою проведення огляду, або іншого дослідження.

Підставою для проведення ексгумації є постанова прокурора, а фактичне виконання покладається на органи місцевого самоврядування.

Проводиться за участю судово-медичного експерта або лікаря, а також у присутності понятих.

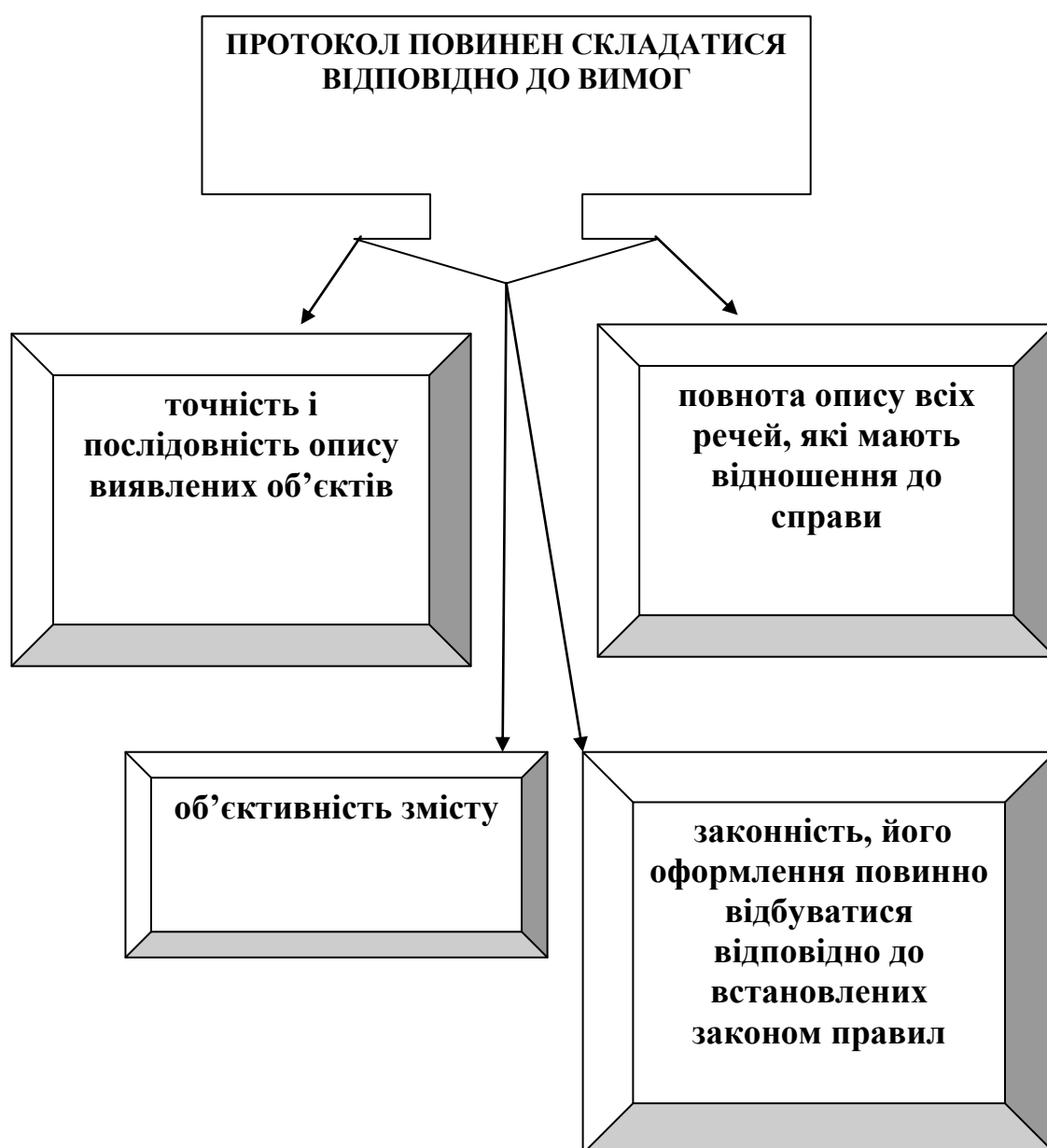
У випадках, коли відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб, проводяться негласні слідчі (розшукові) дії. Це такі специфічні дії, відомості про факт та методи їх проведення не підлягають розголошенню.

Вичерпний перелік видів НСРД передбачено КПК України. До них відносяться:

- ✓ аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України);
- ✓ накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України),
- ✓ огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України),
- ✓ зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України),
- ✓ зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України),
- ✓ обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України),

- ✓ установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України),
- ✓ спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України),
- ✓ аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України),
- ✓ контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України),
- ✓ виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України),
- ✓ негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК України).

Хід і результати слідчих дій відображаються у протоколі з урахуванням вимог встановлених законом.

Основні поняття та терміни: слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, протокол, постанова, експертиза, огляд, огляд м'ясяця події, огляд документів, огляд трупа, слідчий експеримент, висновок експерта, пред'явлення для впізнання, статисти, поняті, ексгумація трупа, відео фіксація, обшук, обшук місцевості, огляд приміщення, особистий огляд.

Задачі:

1. Неподалік від місця проживання свідка було скоєно вбивство. В процесі допиту свідок – художник за професією – описав зовнішність та прикмети злочинця, а потім за пропозицією слідчого по пам'яті нарисував його портрет. Крім того, свідок пред'явив слідчому ніж, який був знайдений ним на місці пригоди з плямами бурого кольору.

Слідчий не став складати протокол пред'явлення чи виїмки портрету злочинця та ножа. Той факт, що свідок написав портрет та надав ніж, слідчий відобразив в протоколі допиту, вважаючи що після цього малюнок допитаного став частиною протоколу слідчої дії, а ніж – речовим доказом у кримінальному провадженні.

Оцініть дії слідчого.

2. Під час проведення допиту підозрюваний Іванченко раптово напав на слідчого і кількома ударами збив його з ніг і заподіяв легкі тілесні ушкодження з короткочасним розладом здоров'я.

Чи може дана справа залишитися далі в провадженні цього слідчого? Відповідь обґрунтуйте.

3. Під час затримання підозрюваного у вчиненні крадіжки Гаврюка М.Н., було проведено його обшук та виїмка предметів, які були речовими доказами.

Під час обшуку були присутні двоє співробітників поліції, у зв'язку з необхідністю вжиття термінових дій.

Чи правомірні дії слідчого?

4. На підставі матеріалів документальної ревізії, яка встановила значну нестачу товарів у завідуючого магазином Сахарова, слідчий вніс інформацію до ЄРДР, приступив до розслідування і допитав його.

Сахаров заперечував нестачу товарів, посиляючись на хибність висновків ревізора.

Слідчий прийняв рішення провести бухгалтерську експертизу. На вирішення експерта слідчий поставив такі питання:

1. Чи вірні були методи ревізії, яка встановила нестачу товарів у Сахарова на суму 9 млн. грн?

2. Якщо у Сахарова є нестача товарів, то чи є вона наслідком привласнення ним цих товарів, чи це наслідок халатного відношення Сахарова до своїх обов'язків?

Експерти у своєму висновку вказали, що методи проведення ревізії а також її висновки про нестачу у Сахарова товарів на суму 9 млн. грн. були вірні, але вона наслідком привласнення чи халатного відношення Сахарова до своїх обов'язків вони встановити не можуть.

Чи вірні дії слідчого? Чи викликає зауваження висновок експертів?

5. У справі про крадіжку майна із квартири Носової слідчий, провівши обшук у будинку підозрюваного, знайшов і вилучив декілька викрадених предметів, про що склав протокол.

Вирішивши провести детальний огляд вилученого у себе в кабінеті, слідчий запросив до участі в огляді потерпілу Носову, яка заявила, що всі речі належать їй і були у неї викрадені, що й було зафіксовано в протоколі огляду предметів поряд із детальним їх описом.

Оцініть дії слідчого.

6. Маючи інформацію проте, що підозрюваний у вбивстві який ухиляється від слідства, переховується в квартирі свого знайомого Сидоренка слідчий прибув за місцем проживання останнього і повідомив йому що він має право та зобов'язаний провести в його помешканні обшук, зайшов до квартири і оглянув всі приміщення та майно. Не знайшовши підозрюваного слідчий вибачився і покинув помешкання.

Оцініть дії слідчого.

Складіть проекти процесуальних документів:

1. Протокол допиту підозрюваного.
2. Протокол обшуку.
3. Протокол одночасного допиту осіб.
4. Клопотання про проведення освідування.
5. Протокол обшуку житла.
6. Протокол пред'явлення особи для впізнання за фотознімками.

Тестові завдання:

1. Якщо потерпілий може впізнати грабіжника за рідкісним татуюванням, то це є підставою для провадження

- А) огляду обвинуваченого;
- Б) освідування;
- В) допиту обвинуваченого;
- Г) судово-медичної експертизи.

2. Не вимагається присутність понять при провадженні:
- А) накладення арешту на майно;
  - Б) освідування потерпілого;
  - В) огляду предметів і документів;
  - Г) пред'явлення для впізнання трупа;
  - Д) затримання підозрюваного.
3. При провадженні слідчого експерименту обов'язково:
- А) участь зацікавлених осіб;
  - Б) застосування аудіо-відео запису;
  - В) не принижувати честь та гідність осіб, що приймають участь у слідчому експерименті;
  - Г) отримання санкції прокурора.
4. Слідчі дії відрізняються від інших засобів збирання доказів тим, що:
- А) здійснюються слідчим, прокурором, працівником оперативного підрозділу;
  - Б) мають на меті встановлення обставин, що мають значення для справи;
  - В) провадяться на стадії досудового розслідування;
  - Г) мають строгу регламентацію підстав, умов, порядку провадження та фіксації.
5. Результати пред'явлення для впізнання не будуть мати доказового значення, якщо:
- А) особа, що впізнає зазначить, що один із пред'явлених предметів має деяку схожість з предметом, який він раніше спостерігав;
  - Б) особою, що впізнавала був підозрюваний у вчиненні злочину;
  - В) серед осіб, пред'явлених для впізнання, будуть співробітники міліції;
  - Г) особа, що впізнає раніше сприймала не весь предмет, а лише його фрагмент.
6. Назвіть, що входить до складу конституційного принципу особистої недоторканності:
- А) арешт на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв'язку з метою запобігти злочину можуть бути застосовані судом тільки після порушення кримінальної справи;
  - Б) у разі наявності загрози вчинення насильства або інших протиправних дій щодо осіб, взятих під захист, може проводитися прослуховування телефонних та інших розмов, візуальне спостереження із застосуванням звукозапису, відеозапису, фото- і кінозйомки з санкції прокурора;
  - В) арешт на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв'язку можуть бути застосовані як виняток тільки судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочину чи з'ясувати істину під час

розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо;

Г) арешт на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв'язку можуть бути застосовані судом як виняток з метою врятування життя та майна людей чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

7. Зняття інформації з каналів зв'язку і накладення арешту на кореспонденцію виключно за рішенням суду є елементом кримінального процесуального принципу:

- А) публічності;
- Б) верховенства судової влади;
- В) особистої недоторканності;
- Г) незалежності суду.

8. Хто приймає рішення про проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, за винятком невідкладних випадків:

- А) прокурор;
- Б) слідчий за погодженням із прокурором;
- В) орган дізнання за погодженням із прокурором;
- Г) слідчий суддя.

9. Хто має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочин:

- А) слідчий;
- Б) прокурор;
- В) суддя;
- Г) правильна відповідь 1. та 2.

10. Обшук житла чи іншого володіння особи відбувається на підставі ..... слідчого судді

- А) ухвали;
- Б) постанови;
- В) рішення;
- Г) вироку.

11. При обшуку слідчий, прокурор має право:

- А) проводити вимірювання;
- Б) складати плани і схеми;
- В) виготовляти графічні зображення обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей;

Г) всі відповіді вірні.

12. Хто зобов'язаний забезпечити збереження інформації, отриманої внаслідок втручання у приватне спілкування?

- А) прокурор;
- Б) слідчий;
- В) прокурор чи слідчий, за дорученням прокурора;
- Г) слідчий чи прокурор, за дорученням слідчого.

13. Різновидами втручання в приватне спілкування є:

- А) аудіо-, відеоконтроль особи;
- Б) арешт, огляд і виїмка кореспонденції;
- В) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж;
- Г) всі перераховані варіанти вірні.

14. З чого дозволу результати негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути використані в інших цілях або в іншому кримінальному провадженні?

- А) власника речей, документів;
- Б) слідчого;
- В) прокурора;
- Г) слідчого судді;
- Д) працівника СБУ.

15. Знищення відомостей, речей та документів здійснюється під контролем:

- А) власника речей, документів;
- Б) слідчого;
- В) прокурора;
- Г) слідчого судді.

16. Виготовлення копій протоколів про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та додатків до них:

- А) допускається у кількості не більше 2;
- Б) допускається у кількості не більше 3;
- В) допускається у кількості не більше 4;
- Г) взагалі не допускається.

17. Кому передається протокол про проведення негласних слідчих (розшукових) дій?

- А) начальнику розшукової групи;
- Б) слідчому;
- В) прокурору;
- Г) слідчому судді;

18. Які відомості повинна містити постанова про проведення негласних слідчих (розшукових) дій?

- А) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- Б) правову кваліфікацію злочину;
- В) обґрунтування прийнятої постанови;
- Г) всі перераховані варіанти вірні.

19. Що відбувається з інформацією, отриманою внаслідок негласних слідчих дій, проведеної без дозволу слідчого суддю?

- А) повинна бути вилучена;
- Б) повинна бути знищена;
- В) повинна зберігатися протягом 25 років;
- Г) конфіскується Службою національної безпеки.

20. Різновид слідчих дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню – це:

- А) слідчі дії;
- Б) розшукові дії;
- В) негласні слідчі дії;
- Г) обшук.

21. Хто відбирає зразки для проведення експертизи?

- А) сторона, яка звернулася за проведенням експертизи;
- Б) суд чи слідчий суддя;
- В) експерт;
- Г) відповідний спеціаліст.

22. З якого питання не допускається проведення експертизи?

- А) для з'ясування питань права;
- Б) для визначення психічного стану особи;
- В) для встановлення статевої зрілості;
- Г) для встановлення віку особи.

23. Для чого проводиться освідування особи?

- А) для встановлення причин смерті;
- Б) для виявлення на тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет;
- В) для визначення психічного стану особи;
- Г) для встановлення статевої зрілості.

24. Як проводиться слідчий експеримент?

- А) шляхом відтворення дій, обстановки;
- Б) шляхом відтворення обставин певної події;

- В) шляхом проведення необхідних дослідів;
- Г) всі відповіді вірні.

25. Що відбувається з трупом після проведення ексгумації і необхідних досліджень?

- А) труп підлягає видачі родичам за письмовим дозволом прокурора;
- Б) здійснюється поховання у тому самому місці;
- В) здійснюється поховання в іншому місці, але на цьому самому цвинтарі;
- Г) здійснюється поховання на іншому цвинтарі.

26. З якого моменту труп підлягає видачі?

- А) після огляду трупа;
- Б) після ексгумації трупа;
- В) після видачі письмового дозволу прокурора на видачу трупа;
- Г) після проведення судово-медичної експертизи.

27. Огляд чого не проводиться з метою виявлення обставин вчинення кримінального правопорушення?

- А) місцевості;
- Б) банківських рахунків;
- В) приміщення;
- Г) речей.

28. Кого не потрібно запрошувати для участі в проведенні обшуку?

- А) потерпілого;
- Б) спеціаліста;
- В) захисника;
- Г) слідчого суддю;

29. Скільки разів надає право проникнути до житла особи відповідна ухвала слідчого судді?

- А) лише 1 раз;
- Б) стільки разів, скільки написано в самій ухвалі;
- В) необмежену кількість разів;
- Г) необмежену кількість разів, але не після закінчення терміну дії ухвали.

30. Що є підставою для проведення обшуку?

- А) клопотання слідчого;
- Б) клопотання прокурора;
- В) ухвала слідчого судді;
- Г) ухвала суду.

Контрольні питання:

1. Який порядок проведення обшуку та його оформлення?
2. У чому особливості проведення обшуку та виїмки в приміщеннях дипломатичних представництв?
3. Які особливості накладення арешту на поштово-телеграфну кореспонденцію?
4. Яка мета проведення огляду та його види?
5. Який процесуальний порядок проведення огляду?
6. У чому особливість проведення огляду трупа та його ексгумації?
7. Які підстави для призначення експертиз?
8. Які права підозрюваного при призначенні та проведенні експертизи?
9. Які дії, спрямовані на забезпечення цивільного позову та можливої конфіскації майна, вправі провести слідчий?
10. Які технічні засоби і в якому порядку можуть бути використані слідчим?
11. Який порядок залучення експерта?
12. Який порядок і мета залучення спеціаліста?
13. Види обшуку.
14. Які правила проведення негласних слідчих (розшукових) дій?
15. Чи обов'язкова присутність понятих при проведенні огляду?
16. При проведенні яких слідчих (розшукових) дій обов'язкова присутність понятих?

Додаткова література:

1. Алексейчук В. І. Огляд місця події: тактика і психологія : монографія. Харків : Апостіль, 2011. 229 с.
2. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби МВС України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця: затверджено наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1339. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.
3. Свобода Є.Ю., Кофанов А.В., Самодін А.В. Участь спеціаліста-криміналіста під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій: навчальний посібник. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. 432 с.
4. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 308 с.
5. Бортун М. Актуальні питання проведення допиту у режимі відеоконференції. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 1 (34). С. 64–70.
6. Дуфенюк О. М., Кунтій А. І. Правова регламентація проведення освідування: проблеми та шляхи вирішення. *Науковий вісник*

- Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична.* 2015. № 4. С. 298–306.
7. Капліна О. В. Проблеми вдосконалення нормативного регулювання проведення слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства.* 2015. № 1. С. 40–48.
  8. Рогальський І. О., Калинин Н. М. Процесуальні і тактичні особливості залучення лікаря під час проведення слідчих (розшукових) дій. *Медичне право.* 2014. № 2. С. 48–57.
  9. Форостяний А. В. Надання слідчим суддею дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Право і суспільство.* 2014. № 5.2. С. 361–365.
  10. Плетенець В. М. Організаційно-тактичне забезпечення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2015. № 1 (75). С. 424–429.
  11. Шейфер С.А. Следственные действия. Основания, процессуальный порядок и доказательственное значение. Самара : Самарский университет, 2004. 225 с.
  12. Черниченко І.В. Поняття та процесуально-правова суть відеоконференції у кримінальному провадженні України. *Вісник Львівського університету. Серія юридична.* 2014. Вип. 59. С. 365-369.
  13. Стахівський С.М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів: наук.-практ. посіб. Київ : Атіка, 2009. 64 с.
  14. Літвінова І.Ф. Забезпечення недоторканості житла чи іншого володіння особи в кримінальному процесі: монографія. Київ : Ліпкан, 2012. 230 с.
  15. Михальчук Т.В. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції. *Криміналістика и судебная экспертиза.* 2013. Вип. 58 (1). С. 138-144
  16. Кіпрач І.С. Визначення поняття слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2013. № 2. С. 275-283
  17. Кампо В. Фіксування судового процесу технічними засобами: проблеми сучасної конституційно-судової практики. *Віче.* 2013. № 2. С. 6-8.
  18. Рижов М. Г. Відмінності матеріальних та формальних підстав здійснення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій: проблеми їх нормативного визначення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2015. Вип. № 1 (75). С. 519–527.

Тема № 8. Підготовче провадження.

1. Поняття, завдання та значення стадії підготовчого провадження.
2. Поняття та види підсудності.
3. Порядок здійснення підготовчого провадження. Питання, які вирішуються при здійсненні підготовчого провадження.

Підготовче провадження – це наступний, судовий, етап кримінального провадження, який настає після прийняття слідчим одного з процесуальних рішень, які підводять підсумок досудового розслідування. Представляє собою розгляд судом за участю прокурора справи для з'ясування питання про можливість розпочати слухання справи по суті. При цьому розглядаються питання, які не стосуються сутності обвинувачення.

Суд після отримання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності призначає підготовче судове засідання.

Судове засідання призначається у строк не пізніше п'яти днів з дня його надходження матеріалів.

Суб'єкти, які приймають участь на даній стадії поділяються на дві групи: а) обов'язкові та б) необов'язкові.

До обов'язкових суб'єктів можна віднести суддю та прокурора, які безпосередньо виконують задачі стадії.

Всі інші - обвинувачений, захисник, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивача, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, повідомляються про час розгляду справи, але їх неявка не є перепорою для їх розгляду.

На стадії підготовчого провадження суд вирішує дві групи питань:

Перша направлена на з'ясування питання про можливість приступити до розгляду справи по суті.

Друга - питання організаційного характеру, направлені на визначення дати та часу розгляду справи по суті, направлення повідомлень учасникам судового розгляду, тощо.

Функції, які реалізуються на цій стадії:

- а) підготовчо-організаційна;
- б) контрольна;
- в) правосуддя (як виключна функція, у випадку затвердження угоди про примирення або визнання вини).

Значення стадії підготовчого провадження полягає в тому, що в ній:

- а) визначаються межі майбутнього судового розгляду;
- б) забезпечується підготовка всіх необхідних умов для правильної організації й успішного проведення судового розгляду;
- в) здійснюється перевірка якості проведеного досудового розслідування.

Підсудність – це сукупність юридичних властивостей кримінального провадження, при наявності яких права підлягає розгляду в тому чи іншому суді.

Визначити підсудність означає визначити суд, який має розглянути справу та прийняти рішення.

В залежності від певних ознак, таких як, характер кримінального правопорушення, територія його вчинення або закінчення досудового розслідування, певних ознак суб'єкта кримінального правопорушення, прийнято виділяти такі види підсудності:

- 1) Предметна;
- 2) територіальна;
- 3) спеціальна;
- 4) інстанційна.

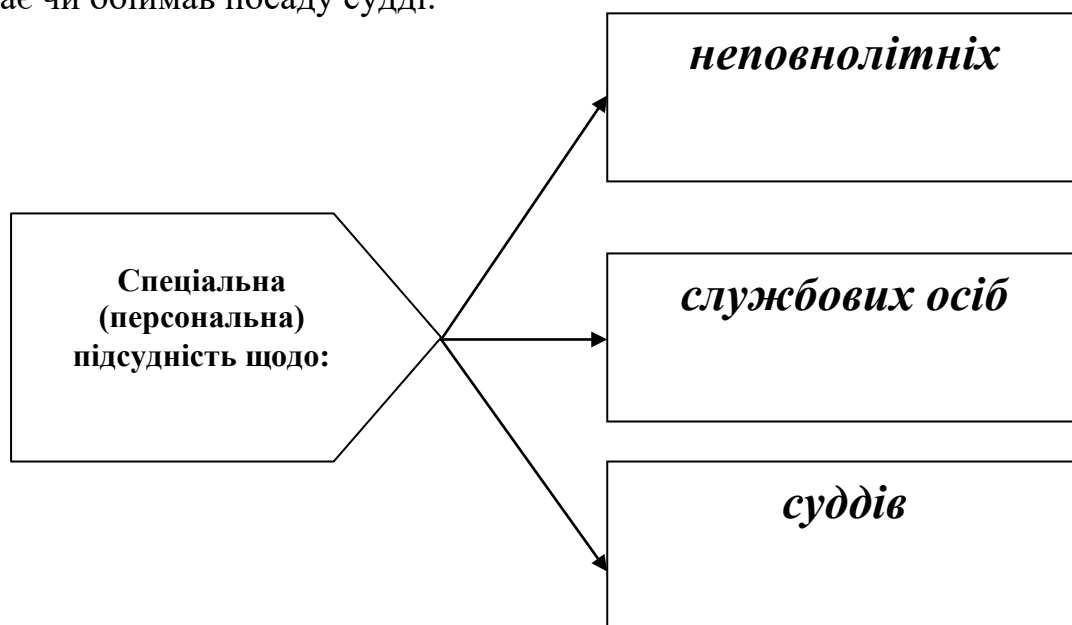
Предметна підсудність визначається родом, характером кримінального правопорушення.

Більшість кримінальних проваджень за першою інстанцією розглядається місцевими судами.

Кримінальні провадження щодо злочинів, що вчинені на території України і віднесені до предметної підсудності Вищого антикорупційного суду, здійснює Вищий антикорупційний суд, якому підсудні кримінальні провадження стосовно корупційних злочинів, передбачених в примітці статті 45 КК України, статтями 206-2, 209, 211, 366-1 КК України.

За **територіальною ознакою**, кримінальне провадження здійснює той суд, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено кримінальне правопорушення. Якщо місце вчинення кримінального правопорушення встановити неможливо, кримінальне провадження здійснюється судом, у межах територіальної юрисдикції якого закінчено досудове розслідування.

Спеціальна підсудність визначається статусом обвинуваченого. Кримінальне провадження щодо обвинувачення судді у вчиненні кримінального правопорушення не може здійснюватися тим судом, у якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді. Судовий розгляд здійснюється суд, найбільш територіально наближений до суду, в якому обвинувачений обіймає чи обіймав посаду судді.

Відповідно до правил **інстанційної підсудності** кримінальне провадження у першій інстанції здійснюють:

- місцеві загальні суди,
- апеляційні суди,
- Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду Вищий антикорупційний суд,
- Верховний Суд.

При здійсненні підготовчого провадження можна виділити такі його основні етапи:

Підготовче судове засідання – перший етап, який передбачає вчинення таких дій, як відкриття судового засідання, оголошення його відкритим, та оголошення справи яка буде слухатись; оголошення складу суду; здійснюється перевірка учасників судового засідання; повідомлення про фіксацію судового засідання технічними засобами; учасникам судового розгляду вручається пам'ятка про їх права та обов'язки.

Під час другого етапу вирішується основне питання, щодо можливості призначення судового розгляду й розгляд клопотань, заявлених учасниками судового провадження.

На третьому етапі прийняте рішення оформлюється процесуально – ухвалою судді.

У підготовчому судовому засіданні суд на підставі дослідження має право прийняти такі рішення:

1) затвердити угоду або відмовити в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для продовження досудового розслідування;

2) закрити провадження;

3) повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам законодавства;

4) направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення непідсудності кримінального провадження;

5) призначити судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру;

6) доручити представнику персоналу органу пробації скласти досудову доповідь (ст. 314 КПК України).

Основні поняття та терміни: стадія суд, підсудність, родова підсудність, територіальна підсудність, альтернативна підсудність, ухвала про призначення справи до слухання по суті, підготовче провадження, закриття кримінального провадження.

Задачи:

1. На стадії підготовчого провадження виявилось, що обвинувачений Лавриненко К.С. захворів на тяжку хворобу.

Захисник Лавриненко звернувся до суду з клопотанням про зупинення справи у зв'язку з тяжкою хворобою обвинуваченого, до якого додав медичну довідку з районної лікарні, у якій було зазначено, що Лавриненко хворіє, за станом здоров'я перебуває у тяжкому стані.

Суддя відхилив клопотання, посилаючись на те, що довідка не містила всіх необхідних відомостей для задоволення клопотання.

З яких підстав провадження може бути зупинено на підготовчого провадження?

Які крім зазначених відомостей повинна містити довідка?

2. Кримінальна справа щодо колишнього судді місцевого суду Скоротилова К.Н. розглядалась 30 листопада 2019 р. місцевим судом. Обвинуваченого було засуджено за ст. 368 КК України Л. до позбавлення волі з конфіскацією всього майна та з позбавленням права обіймати посади, пов'язані зі здійсненням функцій представника влади.

Чи було в даному випадку порушено правила підсудності?

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. Алгоритм визначення підсудності кримінального провадження.
2. Етапи підготовчого провадження.
3. Досудова доповідь – поняття та зміст.
4. Автоматизована система документообігу суду.
5. Генеза поняття «підсудність» у кримінальному процесі.

Тестові завдання:

1. Хто є обов'язковими учасниками підготовчого судового засідання?
  - А) таких осіб немає, вони приймають участь у підготовчому судовому засіданні за власним бажанням;
  - Б) суддя, прокурор, захисник;
  - В) суддя, прокурор;
  - Г) суддя, обвинувачений.

2. Протягом якого строку після надходження обвинувального акту до суду призначається підготовче судове засідання
  - А) не пізніше доби;
  - Б) не пізніше трьох днів;
  - В) не пізніше місяця;
  - Г) не пізніше п'яти днів.

3. Чи можливе дистанційне судове провадження?
- А) можливе;
  - Б) не можливе;
  - В) можливе тільки за клопотанням прокурора;
  - Г) можливе тільки за клопотанням захисника.
4. Яким процесуальним документом визначаються межі судового розгляду?
- А) постановою;
  - Б) обвинувальним актом;
  - В) вирокком;
  - Г) ухвалою суду.
5. Вкажіть, що відноситься до обов'язків обвинуваченого:
- А) Ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування.
  - Б) Одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення.
  - В) Оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді в порядку, передбаченому КПК.
  - Г) Виконувати обов'язки, покладені на нього рішенням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Контрольні питання:

1. Поняття стадії підготовче провадження?
2. Які завдання виконує стадія підготовче провадження?
3. На які групи класифікуються суб'єкти стадії?
4. Які суб'єкти є обов'язковими учасниками підготовчого провадження?
5. Яким процесуальним документом визначаються межі судового розгляду?
6. Які питання вирішуються у стадії підготовче провадження?
7. Що таку підсудність?
8. Які види підсудності виділяються?
9. В чому сутність територіальної підсудності?
10. В чому полягає альтернативна підсудність?
11. Яка сутність інстанційної підсудності?
12. Які рішення можуть бути прийняті за наслідками розгляду справи у підготовчому провадженні?
13. Яким процесуальним документом закріплюється прийняте судом рішення у стадії їх підготовче провадження?

Додаткова література:

1. Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України:

Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 03.10.2012 року № 223-1430/0/4-12.

2. Хавронюк М.І. Конституція України. Коментар основних положень щодо захисту прав і свобод людини та громадянина. Київ : Літера, 2008. 384 с.
3. Петков С.В., Васильчук Я.О. Кримінальний процес: альбом схем (загальна та особлива частини). Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 736 с.
4. Удалова Л.Д. Кримінальний процес в питаннях і відповідях: Загальна і Особлива частини: навчальний посібник. Київ : Скіф, 2013. 256 с.
5. Молдован А. В. Кримінальний процес України. Лекції. Процесуальні документи: навчальний посібник. Київ : Правова єдність : Алерта, 2014. 352 с.
6. Удалова Л.Д., Корсун В.Я. Суд як суб'єкт кримінально-процесуального доказування: монографія. Київ : Видавничий дім «Скіф», 2012. 168 с.

Тема № 9. Загальні положення судового розгляду кримінальної справи. Порядок судового розгляду кримінальних справ.

1. Суть і значення стадії судового розгляду кримінальних справ.
2. Межі, структура та розпорядок судового розгляду.
3. Суть, завдання і значення підготовчої частини судового засідання.
4. Суть і значення судового слідства. Процесуальний порядок дослідження доказів у судовому слідстві.
5. Сутність, значення та порядок судових дебатів. Судові промови. Репліка.
6. Останнє слово обвинуваченого.

Судовий розгляд є головною складовою реалізації правосуддя у кримінальному провадженні.

Відповідно до Конституції України, особа може бути визнана винною у вчиненні кримінального правопорушення тільки на основі рішення суду при всебічному, повному і об'єктивному розгляді кримінальної справи.

Стадія судового розгляду є основною у системі стадій кримінального процесу, оскільки саме на цьому етапі вирішується кримінально-правовий спір між державою і обвинуваченим. На цій стадії дається відповідь на питання – чи винна особа у вчиненні кримінального правопорушення і яке покарання є справедливим в даному конкретному випадку.

Крім того, на цій стадії досягається основна мета кримінальної процесуальної діяльності – встановлення об'єктивної істини.

Судовий розгляд – це центральна стадія кримінального процесу в якій суд на засадах об'єктивності, незалежності, повноти та всебічності досліджує у судовому слідстві обставини кримінального правопорушення та формує рішення щодо винуватості, або невинуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення та призначення покарання.

Відповідно до ч. 1 ст. 6 ЄКПЛ - кожен має право на розгляд обвинувачення щодо нього судом, встановленим законом.

При цьому суд повинен бути законним, незалежним, об'єктивним.

В Україні здійснювати розгляд і вирішення кримінальної справи має тільки суд. Ніякі інші органи не мають такого повноваження. Також не передбачено законом створення спеціальних судів для розгляду окремих категорій справ.

Стаття 6 ЄКПЛ роз'яснює сутність незалежності суду при розгляді кримінальних справ. Основою незалежності є положення відповідно до яких:

а) судді повинні приймати безсторонні рішення відповідно до власної оцінки фактів і знання права, без будь-якого втручання, прямого або непрямого, з будь-якого боку і з будь-яких причин;

б) судді мають юрисдикцію, пряму або шляхом перегляду, над усіма питаннями юридичного характеру;

в) ніхто не може надавати або намагатися надавати судді будь-які інструкції, що можуть вплинути на юридичне рішення судді, за винятком, коли це допускається, думки вищого суду з конкретної справи.

Суддя зобов'язаний втілювати у професійну діяльність принцип незалежності суду, оскільки він є основною гарантією справедливого вирішення кримінальної справи і постановлення справедливого судового рішення.

З незалежність тісно пов'язана об'єктивність (безсторонність) судового розгляду.

Безсторонність означає, що судді повинні бути безсторонніми, а саме вільними від будь-яких зв'язків, прихильності чи упередження, що впливає – або може сприйматися як таке, що впливає – на здатність судді приймати незалежні рішення. Незалежність судової влади є втіленням загального принципу: «Ніхто не може бути суддею у власній справі» (ст. 6 ЄКПЛ).

Стадія судового розгляду характеризується такими ознаками:

- 1) судовий розгляд справи і вирішення її по суті є єдиним способом здійснення правосуддя у кримінальних справах;
- 2) вона є основною і визначальною стадією кримінального процесу;
- 3) у цій стадії дістають вияв всі засади кримінального процесу¹¹.

¹¹ Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес: Навчальний посібник. Київ : Ваїте, 2014. 280 с.

Межі судового розгляду визначається таким процесуальним документом, як обвинувальний акт складений за результатами досудового розслідування.

Судовий розгляд проводиться лише стосовно особи, якій висунуте обвинувачення, і лише в межах висунутого обвинувачення відповідно до обвинувального акта.

Судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду (дистанційне судове провадження), у разі:

- 1) неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин;
- 2) необхідності забезпечення безпеки осіб;
- 3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;
- 4) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження;
- 5) наявності інших підстав, визначених судом достатніми (ст. 336 КПК України).

Судовий розгляд відбувається за певними правилами – це розпорядок судового розгляду.

Розпорядок судового засідання - це правила судового ритуалу (етикету), призначенням яких є виховання у громадян поваги до суду і забезпечення нормального ходу розгляду кримінальної справи.

До таких правил можна віднести наприклад наступні положення:

- особи, присутні у залі судового засідання, при вході до нього суду та при виході суду повинні встати;
- сторони та учасники кримінального провадження звертаються до суду «Ваша честь» або «Шановний суд»;
- матеріали, речі і документи передаються головуючому в судовому засіданні через судового розпорядника.

Характерні ознаки стадії судового розгляду:

- 1) судовий розгляд кримінальної справи є єдиним способом здійснення правосуддя у кримінальному процесі України;
- 2) тільки в цій стадії провадження особа може бути визнана винуватою у вчиненні кримінального правопорушення і піддана кримінальному покаранню;
- 3) судове засідання єдина стадія кримінального процесу, в якій реалізуються всі принципи кримінального процесу;
- 4) судовий розгляд виконує контрольну функцію щодо стадії досудового розслідування;
- 5) підсумковим рішенням стадії є вирок (обвинувальний або виправдувальний), який ухвалюється ім'ям України та є обов'язковим для виконання;

б) саме в цій стадії кримінального провадження реалізується право людини на справедливий суд, яке має значення гарантії забезпечення всіх інших її прав.

Судовий розгляд має бути проведений і завершений протягом розумного строку і відбувається у спеціально обладнаному приміщенні - залі судових засідань. У разі необхідності окремі процесуальні дії можуть вчинятися поза межами приміщення суду (наприклад проведення експертизи, огляду приміщення).

Судовий розгляд у кримінальному провадженні повинен бути проведений в одному незмінному складі суддів (присяжних). У разі якщо суддя, або присяжний об'єктивно позбавлений можливості брати участь у судовому засіданні, він має бути замінений іншим суддею. В цьому випадку провадження судового розгляду починається з початку. Але воно може бути продовжено у випадку, якщо з початку судового розгляду приймав участь запасний суддя, або присяжний і вони спостерігали за тим, що відбувається у залі судового засідання, спостерігали за процесом дослідження доказів та можуть продовжувати розгляд справи. Про що виноситься ухвала.

Організовує процедуру судового розгляду – головує у судовому засіданні. Його повноваження:

- ✓ керує ходом судового засідання,
- ✓ забезпечує додержання послідовності та порядку вчинення процесуальних дій, здійснення учасниками кримінального провадження їхніх процесуальних прав і виконання ними обов'язків,
- ✓ спрямовує судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження, усуваючи з судового розгляду все, що не має значення для кримінального провадження.

Однією із засад кримінального провадження є безперервність судового розгляду. Це означає, що судовий розгляд відбувається безперервно, крім часу, призначеного для відпочинку.

Не вважаються порушеннями безперервності судового розгляду випадки відкладення судового засідання внаслідок:

- 1) неприбуття сторони або інших учасників кримінального провадження;
- 2) складення та погодження прокурором процесуальних документів щодо відмови від підтримання державного обвинувачення, зміни обвинувачення або висунення додаткового обвинувачення;
- 3) підготовки захисту обвинуваченого від зміненого чи додаткового обвинувачення;
- 4) підготовки потерпілого для підтримання обвинувачення в суді, якщо прокурор відмовився від підтримання державного обвинувачення;
- 5) проведення дослідження речових доказів за місцем їх знаходження, огляду на місці, проведення експертизи;
- 7) надання доступу до речей чи документів або доручення проведення слідчих (розшукових) дій (ст. 322 КПК України).

При розгляді справи в залі судового засідання можуть бути присутні будь-які особи – представники сторін, представники засобів масової інформації, особи, які цікавляться ходом судового розгляду.

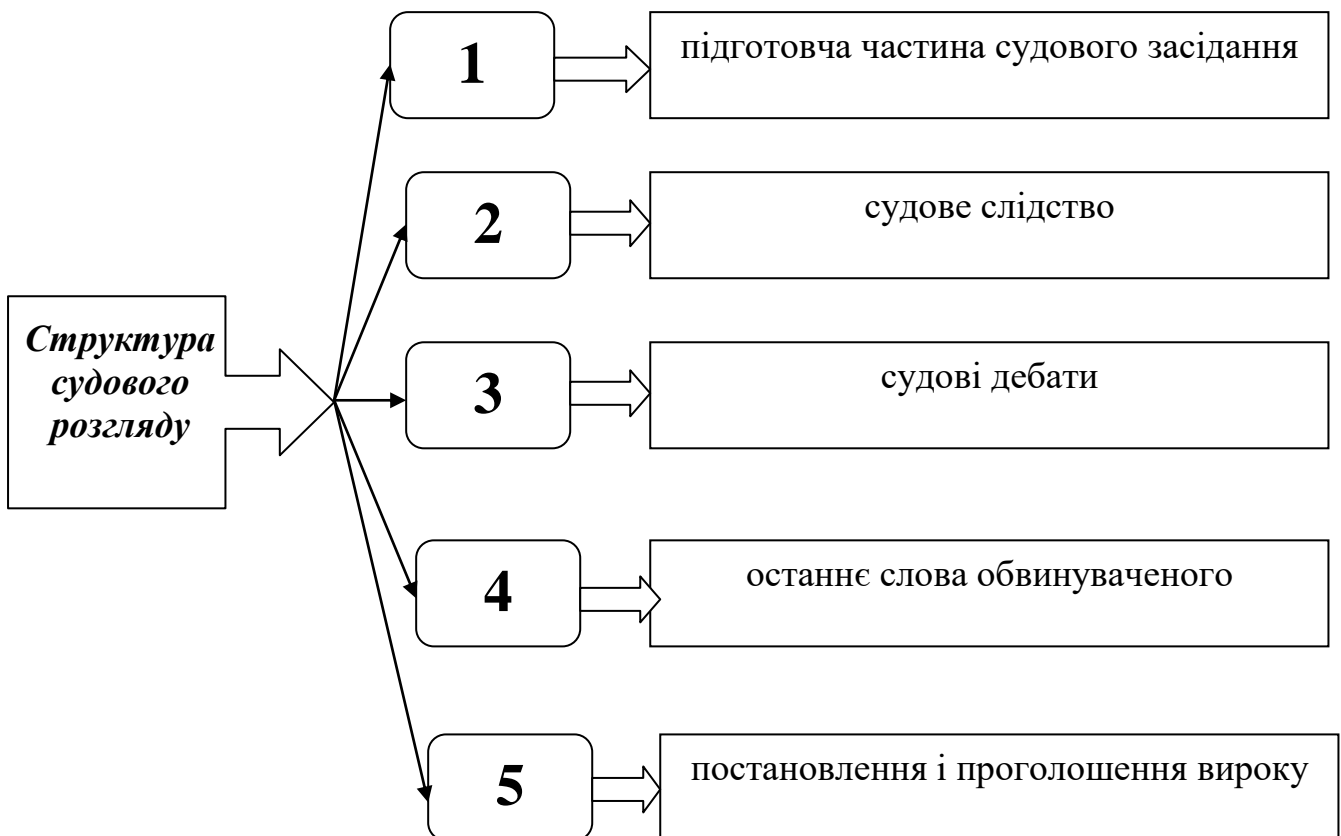
При цьому кількість присутніх у залі судового засідання може бути обмежена головуючим лише у разі недостатності місць у залі судового засідання.

Близькі родичі та члени сім'ї обвинуваченого і потерпілого, а також представники засобів масової інформації мають пріоритетне право бути присутніми під час судового засідання (ст. 238 КПК України).

Сторони та учасники кримінального провадження, а також інші особи, присутні в залі судового засідання, зобов'язані додержуватися порядку в судовому засіданні і беззаперечно підкорятися відповідним розпорядженням головуючого у судовому засіданні.

Судовий розгляд складається з п'яти взаємопов'язаних частин:

1. підготовчої частини судового засідання;
2. судового слідства;
3. судових дебатів;
4. останнього слова обвинуваченого;
5. постановлення і проголошення вироку.

У підготовчій частині судового розгляду здійснюється ряд процесуальних дій у певній послідовності.

Спочатку здійснюється відкриття судового засідання - у призначений для судового розгляду час головуючий відкриває судове засідання і оголошує про розгляд відповідного кримінального провадження (ст. 342 КПК України).

Далі - перевіряється явка учасників судового розгляду. Секретар судового засідання доповідає суду, хто з учасників судового провадження, викликаних та повідомлених осіб прибув у судове засідання, встановлює їх особи, перевіряє повноваження захисників і представників, з'ясовує, чи вручено судові виклики та повідомлення тим, хто не прибув, і повідомляє причини їх неприбуття, якщо вони відомі.

На наступному етапі - секретар судового засідання учасникам судового розгляду повідомляє про повне фіксування судового розгляду технічними засобами, а також про умови фіксування судового засідання.

Після цього головуючий оголошує склад суду, прізвище запасного судді, якщо він призначений, прізвища прокурора, потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, захисника, цивільного відповідача, представників та законних представників, перекладача, експерта, спеціаліста, секретаря судового засідання, роз'яснює учасникам судового провадження право відводу.

Сторони мають можливість подати заяву про відвід, якщо їм відомі обставини, які перешкоджають участі у судовому засіданні кого-небудь із складу суду, прокурора, захисника, експерта, перекладача, тощо.

По завершенні – учасникам судового розгляду роз'яснюється сутність їх прав та обов'язків. Судовий розпорядник роздає особам, які беруть участь у судовому розгляді відповідну пам'ятку, надається час для ознайомлення з її змістом, і потім головуючий з'ясовує, чи зрозумілі їм їх права та обов'язки і у разі необхідності роз'яснює їх.

Оскільки процесуальний закон забороняє недопитаним свідкам знаходитись у залі судового засідання при розгляді справи - перед початком судового розгляду головуючий дає розпорядження про видалення свідків із зали судового засідання, і судовий розпорядник вживає заходів, щоб допитані і недопитані свідки не спілкувалися між собою.

Після закінчення підготовчих дій головуючий оголошує про початок **судового розгляду**.

Судове слідство є центральною частиною судового розгляду в суді першої інстанції, коли суд та інші учасники судового розгляду досліджують усі докази, необхідні для вирішення кримінального провадження.

Судовий розгляд починається з оголошення прокурором обвинувального акту. При цьому він може бути проголошений повністю, або наданий короткий виклад його змісту, якщо учасники судового провадження не заявили клопотання про оголошення обвинувального акта повністю.

Якщо в кримінальному провадженні пред'явлено цивільний позов, цивільний позивач або його представник, або законний представник, а в разі їх відсутності – головуючий оголошує короткий виклад позовної заяви, якщо учасники судового провадження не заявили клопотання про її оголошення в повному обсязі.

Після оголошення обвинувачення головуєчий встановлює особу обвинуваченого, з'ясовуючи його:

- прізвище, ім'я, по батькові,
- місце і дату народження,
- місце проживання,
- заняття та сімейний стан.

Потім головуєчий роз'яснює обвинуваченому суть обвинувачення і запитує, чи зрозуміле воно йому, чи визнає він себе винним і чи бажає давати показання. Крім того, головуєчий запитує обвинуваченого, цивільного відповідача, чи визнають вони позов. Якщо обвинувачених декілька, головуєчий здійснює зазначені дії щодо кожного з них.

Після виконання цих дій, суд переходить до визначення порядку дослідження доказів. Головуєчий надає стороні обвинувачення та стороні захисту право проголосити *вступні промови*.

У вступній промові зазначається, якими доказами сторона підтверджуватиме наведені нею обставини, порядок дослідження доказів, а також може бути зазначена позиція сторони. Проголосити промову – це право сторони, сторона обвинувачення, сторона захисту має право відмовитися від проголошення вступної промови. Інші учасники судового провадження також можуть висловити свою думку про те, які докази потрібно дослідити, та про порядок їх дослідження після вступної промови сторони захисту.

Порядок дослідження доказів закріплюється ухвалою.

Розпочати дослідження доказів рекомендується почати з допиту обвинуваченого для того, щоб з'ясувати яку позицію він займає у справі.

Допит обвинуваченого починається з пропозиції головуєчого надати показання щодо кримінального провадження, після чого обвинуваченого першим допитує прокурор, а потім захисник. Після цього обвинуваченому можуть бути поставлені запитання потерпілим, іншими обвинуваченими, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також головуєчим і суддями (ст. 351 КПК України).

Потім допитуються свідки. Кожний свідок допитується окремо. Після допиту свідок залишається у зала судового засідання, чим унеможлиблюється спілкування і іншими, ще недопитаними свідками.

Після свідків допиту підлягає потерпілий, цивільний позивач, відповідач.

На цьому етапі також здійснюється дослідження інших доказів, шляхом проведення таких процесуальних дій, як експертизи, огляди, пред'явлення для впізнання, досліджуються речові докази, документи, звуко- і відеозаписи, тощо.

Після з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірки їх доказами головуєчий у судовому засіданні з'ясовує в учасників судового провадження, чи бажають вони доповнити судовий розгляд і чим саме (ст. 363 КПК України).

Наступною частиною судового розгляду є *судові дебати*, у яких сторонам надається можливість висловити свою позицію у справі, яка склалась на основі дослідження доказів.

У судових дебатах виступають прокурор, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач, його представник, обвинувачений, його законний представник, захисник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Виступати з промовами у судових дебатах – це право учасників судового розгляду. І якщо учасники судового провадження вирішили реалізувати це право, вони мають право посилатися лише на ті докази, які були досліджені в судовому засіданні. Суд не має права обмежувати тривалість судових дебатів певним часом.

Після закінчення промов учасники судових дебатів мають право обмінятися репліками. За своєю суттю *репліка* – це можливість акцентувати увагу на певних обставинах, фактах, нагадати важливі обставини, заперечити проти доводів іншої сторони, тощо.

Завершується процедура судового розгляду *останнім словом обвинуваченого*. На цьому етапі обвинуваченому надається можливість висловити свою позицію у справі, незалежно від того, чи приймав він участь у судових дебатах. Тривалість виступу у судових дебатах не обмежується часом і на цьому етапі обвинуваченому заборонено ставити запитання.

По завершенню попередніх частин суд видається до нарадчої кімнати для прийняття рішення у справі і винесення законного, обґрунтованого, вмотивованого **вироку суду**.

Якщо у ході судового розгляду виникають об'єктивні обставини, які перешкоджають продовженню і завершенню судового розгляду, то кримінальним процесуальним законом передбачена можливість його зупинення, а саме:

- ✓ якщо обвинувачений ухилився від суду,
- ✓ захворів на психічну чи іншу тяжку тривалу хворобу, яка виключає його участь у судовому провадженні (ст. 335 КПК України).

Основні поняття та терміни: стадія, суд, склад суду, судовий розгляд, обвинувальний акт, розпорядок судового засідання, підсумкове рішення стадії, підготовча частина судового розгляду, видалення з зали судового засідання, відкладення справи, зупинення справи, закриття справи, судове слідство, судові дебати, судові промови, промова прокурора, промова захисника, репліка, останнє слово обвинуваченого.

Задачі:

1. Судом Сапронов був засуджений за ст. 116 КК України до 5 років позбавлення волі.

Переглядаючи справу в апеляційному порядку, обласний суд не виявив у протоколі судового засідання ніяких даних про те, що Сапронова було допитано під час судового слідства.

Яке рішення та на якій підставі має прийняти апеляційна інстанція?

Чи допускає, кримінальний процесуальний закон можливість судового розгляду і вирішення кримінальної справи без проведення допиту обвинуваченого?

3. В судовому засіданні під час слухання справи Артющкіна і Воробчука, обвинувачених за ч. 2 ст. 121 КК України, було встановлено, що копія обвинувального акту обвинуваченому Артющкіну вручена в день розгляду справи, а обвинуваченому Воробчуку - за два дні до слухання справи. Головуючий роз'яснив, обвинуваченим їх право на одержання копій обвинувального акту не пізніше, як за три доби до дня розгляду справи в суді, а також заявив, що справа може бути розглянута в даному судовому засіданні лише за наявності згоди на це обвинувачених.

Чи правильним є роз'яснення головууючого?

Як це питання вирішується в КПК України?

4. 14 липня 2020 року приблизно о 3-ій годині у приміщенні гральних автоматів, між відвідувачем Шмилько та Громовим, Круговим, які працювали відповідно охоронцем і маркером цього закладу, виникла сварка через те, що Шмилько, програвши гроші, почав пред'являти претензії щодо технічної справності автомата та стукати по ньому кулаком. Громов та Круглов намагалися вивести Шмилько з приміщення гральних автоматів, останній дістав складного ножа та спричинив Круглову середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Як убачається з матеріалів справи, до початку розгляду справи Шмилько звернувся із заявою до суду про те, що під час досудового слідства до нього було застосовано незаконні методи, внаслідок чого він написав явки з повинною ще за двома епізодами таємного та відкритого викрадення майна у потерпілих та незаконного придбання та зберігання наркотичних засобів, тому судовому засіданні Шмилько не був допитаний за цими епізодами.

Оцініть ситуацію.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Судовий розгляд кримінальної справи – поняття, сутність та значення стадії.
2. Проблемні питання реалізації принципів кримінального процесу в судового розгляду кримінальних справ.

3. Судочинство в Україні – шляхи удосконалення в умовах реформування.
4. Особливості спрощеного провадження щодо кримінальних проступків.

СКЛАДІТЬ ЗРАЗКИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ

1. Обвинувальний вирок.
2. Виправдувальний вирок.

Тестові завдання:

1. Принцип безпосередності судового розгляду передбачає:
  - А) суд першої інстанції повинен особисто дослідити всі докази;
  - Б) суд повинен гласно допитати всіх учасників процесу;
  - В) суд повинен проводити судові засідання безперервно;
  - Г) кожне кримінальне провадження повинне бути розглянуте в одному й тому ж складі суддів.
2. За злісне ухилення від явки до суду до потерпілого може бути застосовано:
  - А) затримання;
  - Б) арешт;
  - В) примусовий привід;
  - Г) грошове стягнення.
3. Етап судового розгляду:
  - А) постановлення вироку;
  - Б) судове слідство;
  - В) обвинувальна промова;
  - Г) захисна промова.
4. Кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі:
  - А) трьох професійних суддів та п'яти присяжних;
  - Б) двох професійних суддів та шести присяжних;
  - В) трьох професійних суддів та двох присяжних;
  - Г) двох професійних суддів та трьох присяжних
5. Суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у випадках:
  - А) якщо обвинуваченим є неповнолітній;
  - Б) якщо потерпілим є неповнолітній;

- В) якщо обвинуваченим є душевно хворий;
- Г) якщо потерпілим є душевно хворий.

6. При повторному порушенні обвинуваченим порядку судового засідання він може бути видалений за ухвалою суду з зали засідання:

- А) на весь час судового розгляду;
- Б) не може бути видалений;
- В) на момент оголошення судового рішення;
- Г) до моменту сплати накладеного грошового стягнення.

7. Судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції у випадку:

- А) проведення допиту малолітнього свідка;
- Б) хвороби захисника;
- В) відпустки судді;
- Г) віддаленості суду

8. Чи допускаються спори про підсудність:

- А) так;
- Б) ні;
- В) так, в окремих, визначених законом випадках;
- Г) так, якщо прокурор оскаржив визначену підсудність.

9. Вирок рішення суду першої інстанції набирає законної сили: негайно;

- А) після закінчення строку подання апеляційної скарги, встановленого
- Б) Кримінальним процесуальним кодексом України, якщо таку скаргу не було подано;
- В) з моменту його проголошення;
- Г) протягом трьох днів з моменту його прийняття.

10. До якого з видів доказів належить показання свідка, який заявив: «Я бачив, як Андрієнко наніс удар Бойку кулаком в обличчя»:

- А) прямий;
- Б) похідний;
- В) додатковий;
- Г) основний.

11. Чи можливе дистанційне судове провадження?

- А) можливе;
- Б) не можливе;
- В) можливе тільки за клопотанням прокурора;
- Г) можливе тільки за клопотанням захисника.

12. Яким процесуальним документом визначаються межі судового розгляду?

- А) постановою;
- Б) обвинувальним актом;
- В) вирокком;
- Г) ухвалою суду.

13. Які види рішень суду першої інстанції передбачено кримінальним процесуальним законодавством?

- А) вирок, ухвала;
- Б) вирок, постанова;
- В) ухвала, постанова;
- Г) рішення, ухвала.

14. У якому випадку судом першої інстанції постановляється обвинувальний вирок?

- А) якщо не доведено в діянні обвинуваченого складу кримінального правопорушення;
- Б) якщо обвинувачений визнається винуватим у вчиненні кримінального правопорушення;
- В) якщо не доведено участь обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення;
- Г) якщо не доведено, що кримінальне правопорушення вчинене обвинуваченим.

15. Хто є обов'язковими учасниками підготовчого судового засідання?

- А) таких осіб немає, вони приймають участь у підготовчому судовому засіданні за власним бажанням;
- Б) суддя, прокурор, захисник;
- В) суддя, прокурор;
- Г) суддя, обвинувачений.

16. Які обставини не є підставою для закриття кримінальної справи?

- А) відсутність події злочину;
- Б) невизнання підозрюваним, обвинуваченим своєї вини;
- В) смерть підозрюваного, обвинуваченого;
- Г) недоведеність вини особи.

Контрольні питання:

1. Поняття та значення стадії судового розгляду?
2. Які завдання стадії судового розгляду кримінальної справи?
3. Яке місце займає судовий розгляд в системі кримінального судочинства?

4. Які загальні положення судового розгляду та їх співвідношення з принципами кримінального процесу.
5. У чому суть принципів безпосередності та усності судового розгляду?
6. У чому полягає рівність учасників судового розгляду?
7. У чому полягає безперервність судового розгляду?
8. У чому полягає незмінність складу суду?
9. Яке призначення головуючого в судовому засіданні?
10. Чи в усіх випадках підсудний зобов'язаний приймати участь в судовому засіданні?
11. Які права обвинуваченого в судовому розгляді кримінальної справи?
12. Хто може бути учасником судового розгляду справи?
13. Ким і які заходи можуть застосовуватися до порушників порядку в судовому засіданні?
14. Чим визначаються межі судового розгляду кримінальної справи?
15. Чи допускається зміна обвинувачення в суді?
16. Які види рішень виносить суд і в якому порядку?
17. Що таке журнал судового засідання та його значення?
18. Хто з учасників судового розгляду має право принести зауваження на журнал судового засідання?
19. Який порядок розгляду зауважень на журнал судового засідання?
20. В чому полягає суть провадження в суді присяжних?

Додаткова література:

1. Бангалорские принципы поведения судей, Гаага, 26 нояб. 2002 г. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/bangalore_principles.shtml.
2. Гринюк В. О. Гарантії забезпечення незалежності суду в кримінальному процесі. *Право і суспільство*. 2015. № 5. С. 131–135
3. Костюченко О.Ю. Особливості проведення прямого та перехресного судового допиту свідків і потерпілих. *Вісник кримінального судочинства Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. № 1. С. 66–73.
4. Попелюшко В.О. Судовий розгляд кримінальної справи. Київ : Кондор, 2006. 234 с.
5. Незалежність та безсторонність суду в аспекті статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: практика ЄСПЛ щодо України. URL: <http://www.nsj.gov.ua/files/152940499217.06.pdf>.
6. Кримінальний процес : підручник / за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів : ЛДУВС, 2019. 16 с.
7. Матвієвська Г. В. Заочне провадження як форма кримінального судочинства. *Університетські наукові записки*. 2013. № 3 (39). С. 347–355.

8. Шевчук М. І. Межі активності суду: теоретичні і практичні аспекти. *Право і суспільство*. 2014. № 1-2. С. 291-297.
9. Черненко А. П. Роль суду в процесі доказування під час кримінального провадження. *Право і суспільство*. 2015. № 1. С. 268-272.
10. Лобойко Л. М., Банчук О. А. 35 неформальних практик у кримінальному судочинстві України. Київ : Арт-Дизайн, 2014. 48 с.
11. Рожнова В. В. Недопустимість доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 301-306.
12. Ратушна Б. Стандарт доказування як критерій достовірності результату судового пізнання. *Право України*. 2012. № 6. С. 282-291.
13. Панасюк О. Застосування належної правової процедури судом першої інстанції при вирішенні питання допустимості доказів. *Національний юридичний журнал*. 2014. № 6. С. 256-261.
14. Новак Р. В. Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості. *Право і безпека*. 2014. № 4. С. 131-137.
15. Когутич І. Судово-слідчі дії як засіб розгляду кримінальних справ у суді. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2010. Вип. 50. С. 352-357.
16. Вапнярчук В. В. Сутність, зміст та механізм формування внутрішнього переконання як результату оцінки доказування. *Юрист України*. 2014. № 4. С. 103-110.

Тема № 10. Порядок постановлення вироку, ухвали.

1. Поняття, види та процесуальне значення вироку суду.
2. Складові частини вироку та їх зміст.
3. Питання, що вирішуються судом при постановленні вироку, та порядок їх вирішення.
4. Порядок постановлення вироку та його проголошення.

Відповідно до Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (ст. 63 Конституції України).

Правосуддя здійснюється виключно судом від імені України.

Процес постановлення вироку - це фінальна частина судового розгляду, яка починається після видалення суду до нарадчої кімнати, де з дотриманням принципу таємниці нарадчої кімнати приймає рішення. **Таємниця наради суддів** - один із найважливіших принципів правосуддя, що служить гарантом об'єктивності, незалежності, безсторонності, неупередженості і справедливості суду.

Вирок – це рішення суду першої інстанції, постановлене в судовому засіданні з питання про невинуватість чи винуватість обвинуваченого (підсудного) та про призначення або не призначення йому покарання. Вироком можуть бути вирішені й інші процесуальні питання (про цивільний позов, речові докази тощо).

Держава уповноважує суд здійснювати правосуддя від свого імені і забезпечує виконання його рішень. Проголошення вироку ім'ям держави підвищує авторитет цього акта правосуддя і відповідальність суддів за правильне здійснення правосуддя. Вирок суду, що постановляється іменем держави, щодо обов'язковості виконання прирівнюється до закону.

Вирок повинен відповідати двом основним правилам – законності та обґрунтованості.

Законність вироку - це його абсолютна відповідність вимогам кримінального і кримінального процесуального законів.

Обґрунтованість вироку - це відповідність висновків суду, викладених у вироку, фактичним обставинам справи, фактам, що мали місце насправді.

Вмотивованим є рішення, в якому наведені належні і достатні мотиви та підстави його ухвалення.

Ознаки вироку:

1) вирок – це єдине рішення в державі, згідно із яким особа може бути визнана винуватою у вчиненні кримінального правопорушення. Питання про невинуватість або винуватість особи має бути вирішене вироком остаточно. Процесуальні системи сучасних держав не знають поняття «невизначені вироки»;

2) справедливість. Справедливим є вирок, в якому виходячи із моральних і юридичних позицій правильно визначена міра рівності громадян перед кримінальним законом і судом, міра кримінально-протиправного діяння і покарання за нього (матеріальний аспект). Справедливим є також вирок, постановлений з дотриманням права обвинуваченого на справедливий судовий розгляд у контексті ст. 6 ЄКПЛ (процесуальний аспект);

3) з набранням вирокі законної сили втрачає юридичне значення презумпція невинуватості;

4) вирок є найавторитетнішим в кримінальному процесі рішенням, адже постановляється іменем держави;

5) він є обов'язковим до виконання всіма юридичними і фізичними особами;

6) вирок є гарантією прав та інтересів осіб, адже постановляється в процесуальній формі, що забезпечує його законність і обґрунтованість;

7) він має преюдиційне значення¹².

Процедура постановлення вироку передбачає вирішення наступних, передбачених кримінальним процесуальним законом питань:

1) чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа;

2) чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений;

3) чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення;

4) чи підлягає обвинувачений покаранню за вчинене ним кримінальне правопорушення;

5) чи є обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання обвинуваченого, і які саме;

6) яка міра покарання має бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати, які обов'язки слід покласти на особу в разі її звільнення від відбування покарання з випробуванням;

7) чи підлягає задоволенню пред'явлений цивільний позов і, якщо так, на чю користь, в якому розмірі та в якому порядку;

8) чи є підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру;

9) чи є підстави для виплати винагороди викривачу і, якщо так, у якому розмірі та в якому порядку;

10) чи вчинив обвинувачений кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності;

11) чи є підстави для застосування до обвинуваченого, який вчинив кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності, примусового заходу медичного характеру;

12) чи слід застосувати до обвинуваченого примусове лікування;

13) чи необхідно призначити неповнолітньому громадського вихователя;

---

¹² Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес: Навчальний посібник. Київ : Ваїте, 2014. 280 с.

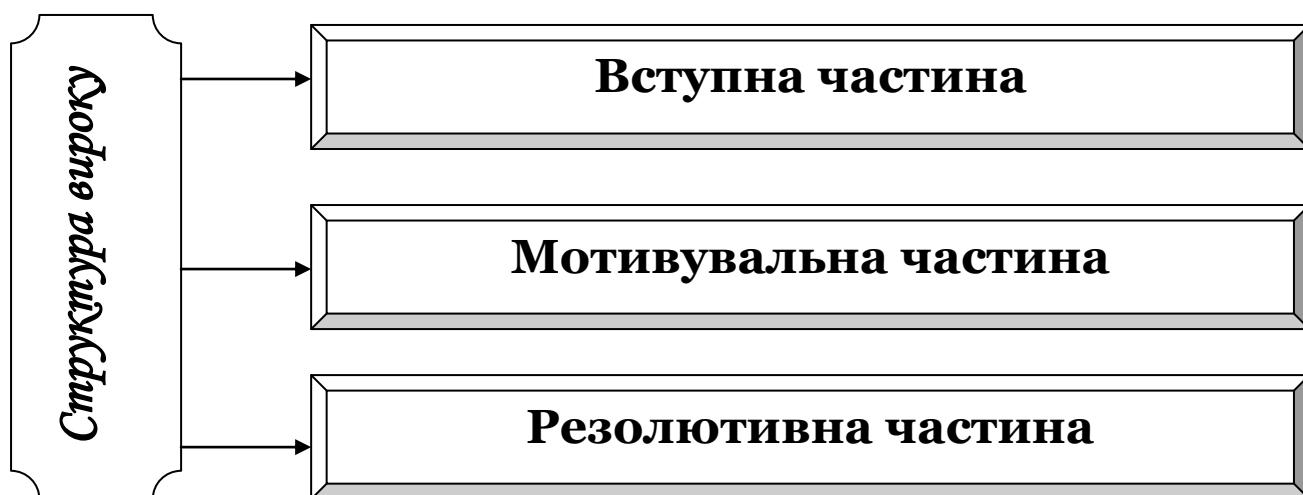
14) що належить вчинити з майном, на яке накладено арешт, речовими доказами і документами;

16) на кого мають бути покладені процесуальні витрати і в якому розмірі;

16) як вчинити із заходами забезпечення кримінального провадження (ст. 368 КПК України).

Вирок суду може бути *виправдувальний або обвинувальний*.

Усі судові рішення викладаються письмово у паперовій та електронній формах

Вступна частина - покликана індивідуалізувати вирок як основний акт правосуддя та містить наступні відомості:

- 1) дата та місце його ухвалення;
- 2) назва та склад суду, секретар судового засідання;
- 3) найменування (номер) кримінального провадження;
- 4) прізвище, ім'я та по батькові обвинуваченого, рік, місяць і день його народження, місце народження і місце проживання, заняття, освіта, сімейний стан та інші відомості про особу обвинуваченого, що мають значення для справи;
- 5) закон України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа;
- 6) сторони кримінального провадження та інші учасники судового провадження.

Мотивувальна частина – містить обґрунтування рішення, прийнятого судом на основі обставин встановлених судом під час суд розгляду та відповідних норм матеріального та процесуального права. Містить наступні відомості:

<i>Мотивувальна частина у разі визнання особи виправданою</i>	<i>Мотивувальна частина у разі визнання особи винуватою</i>
формулювання обвинувачення, яке пред'явлене особі і визнане судом недоведеним	формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, із зазначенням місця, часу, способу вчинення та наслідків кримінального правопорушення, форми вини і мотивів кримінального правопорушення
підстави для виправдання обвинуваченого з зазначенням мотивів, з яких суд відкидає докази обвинувачення	статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає відповідальність за кримінальне правопорушення, винним у вчиненні якого визнається обвинувачений
мотиви ухвалення інших рішень щодо питань, які вирішуються судом при ухваленні вироку, та положення закону, якими керувався суд	докази на підтвердження встановлених судом обставин, а також мотиви неврахування окремих доказів
	мотиви зміни обвинувачення, підстави визнання частини обвинувачення необґрунтованою, якщо судом приймалися такі рішення
	обставини, які пом'якшують або обтяжують покарання
	мотиви призначення покарання, звільнення від відбування покарання, застосування примусових заходів медичного характеру при встановлені стану обмеженої осудності обвинуваченого, застосування примусового лікування, мотиви призначення громадського вихователя неповнолітньому
	підстави для задоволення цивільного позову або відмови у ньому, залишення його без розгляду
	мотиви ухвалення інших рішень щодо питань, які вирішуються судом при ухваленні вироку, та положення закону, якими керувався суд

Резолютивна частина – містить рішення прийняте по суті суд розгляду.

<i>Резолютивна частина у разі визнання особи виправданою</i>	<i>Резолютивна частина у разі визнання особи винуватою</i>
прізвище, ім'я та по батькові обвинуваченого	прізвище, ім'я та по батькові обвинуваченого
рішення про визнання його невинуватим у пред'явленому обвинуваченні та його виправдання	рішення про визнання його винуватим у пред'явленому обвинуваченні та відповідні статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність
рішення про закриття провадження щодо юридичної особи	покарання, призначене по кожному з обвинувачень, що визнані судом доведеними, та остаточна міра покарання, обрана судом
рішення про поновлення в правах, обмежених під час кримінального провадження	початок строку відбування покарання
рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі рішення про запобіжний захід до набрання вироком законної сили	рішення про застосування примусового лікування чи примусових заходів медичного характеру щодо обмежено осудного обвинуваченого у разі їх застосування
рішення щодо речових доказів і документів	рішення про призначення неповнолітньому громадського вихователя
рішення щодо процесуальних витрат	рішення про застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру
строк і порядок набрання вироком законної сили та його оскарження	рішення про цивільний позов
порядок отримання копій вироку та інші відомості	рішення про інші майнові стягнення і підстави цих рішень
	рішення щодо речових доказів і документів та спеціальної конфіскації
	рішення про відшкодування процесуальних витрат
	рішення щодо заходів забезпечення кримінального провадження
	рішення про залік досудового тримання під вартою
	строк і порядок набрання вироком законної сили та його оскарження

Судове рішення ухвалюється простою більшістю голосів суддів, що входять до складу суду.

Судове рішення проголошується прилюдно негайно після виходу суду з нарадчої кімнати. Головуючий у судовому засіданні роз'яснює зміст рішення, порядок і строк його оскарження.

Судове рішення, у якому слідчий суддя, суд вирішує інші питання, крім тих, які вирішуються у вироку, викладається у формі ухвали.

Ухвала, що викладається окремим документом, складається з: вступної, мотивувальної, регулятивної частин.

СТРУКТУРА УХВАЛИ СУДУ		
<i>Вступна частина</i>	<i>Мотивувальна частина</i>	<i>Регулятивна частина</i>
дата і місце постановлення	суті питання, що вирішується ухвалою, і за чиєю ініціативою воно розглядається	висновків суду
назви та складу суду, секретаря судового засідання	встановлених судом обставин із посиланням на докази, а також мотивів неврахування окремих доказів	строку і порядку набрання ухвалою законної сили та її оскарження
найменування (номера) кримінального провадження	мотивів, з яких суд виходив при постановленні ухвали, і положення закону, яким він керувався	
прізвища, ім'я і по батькові підозрюваного, обвинуваченого, року, місяця і дня його народження, місця народження і місця проживання		
закону України про кримінальну відповідальність, що передбачає кримінальне правопорушення, у вчиненні якого підозрюється, обвинувачується особа		
сторін кримінального провадження та інших учасників судового провадження		

Основні поняття та терміни: вирок, постановлення вироку, нарада кімната, таємниця нарадчої кімнати, обвинувальний вирок, виправдувальний

вирок, проголошення вироку, законність вироку, обґрунтованість вироку, вмотивованість вироку.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Законність та обґрунтованість вироку.
2. Поняття та види вироків. Їх основні риси та характеристика.
3. Процесуальний порядок постановлення вироку.

СКЛАДІТЬ ЗРАЗКИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ

1. Обвинувальний вирок (вирок з призначенням покарання).
2. Виправдувальний вирок.

Тестові завдання:

1. Етап судового розгляду:

- А) постановлення вироку;
- Б) судове слідство;
- В) обвинувальна промова;
- Г) захисна промова.

2. Вирок вручається обвинуваченому...

- А) перекладений на його рідну мову;
- Б) перекладений на мову якою володіє обвинувачений;
- В) перекладений українською мовою;
- Г) перекладений на його рідну мову або іншу мову, якою він володіє.

3. Хто такий засуджений?

- А) обвинувачений, виправдувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.
- Б) підозрюваний, виправдувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.
- В) підозрюваний, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.
- Г) обвинувачений, обвинувальний вирок суду щодо якого набрав законної сили.

4. У якій формі надається вирок?

- А) тільки в письмовій;
- Б) тільки в усній;
- В) в письмовій, а під час судового засідання в усній;
- Г) у формі відеозапису;

5. Де фіксується рішення щодо процесуальних витрат?

- А) у протоколі судового засідання;
- Б) у заяві потерпілого;
- В) у вирокі суду або ухвалі;
- Г) у клопотанні однієї із сторін;

6. У разі виправдання обвинуваченого як вирішується цивільний позов в кримінальному провадженні?

- А) цивільний позов задовольняється повністю;
- Б) цивільний позов задовольняється частково;
- В) суд відмовляє в позові;
- Г) суд залишає позов без розгляду;

7. Оскільки особа не може бути визнана винною інакше як за вирок суду:

- А) ніхто не має права називати особу винною, поки вирок щодо неї не набрав чинності;
- Б) слідчий не має права вважати особу винною, навіть коли виносить щодо неї постанову про притягнення як обвинуваченого;
- В) суддя не має права вважати особу винною навіть коли виносить щодо неї постанову про призначення судового засідання;
- Г) суддя не має право вважати особу винною, поки вирок не набрав чинності.

8. Спори про право власності на речові докази вирішуються:

- А) у порядку цивільного судочинства;
- Б) судом при постановленні вироку;
- В) у порядку адміністративного судочинства;
- Г) взагалі судом не розглядаються і не вирішуються.

9. Підлягає скасуванню судові рішення, яке ...

- А) постановлене тільки одним суддею;
- Б) постановлене незаконним складом суду;
- В) прохання потерпілої сторони;
- Г) клопотання прокурора;

10. У якому випадку судом першої інстанції постановляється обвинувальний вирок?

- А) якщо не доведено в діянні обвинуваченого складу кримінального правопорушення;
- Б) якщо обвинувачений визнається винуватим у вчиненні кримінального правопорушення;
- В) якщо не доведено участь обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення;

Г) якщо не доведено, що кримінальне правопорушення вчинене обвинуваченим.

Контрольні питання:

1. Поняття вироку?
2. В чому сутність вироку, як процесуального документу?
3. Яке процесуальне значення вироку?
4. В чому сутність дотримання таємниці наради суддів?
5. Які питання підлягають вирішенню судом при постановленні вироку?
6. Який процесуальний порядок постановлення вироку?
7. Які види вироків можуть бути постановлені?
8. В чому сутність законності вироку?
9. В чому сутність обґрунтованості вироку?
10. В чому сутність справедливості вироку?
11. Які підстави винесення обвинувального вироку?
12. Які підстави винесення виправдувального вироку?
13. Що таке окрема думка судді, її значення та порядок розгляду?
14. Які зміст та форма вироку?
15. Який порядок проголошення вироку?
16. Які питання які підлягають вирішенню судом після проголошення вироку?

Додаткова література:

1. Алейніков Г. І. Виправдувальний вирок у кримінальному процесі України. Херсон : Херсонський обласний Фонд милосердя та здоров'я, 2007. 200 с.
2. Андрушко П. П. Деякі проблемні питання кримінально-правової кваліфікації постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного рішення в кримінальному провадженні (ст. 375 КК). *Вісник Верховного Суду України*. 2014. № 8 (168). С. 35–46.
3. В'юнник М. С. Законна сила вироку у кримінальному процесі. *Форум права*. 2012. № 2. С. 102-107.
4. Дяков В. С. Поняття та юридичне значення виправдувального вироку. *Митна справа*. 2014. № 5(95) частина 2, книга 2. С. 40-45
5. Шевченко Е. Законна сила як обов'язкова умова виконання обвинувального вироку. *Науковий часопис Національної академії прокуратури*. 2014. № 2. С. 130-136.
6. Використання рішень іноземних судів та міжнародних судових органів у кримінальному процесі України: монографія. Одеса : Юридична література, 2013. 184 с.

Тема № 11. Апеляційне провадження.

1. Підстави подання апеляції. Суб'єкти апеляційного оскарження.
2. Порядок і строки апеляційного оскарження.
3. Зміст апеляції. Наслідки подання апеляції.
4. Доповнення, зміна і відкликання апеляції.

Справедливість судового рішення неможлива без реалізації права особи на його перевірку іншим складом суду, який є колегіальним, незалежним від суду, що постановив рішення у першій інстанції. Такий суд може сам скасувати попереднє рішення і, дослідивши необхідні обставини, постановити своє рішення. Такий порядок перевірки судових рішень має назву апеляційного.

Багато років Україна не знала апеляційного перегляду судових справ і єдиною формою перевірки законності й обґрунтованості судових рішень, що не набрали законної сили, було касаційне провадження. У 2001 р. КПК України (1960 року) було передбачено порядок апеляційної перевірки судових рішень, постановлених місцевими судами. Разом із тим, судові рішення, постановлені апеляційними судами як судами першої інстанції, тобто у найбільш складних справах, переглядаються у касаційному порядку касаційним судом. Таку непослідовність у порядку перевірки судових рішень, які не набрали законної сили, має бути виправлено зі створенням Апеляційного суду України і запровадженням нової стадії кримінального процесу – апеляційне провадження.

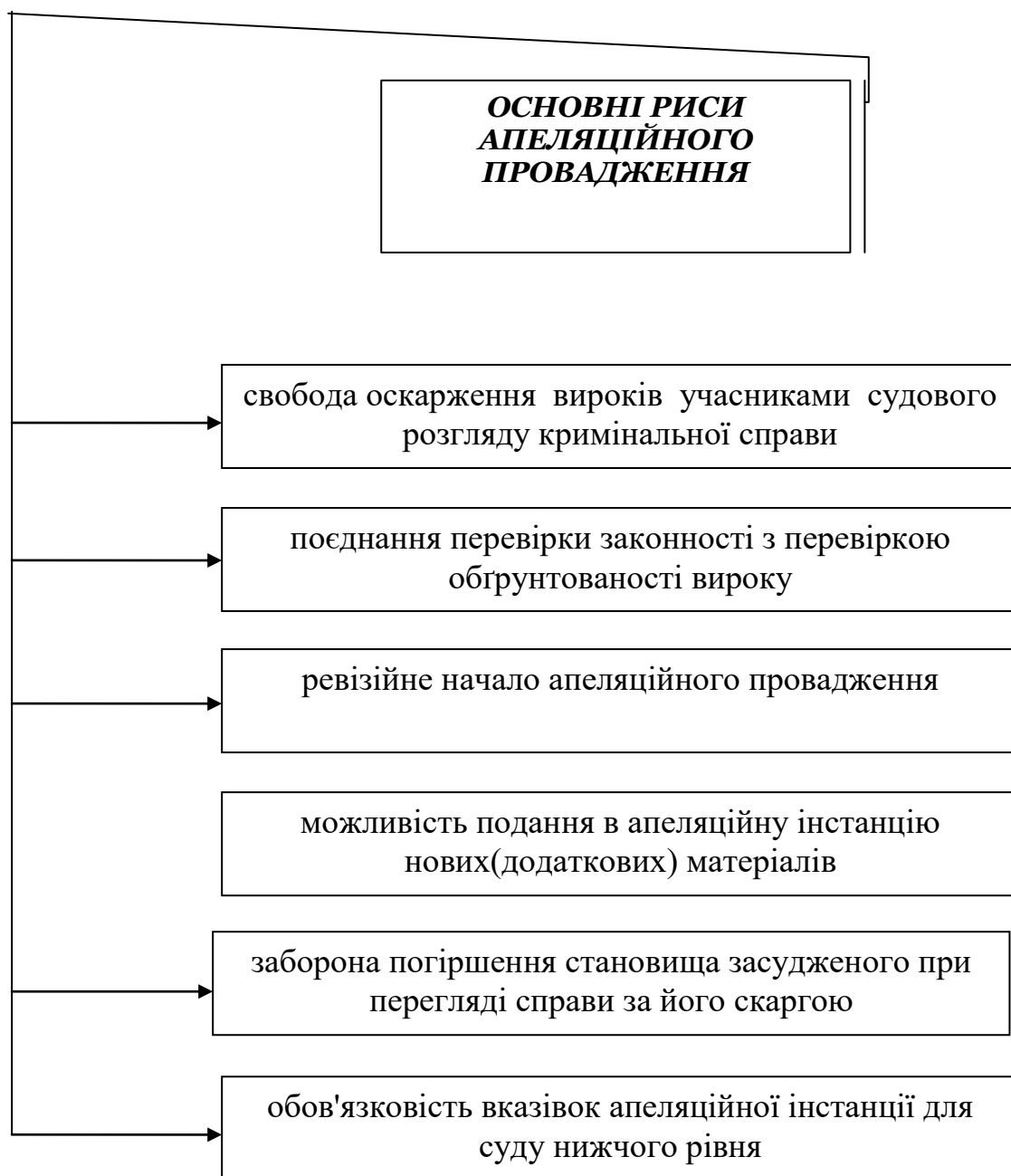
Закріплені положення у КПК України 2012 року були у загальному вигляді збережені.

Апеляційне провадження — самостійна стадія кримінального процесу, в якій суд інстанції вищого рівня на підставі апеляцій перевіряє законність і обґрунтованість вироків, ухвал суду першої інстанції, що не набрали законної сили, а також ухвал про застосування чи незастосування примусових заходів виховного і медичного характеру, ухвалених судами першої інстанції.

Перед судом апеляційної інстанції стоять такі завдання:

- а) не допустити виконання незаконного, необґрунтованого та несправедливого вироку;
- б) швидко виправити допущені на попередніх стадіях помилки, прорахунки та порушення, якщо вони мали місце;
- в) забезпечити захист і реалізацію прав, законних інтересів учасників процесу;
- г) сприяти однаковому розумінню та застосуванню законів судами першої інстанції.

Можна виділити такі основні риси апеляційного провадження:

Відповідно до ст. 392 КПК України, в апеляційному порядку можуть бути оскаржені вирок, ухвали про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру, інші ухвали, які були ухвалені судами першої інстанції і не набрали законної сили.

Апеляційну скаргу мають право подати такі суб'єкти:

<i>Суб'єкти права на апеляційне оскарження</i>	
обвинувачений	стосовно якого ухвалено обвинувальний вирок
його законний представник чи захисник	в частині, що стосується інтересів обвинуваченого
обвинувачений, стосовно якого ухвалено	в частині мотивів і підстав виправдання

виправдувальний вирок його законний представник чи захисник	
підозрюваний, обвинувачений, його законний представник чи захисник	в частині порушених прав
законний представник, захисник неповнолітнього чи сам неповнолітній, щодо якого вирішувалося питання про застосування примусового заходу виховного характеру	в частині, що стосується інтересів неповнолітнього
законний представник та захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру	в частині, що стосується інтересів особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру
прокурор	в частині, що стосується інтересів держави
потерпілий або його законний представник чи представник	у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції
цивільний позивач, його представник або законний представник	у частині, що стосується вирішення цивільного позову
цивільний відповідач або його представник	у частині, що стосується вирішення цивільного позову
представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження	у частині, що стосується інтересів юридичної особи
фізична або юридична особа	у частині, що стосується її інтересів під час вирішення питання про долю речових доказів, документів, які були надані суду
третя особа	у частині, що стосується її інтересів під час вирішення питання про спеціальну конфіскацію
викривач	у частині, що стосується його інтересів під час вирішення питання виплати йому винагороди як викривачу

Будь-яка вказана особа, наділена правом на подання апеляційної скарги, але не завжди вона має інтерес на оскарження вироку чи ухвали у відповідній частині.

Оскарження судових рішень обвинуваченим, щодо якого ухвалено обвинувальний вирок, є однією з форм захисту своїх прав, свобод та інтересів у суді вищої інстанції.

Апеляційна скарга подається:

- 1) на судові рішення, ухвалені судом першої інстанції, - через суд, який ухвалив судові рішення;
- 2) на ухвали слідчого судді - безпосередньо до суду апеляційної інстанції.
- 3) на вирок або ухвалу про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів медичного або виховного характеру - протягом тридцяти днів з дня їх проголошення;
- 4) на інші ухвали суду першої інстанції - протягом семи днів з дня її оголошення;
- 5) на ухвалу слідчого судді - протягом п'яти днів з дня її оголошення (ст. 395 КПК України).

Апеляційна скарга – це засноване на законі звернення сторін та інших осіб, інтересів яких стосується судові рішення, до суду апеляційної інстанції з приводу порушення своїх або представлених прав, свобод та інтересів, допущеного під час досудового або (та) судового провадження.

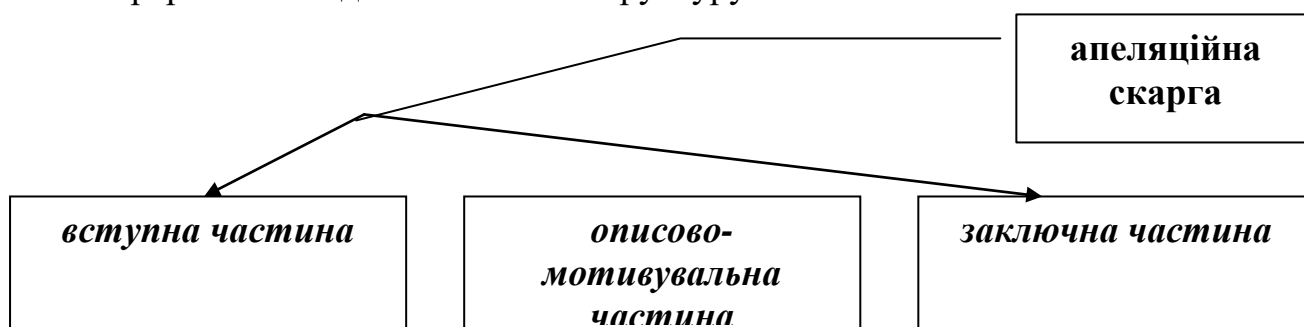
Апеляційна скарга є засобом судового захисту, охорони прав та інтересів сторін, сприяє виявленню та виправленню судових помилок, відновленню порушених прав.

В апеляційному провадженні важливого процесуального значення набувають форма та зміст апеляції.

Апеляційна скарга подається в письмовій формі. В ній зазначаються:

- 1) найменування суду апеляційної інстанції;
- 2) прізвище, ім'я та по батькові (найменування), місце проживання (перебування) особи, яка подає апеляційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
- 3) судові рішення, яке оскаржується, і назва суду, який його ухвалив;
- 4) вимоги особи, яка подає апеляційну скаргу, та їх обґрунтування із зазначенням того, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість судового рішення;
- 5) клопотання особи, яка подає апеляційну скаргу, про дослідження доказів;
- 6) перелік матеріалів, які додаються (ст. 396 КПК України).

Перераховані відомості можна структурувати.

У **вступній частині** зазначається:

1. в який суд подається апеляційна скарга;
2. від якої особи подається апеляційна скарга, із вказівкою її процесуального статусу, місця проживання або місцезнаходження;
3. вказівка про фактичне місцезнаходження апелянта¹³;
4. якщо апеляційну скаргу складає захисник або представник, то у цій частині необхідно зазначити, в інтересах якого учасника судового провадження вона подається.
5. назва самого процесуального документа – «Апеляційна скарга».

В описово-мотивувальній частині вказуються:

1. назва судового рішення, яке оскаржується,
2. найменування суду, що його ухвалив,
3. наводяться обставини кримінального провадження,
4. викладаються доводи на обґрунтування апеляційної скарги,
5. вказівка на те, в чому, на думку апелянта, полягає неправосудність судового рішення,
6. здійснюється посилання на статті КПК, які регламентують подання апеляційної скарги,
7. підстави для перевірки судового рішення в апеляційному порядку
8. рішення апеляційної інстанції за наслідками апеляційного розгляду.

У заключній частині апеляційної скарги зазначається:

1. яке рішення, на думку апелянта, повинен ухвалити суд апеляційної інстанції,
2. наводиться перелік матеріалів, що додаються,
3. ставиться дата складання апеляційної скарги та підпис особи, яка її подала.

До апеляційної скарги додаються копії судового рішення, що оскаржується, та інші матеріали.

Форма апеляційної скарги повинна завжди перебувати у тісному та нерозривному зв'язку з її змістом.

Суддя-доповідач протягом десяти днів після відкриття апеляційного провадження за скаргою на вирок або ухвалу суду першої інстанції:

1) надсилає копії ухвали про відкриття апеляційного провадження учасникам судового провадження разом з копіями апеляційних скарг, інформацією про їхні права та обов'язки і встановлює строк, протягом якого можуть бути подані заперечення на апеляційну скаргу;

2) пропонує учасникам судового провадження подати нові докази, на які вони посилаються, або витребує їх за клопотанням особи, яка подала апеляційну скаргу;

3) вирішує інші клопотання, в тому числі щодо обрання, зміни або скасування запобіжного заходу;

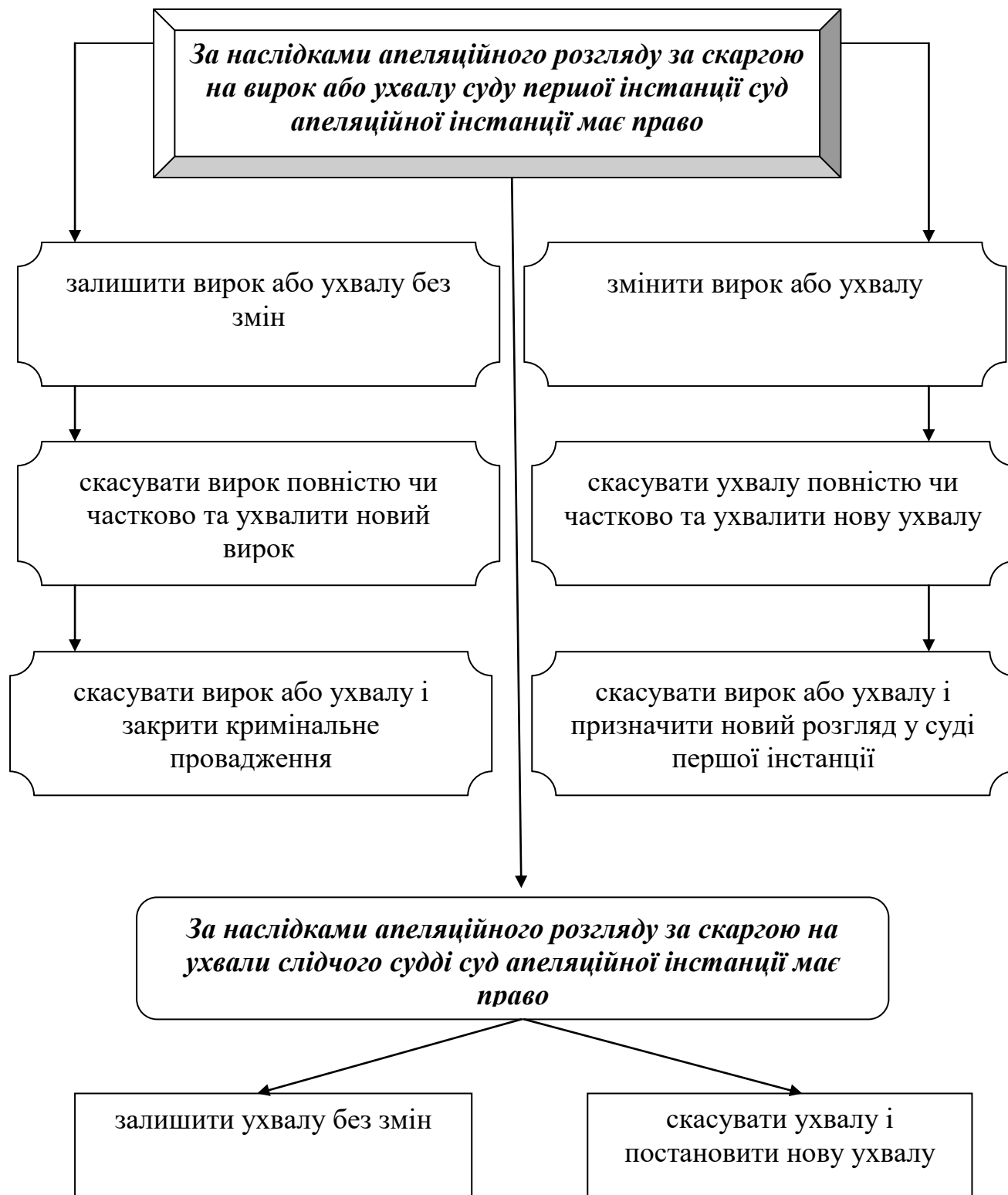
---

¹³ Має важливе значення для його повідомлення про відкриття, відмову у відкритті апеляційного провадження, повернення апеляційної скарги та про закінчення підготовки і призначення апеляційного розгляду.

4) вирішує інші питання, необхідні для апеляційного розгляду.

Обвинувачений підлягає обов'язковому виклику в судове засідання для участі в апеляційному розгляді.

Суд апеляційної інстанції переглядає судові рішення суду першої інстанції в межах апеляційної скарги (ст. 404 КПК України).

Основні поняття та терміни: стадія, суд, склад суду, апеляційне провадження, рішення суду, яке не набрало законної сили, апеляційна скарга, апеляційний розгляд, суддя-доповідач, відкриття апеляційного провадження, апелянт, викривач, суб'єкти права на апеляційне оскарження, зміст апеляції, призначення справи до розгляду, відхилення апеляційної скарги, скасування вироку, ухвала апеляційного суду.

Задачі:

1. Таранець і Чопко були засуджені за вчинення опору представникові влади. Таранець подав апеляційну скаргу відразу ж після винесення вироку. З вини працівників канцелярії слідчого ізолятора скарга пролежала 20 днів без руху і лише потім надійшла до суду. Місцевий суд скерував її в апеляційну інстанцію.

Як належить діяти апеляційному суду?

2. Судом Сапронов був засуджений за ст. 116 КК України до 5 років позбавлення волі.

Переглядаючи справу в апеляційному порядку, суд не виявив у протоколі судового засідання ніяких даних про те, що Сапронова було допитано під час судового слідства.

Яке рішення та на якій підставі має прийняти апеляційна інстанція?

ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. Ревізійне начало апеляційного оскарження.
2. Захист в кримінальних справах та питання його реалізації у стадії апеляційного провадження.
3. Актуальні проблеми апеляційного розгляду кримінальних справ.
4. Апеляційне провадження у справах неповнолітніх.
5. Проблеми реалізації захисником процесуальних повноважень при апеляційному оскарженні вироку.
6. Повідомлення про надходження апеляції – гарантія забезпечення права на апеляційне оскарження вироку.

СКЛАДІТЬ ЗРАЗКИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ

1. Апеляційна скарга.
2. Заперечення на апеляційну скаргу.

Тестові завдання:

1. Скільки суддів розглядають кримінальне провадження в апеляційному порядку?
  - А) один;
  - Б) два;
  - В) не менше трьох;
  - Г) не менше п'яти.

2. Апеляційне провадження – це ...
  - А) самостійна стадія кримінального процесу ;
  - Б) підпорядкована стадія кримінального процесу;
  - В) залежна стадія кримінального процесу ;
  - Г) незалежна стадія кримінального процесу.

3. За результатами розгляду апеляції суд апеляційної інстанції виносить ...
  - А) ухвалу;
  - Б) віддає справу в ВСУ;
  - В) скасовує рішення суду;
  - Г) закриває справу.

4. Розгляд справи в апеляційному провадженні починається з ...
  - А) з присутності потерпілої сторони;
  - Б) наявності адвокатів;
  - В) з перевірки явки учасників апеляційного провадження;
  - Г) наявності прокурора.

5. В апеляційному провадженні важливого процесуального значення набувають:
  - А) форма та зміст ;
  - Б) рішення;
  - В) постанова;
  - Г) скарга.

Контрольні питання:

1. Які основні риси апеляційного оскарження можна визначити?
2. Які судові рішення можуть бути оскаржені в апеляційному порядку?
3. Хто має право на апеляційне оскарження?
4. Який порядок і строки апеляційного оскарження?
5. Апеляція, її форма та зміст.
6. В чому полягає підготовка до апеляційного розгляду?

7. Які порушення кримінального процесуального закону можуть бути підставою для апеляційного оскарження?
8. Доповнення, зміна або відкликання апеляції.
9. Які строки розгляду справи апеляційним судом?
10. Які види рішень може ухвалити апеляційна інстанція?
11. Які підстави для скасування або зміни вироку, ухвали, постанови суду першої інстанції апеляційним судом?
12. Який порядок розгляду справи в суді апеляційної інстанції?
13. В чому невідповідність висновків суду першої інстанції фактичним обставинам справи?
14. В чому полягають істотні порушення вимог кримінального процесуального закону?
15. В чому сутність неправильного застосування кримінального процесуального закону?
16. Що таке невідповідність призначеного судом покарання тяжкості злочину ата особі засудженого?
Який зміст та значення вироку, ухвали апеляційного суду?

Додаткова література:

1. Мірошников І. Ю. Судове слідство в апеляційній інстанції : монографія. Харків : Право, 2007. 192 с.
2. Бобечко Н. Р. Доказування у стадіях апеляційного та касаційного провадження за КПК України : навч. посіб. / за ред. акад. НАПрН України, проф. В. Т. Нора. Тернопіль : Підручники та посібники, 2014. 134 с.
3. Хисматуллин Р.С. Апелляционное производство по делам несовершеннолетних: монографія. Уфа : Башк. ун-т, 2001. 116 с.
4. Теремецький В.І. Проблеми реалізації захисником процесуальних повноважень при апеляційному оскарженні вироку. *Право і безпека*. 2011. № 3. С. 169–175.
5. Кулянда М.І. Особливості апеляційного розгляду за чинним Кримінальним процесуальним кодексом України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2013. Вип. 21, ч. 1, т. 3. С. 133–136.
6. Кашка О.С. Повноваження суду апеляційної інстанції з перегляду судових рішень у кримінальному процесі України : монографія / за ред. О.Ю. Костюченко. Київ : Алерта, 2015. 630 с.

Тема № 12. Касаційне провадження.

1. Поняття, значення та основні риси касаційного провадження.
2. Суб'єкти та строки касаційного оскарження вироку.
3. Порядок оскарження вироку.
4. Порядок розгляду справ в касаційній інстанції.

Тільки наявність у державі ефективної та дієвої можливості перевірки судових рішень дає можливість побудувати сучасну, розвинуту судову систему, яка буде гарантувати забезпечення законності й правопорядку в державі.

Перегляд судового рішення Верховним судом України є можливим лише у виключних випадках, визначених у ст. 445 КПК та за загальним правилом, останнім національним засобом юридичного захисту прав і свобод людини в Україні.

Перевірка судових рішень в касаційному порядку є одним із елементів касаційного провадження, але елементом центральним, який покликаний дати відповідь на доводи касаційної скарги щодо неправосудності оскарженого судового рішення.

Суть **касаційного провадження** полягає у перевірці вищою судовою інстанцією (касаційним судом) лише з юридичного погляду (за формою) рішень апеляційного суду та суду першої інстанції з ініціативи сторін у межах заявлених ними процесуальних вимог шляхом дослідження матеріалів кримінального провадження з можливістю скасування таких рішень і призначення нового судового розгляду.

Касаційне провадження характеризується низкою ознак:

- ✓ в процесі касаційного провадження перевіряється така властивість судового рішення, як законність;
- ✓ касаційна перевірка судового рішення обмежена лише тією його частиною, що оскаржена;
- ✓ не передбачає входження в розгляд суті справи;
- ✓ у разі встановлення порушення закону застосовується такий вид правовідновлювальної санкції як скасування судового рішення і призначення нового розгляду.

Основним завданням касаційного провадження публічно-правового характеру є забезпечення однакового тлумачення та правильного застосування судами першої та апеляційної інстанцій норм закону України про кримінальну відповідальність і норм кримінального процесуального законодавства.

У касаційному порядку можуть бути оскаржені:

- 1) вироки та ухвали про застосування або відмову у застосуванні примусових заходів медичного чи виховного характеру суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку,
- 2) судові рішення суду апеляційної інстанції, постановлені щодо зазначених вище судових рішень суду першої інстанції,

- 3) ухвали суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку,
- 4) вирок суду першої інстанції на підставі угоди після його перегляду в апеляційному порядку.

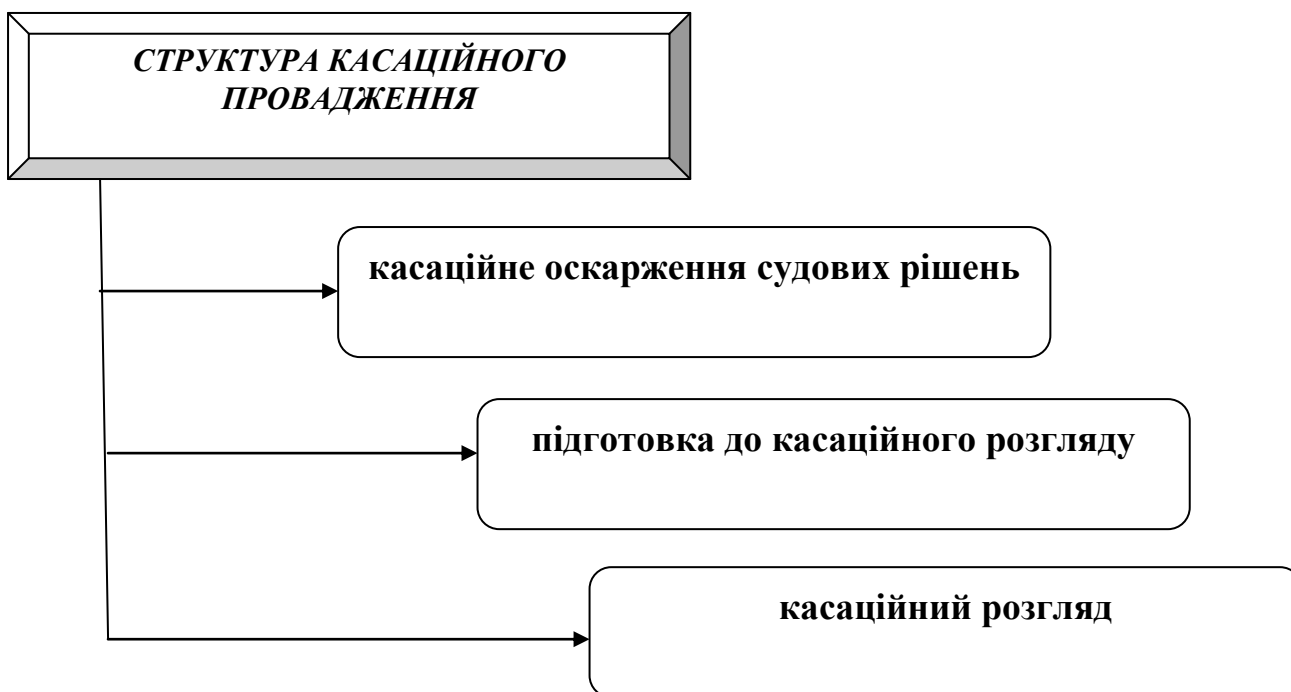
<i>Касаційну скаргу мають право подати</i>	
засуджений, його законний представник чи захисник	у частині, що стосується інтересів засудженого
виправданий, його законний представник чи захисник	у частині мотивів і підстав виправдання
підозрюваний, обвинувачений, його законний представник чи захисник	у частині, що стосується інтересів підозрюваного
законний представник, захисник неповнолітнього чи сам неповнолітній, щодо якого вирішувалося питання про застосування примусових заходів виховного характеру	в частині, що стосується інтересів неповнолітнього
законний представник чи захисник особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру	в частині, що стосується інтересів особи, щодо якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного характеру
прокурор	
потерпілий або його законний представник чи представник	у частині, що стосується інтересів потерпілого, але в межах вимог, заявлених ними в суді першої інстанції
цивільний позивач, його представник або законний представник	у частині, що стосується вирішення цивільного позову
цивільний відповідач або його представник	у частині, що стосується вирішення цивільного позову
представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження	у частині, що стосується інтересів юридичної особи

Касаційна скарга подається безпосередньо до суду касаційної інстанції.

Касаційна скарга на судові рішення може бути подана протягом трьох місяців з дня проголошення судового рішення судом апеляційної інстанції, а засудженим, який тримається під вартою, - в той самий строк з дня вручення йому копії судового рішення.

Протягом строку, встановленого на касаційне оскарження, матеріали кримінального провадження ніким не можуть бути витребувані з суду, який виконує судові рішення, окрім суду касаційної інстанції (ст.426 КПК України).

У теорії кримінального процесу стадію касаційного провадження прийнято поділяти на окремі пов'язані між собою частини. Кожна з них має самостійне значення. У цих частинах вирішуються специфічні за своїм змістом напрями діяльності суду касаційної інстанції та учасників судового провадження, регламентовані кримінальним процесуальним законом.

Касаційна скарга подається в письмовій формі. В ній зазначаються такі відомості:

- 1) найменування суду касаційної інстанції;
- 2) прізвище, ім'я, по батькові (найменування), поштова адреса особи, яка подає касаційну скаргу, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;
- 3) судові рішення, що оскаржується;
- 4) обґрунтування вимог особи, яка подала касаційну скаргу, із зазначенням того, у чому полягає незаконність чи необґрунтованість судового рішення;
- 5) вимоги особи, яка подає касаційну скаргу, до суду касаційної інстанції;
- 6) перелік матеріалів, які додаються.

Касаційна скарга підписується особою, яка її подає. Якщо касаційну скаргу подає захисник, представник потерпілого, до неї додаються оформлені належним чином документи, що підтверджують його повноваження.

До касаційної скарги додаються копії судових рішень, які оскаржуються.

Суд касаційної інстанції відкриває касаційне провадження протягом п'яти днів з дня надходження касаційної скарги.

Суддя-доповідач протягом десяти днів після відкриття касаційного провадження без виклику сторін кримінального провадження:

1) надсилає копії ухвали про відкриття касаційного провадження учасникам судового провадження разом з копіями касаційних скарг, інформацією про їхні права та обов'язки і встановлює строк, протягом якого можуть бути подані заперечення на касаційну скаргу;

2) витребує матеріали кримінального провадження;

3) вирішує заявлені клопотання;

4) вирішує питання про зупинення виконання судових рішень, які оскаржуються;

5) вирішує інші питання, необхідні для касаційного розгляду (ст. 430 КПК України).

Після відкриття судового засідання, повідомлення про повне фіксування судового розгляду технічними засобами, оголошення складу суду і роз'яснення права відводу та ознайомлення з правами і обов'язками (пам'ятка) осіб, які беруть участь в апеляційному розгляді (ст.ст. 342–345 КПК) і вирішення клопотань учасників судового провадження суддя-доповідач доповідає в необхідному обсязі зміст судових рішень, що оскаржуються, касаційної скарги та заперечень на неї.

Сторони кримінального провадження та інші учасники судового провадження висловлюють свої доводи. Першою висловлює доводи особа, яка подала касаційну скаргу.

Якщо касаційні скарги подали обидві сторони кримінального провадження, першими висловлюють доводи учасники судового провадження зі сторони захисту. За ними висловлюють доводи інші учасники судового провадження. Суд має право обмежити тривалість висловлення доводів, встановивши для всіх учасників судового провадження однаковий проміжок часу, про що оголошується на початку судового засідання.

Суд касаційної інстанції за наслідками розгляду касаційної скарги має право:

1) залишити судові рішення без зміни, а касаційну скаргу - без задоволення;

2) скасувати судові рішення і призначити новий розгляд у суді першої чи апеляційної інстанції;

3) скасувати судові рішення і закрити кримінальне провадження;

4) змінити судові рішення (ст. 436 КПК України).

Як правило, касаційне провадження завершуються у момент ухвалення рішення касаційною інстанцією. Але у певних випадках вони можуть закінчуватися й раніше. Наприклад:

1) у разі відмови особи, яка подала касаційну скаргу, від неї та за відсутності касаційних скарг інших учасників судового провадження або за відсутності заперечень інших осіб, які подали касаційну скаргу, проти закриття

касаційного провадження у зв'язку з відмовою від касаційної скарги (ст. 432 КПК України);

2) у разі відмови особи, яка подала касаційну скаргу, підтримувати її, заявлену під час касаційного розгляду, за відсутності касаційних скарг інших учасників судового провадження (ч. 1 ст. 434 КПК України);

3) коли касаційна скарга подана на судові рішення, яке не підлягає касаційному оскарженню, і суддя-доповідач відмовив у відкритті касаційного провадження (п. 1 ч. 2 ст. 428 КПК України);

4) коли з касаційної скарги, наданих до неї судових рішень та інших документів вбачається, що підстав для її задоволення немає, і суддя-доповідач відмовив у відкритті касаційного провадження (п. 2 ч. 2 ст. 428 КПК України);

5) коли особа, яка подала касаційну скаргу, у встановлений строк не усунула її недоліки, і суддя-доповідач повернув їй касаційну скаргу (п. 1 ч. 3 ст. 429 КПК України);

6) коли касаційну скаргу подала особа, яка не має такого права, і суддя-доповідач повернув їй касаційну скаргу (п. 2 ч. 3 ст. 429 КПК України);

7) коли касаційна скарга подана після закінчення строку на касаційне оскарження без заявлення клопотання про його поновлення, і суддя-доповідач відмовив у його поновленні (п. 3 ч. 3 ст. 429 КПК України).

Основні поняття та терміни: касаційне провадження, істотне порушення кримінального процесуального закону, змішана касація, чиста касація, касаційна скарга, місце касаційного провадження, зміна вироку, скасування вироку, ухвала касаційної інстанції.

Задачі:

1. О 22 години в місті Г. по вулиці Горлівської Дивізії, Ниркін керуючи автомобілем "ВАЗ 2105", здійснив зіткнення з автомобілем "Деу-Ланос" під керуванням водія Рогова. У результаті дорожньо-транспортної пригоди Ниркін (1998 року народження) помер, водій Рогов та пасажир автомобіля "ДЕУ-Ланос" отримали тілесні ушкодження середнього ступеня тяжкості. Постановою Центрально-Міського районного суду м. Г. від 25 жовтня 2020 року, якою кримінальна справа щодо Ниркіна за ч. 2 ст. 286 КК України закрита в зв'язку зі смертю.

У касаційній скарзі мати Ниркіна ставить питання про скасування постанови суду в зв'язку з істотним порушенням кримінально-процесуального закону. Свої вимоги обґрунтовує тим, що під час досудового слідства вона не була ознайомлена з матеріалами справи, по якій визнана потерпілою, внаслідок чого їй не було відомо про обвинувачення її сина у вчиненні даного злочину. Про день та час розгляду справи в суді першої інстанції вона також не була повідомлена.

Яке рішення має прийняти суд касаційної інстанції?

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Становлення та розвиток касаційної інстанції в Україні.
2. Система підстав для зміни або скасування судових рішень в апеляційному та касаційному порядках у кримінальному провадженні. Порівняльний аналіз.
3. Безперервність касаційного розгляду.
4. Межі та обсяг перевірки кримінальної справи касаційним судом.
5. Проблеми захисту в кримінальних справах у касаційній інстанції.

СКЛАДІТЬ ЗРАЗКИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ

1. Складіть проект касаційної скарги від імені одного із засуджених (Сидоров або Безпалій) із наступної фабули.

23 січня 2020 року Сидоров П.Л. та Безпалій А.І. приблизно о 23 годині 30 хвилин, перебуваючи у стані сильного алкогольного сп'яніння та знаходячись на зупинці громадського транспорту «Квіткова» у м. Херсон, яка розташована поблизу будинків, голосно сварились, використовуючи нецензурну лайку. На зауваження жителів навколишніх будинків не реагували, та стали кидати каміння по вікнах першого та другого поверхів будинку 54 розташованого на вул. Квітковій. В результаті їх дій було розбито скло квартири 110 будинку 54 по вул. Квітковій, чим завдано школи у розмірі 800 грн. Жителями будинку було викликано наряд поліції, який затримав Сидорова та Безпалого.

Справу щодо них було розслідувано, передано до суду на розгляд, який і виніс обвинувальний вирок.

Апеляційний суд, переглядаючи справу про хуліганство Сидорова і Безпалого, встановив, що державне обвинувачення в суді першої інстанції підтримувала помічник прокурора Борисова, яка є рідною сестрою слідчого Ярославського відділу Національної поліції м. Херсон, Москаленко, що проводив досудове розслідування їх протиправних дій.

2. Постанова суду касаційної інстанції.

Контрольні питання:

1. Які судові рішення можуть бути оскаржені в касаційному порядку?
2. Який суд є судом касаційної інстанції?
3. У які строки може бути подана касаційна скарга?
4. За яких підстав у касаційному порядку можуть бути скасовані судові рішення попередніх інстанцій?
5. Які результати розгляду справи судом касаційної інстанції?
6. Які підстави для закриття справи?

7. Які передбачено строки перегляду вироків судом касаційної інстанції?
8. Форма та зміст касаційної скарги.
9. Доповнення зміна і відкликання касаційної скарги.

Додаткова література:

1. Бобечко Н. Р. Доказування у стадіях апеляційного та касаційного провадження за КПК України : навч. посіб. / за ред. акад. НАПрН України, проф. В. Т. Нора. Тернопіль : Підручники та посібники, 2014. 134 с.
2. Ткачук О.С. Перевірка судових рішень судом касаційної інстанції: дискусійні питання. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2011. № 2. С. 106 – 113.
3. Літвінов Є.В. Предмет касаційного оскарження у кримінальному провадженні: окремі питання правозастосування. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 283–287.
4. Євмін А.М. Сутність та особливості касаційного оскарження судових рішень у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. № 6. С. 196–198.
5. Гусаров К.В. Перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядках : монографія. Харків : Право, 2010. 352 с.
6. Бойко В.П. Правила про недопустимість погіршення становища обвинуваченого як процесуальні гарантії : монографія. Київ : Атіка, 2008. 192 с.
7. Маринів В. Особливості реалізації окремих засад кримінального провадження у судах апеляційної та касаційної інстанцій. *Право України*. 2013. № 11. С. 259– 266.

Тема № 13. Особливі порядки провадження.

1. Кримінальне провадження на підставі угод.
2. Кримінального провадження у формі приватного обвинувачення.
3. Процесуальний порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх.
4. Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

Приведення вітчизняного законодавства у відповідність до міжнародних стандартів прав людини призвело до появи норм, які закріплюють та вводять і дію нові інститути. Це цілком стосується і інституту угод, який раніше хоча і був відомий правоохоронним органам, і навіть застосовувався, але таке застосування мло формальний характер та не ґрунтувалось на законодавстві. Відповідно і сторони які досягли певних домовленостей у провадженні не мали ніяких гарантій дотримання умов угоди.

Вирішення такої проблеми законодавець побачив у закріпленні даного інституту у кримінальних процесуальних нормах, що і було зроблено у 2012 році. Глава 35 КПК України врегульовує проведення кримінального провадження на підставі угод.

Про активний процес оптимізації кримінальної процесуальної форми свідчить запровадження до КПК України інституту угод, завдяки якому у кримінальному процесі став можливий компроміс.

Кримінальний процесуальний компроміс – це система процесуальних норм, що регулюють процедуру укладення угоди між конфліктуючими сторонами (державою в особі її правоохоронних органів і потерпілою особою, з одного боку, та особою, яка вчинила злочин – з іншого) на основі закріплених у законі чітких правил надання поступок і гарантій їх виконання¹⁴.

Укладення угоди про визнання вини має наслідком спрощення судової процедури розгляду кримінальної справи. Тобто метою укладання угоди про визнання вини є спрощення досудового розслідування та судового розгляду, процесуальна економія.

У кримінальному провадженні можуть бути укладені такі види угод:

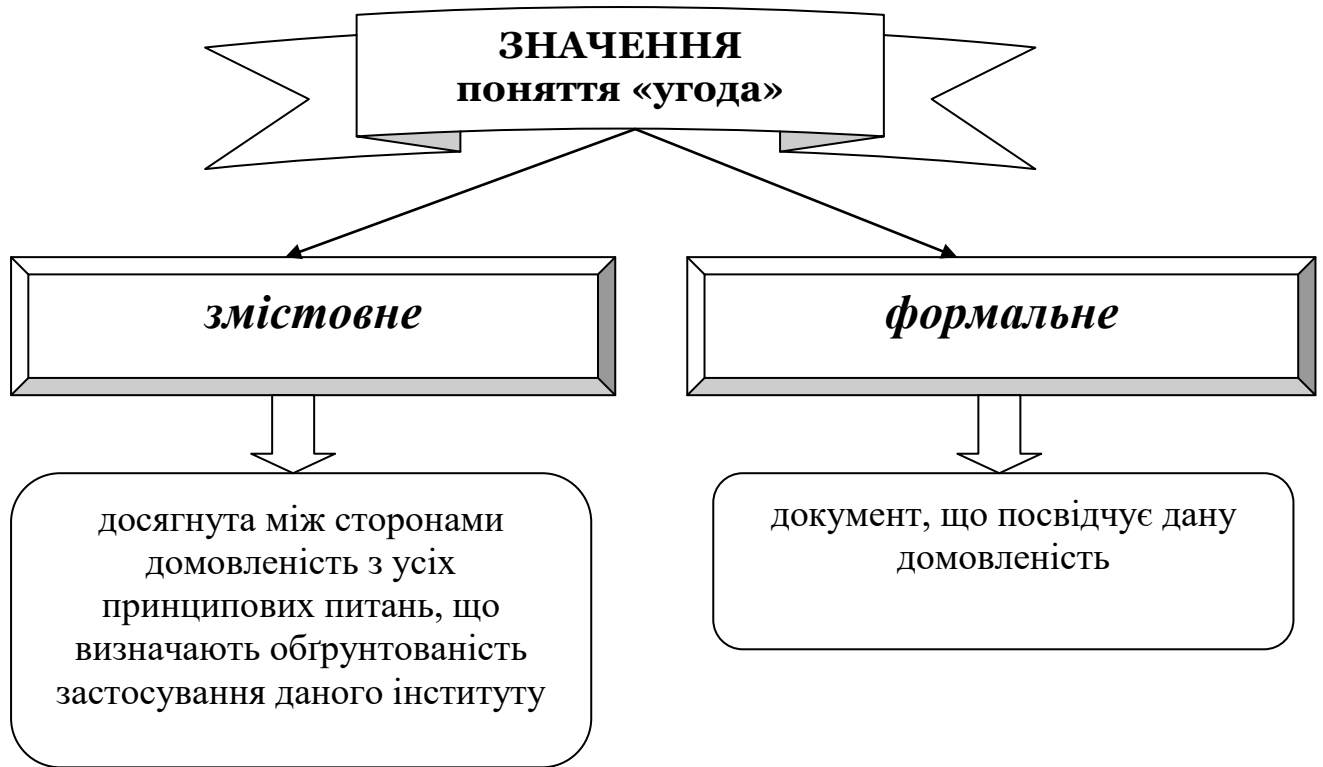
- 1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим;
- 2) угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості (ст. 468 КПК України).

Поняття «угода» можна розглядати у двох значеннях:

---

¹⁴ Парфило О. А. Кримінально-процесуальний компроміс – необхідність продиктована часом // Теорія та практика криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів у сучасних умовах: Тези доповідей на наук.-практ. конференції. – Ч. 1. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2001. С. 53–56.

- 1) змістовному – як досягнута між сторонами домовленість з усіх принципових питань, що визначають обґрунтованість застосування даного інституту,
- 2) формальному – як документ, що посвідчує дану домовленість.

Угода про примирення чи медіативна угода.

Медіація (англ. mediation – посередництво) – вид альтернативного врегулювання спорів, метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту. У 2011 році в Верховній Раді України був зареєстрований проект Закону України «Про медіацію», але 23 вересня 2011 року він був відхилений та знятий з реєстрації.

Примирення – це досягнута в результаті проведення певних процедур ліквідація спору (розбіжностей) сторін.

Угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді) (ч. 1 ст.469 КПК України).

Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. Укладення угоди про примирення у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, не допускається (ч. 3 ст.469 КПК України).

Відповідно до ч. 5 ст.469 КПК України укладення угоди про примирення або про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку.

Таким чином, за вимогами КПК України примирення потерпілого з підозрюваним або обвинуваченим може мати одну з трьох форм:

- відмова потерпілого від обвинувачення,
- примирення винного з потерпілим,
- укладання угоди про примирення.

Вони мають різні правові наслідки.

Зокрема відмова потерпілого від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення; примирення потерпілого з підозрюваним, як вперше вчинив злочин невеликої тяжкості або злочин середньої тяжкості з необережності та відшкодував завдані ним збитки або усунув заподіяну шкоду, є підставою для звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Укладення угоди у таких випадках виключається.

Особливістю угоди про примирення є те, що її укладення залежить не тільки від вирішення питання щодо порядку та умов відновлення майнових прав потерпілого, а й задоволення його моральних потреб (відчуття безпеки, розкаяння). Кримінальних проваджень, які могли б бути приведені в якості прикладу, в ході узагальнення не виявлено.

Угода про визнання винності – абсолютна новела кримінального процесу, яка поспіхом запроваджена у КПК України у 2012 році, має багато доктринальних вад.

Із введенням у кримінальному процесуальному законі нового особливого порядку кримінального провадження на підставі угоди про визнання винуватості держава поклала надії на створення нової ідеології кримінальної політики: протидія злочинності через компроміс, договір.

Особливим порядком проведення досудового розслідування були покладені надії на стимулювання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, йти на співпрацю з владою.

Перевагами укладення угоди про визнання винуватості для обвинуваченого є:

- ✓ звільнення від покарання;
- ✓ уникнення невизначеності щодо покарання у суді;

- ✓ у деяких випадках - застосування альтернативного покарання або його зниження.

Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо:

1) кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів;

2) особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України за умови викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності Національного антикорупційного бюро України, якщо інформація щодо вчинення такою особою злочину буде підтверджена доказами;

3) особливо тяжких злочинів, вчинених за попередньою змовою групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією або терористичною групою за умови викриття підозрюваним, який не є організатором такої групи або організації, злочинних дій інших учасників групи чи інших, вчинених групою або організацією злочинів, якщо повідомлена інформація буде підтверджена доказами (ч. 4 ст.469 КПК України).

Прокурор при вирішенні питання про укладення угоди про визнання винуватості зобов'язаний враховувати такі обставини:

1) ступінь та характер сприяння підозрюваного чи обвинуваченого у проведенні кримінального провадження щодо нього або інших осіб;

2) характер і тяжкість обвинувачення (підозри);

3) наявність суспільного інтересу в забезпеченні швидшого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень;

4) наявність суспільного інтересу в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень (ст.470 КПК України).

Перевагами угоди про визнання винуватості для прокурора є:

– можливість зменшення бюджетних витрат та економія процесуального часу;

– зниження навантаження прокуратури за підтриманням державного обвинувачення, внесок у ефективність системи кримінального судочинства;

– певною мірою усувається перспектива подальших апеляцій.

Зміст угоди повинен повністю відповідати вимогам, які закріплені у КПК України, оскільки таке дотримання гарантує правовий захист учасників правовідносин, які складаються при укладанні угоди. Виникнення таких правовідносин є однією з ознак процесуальних документів.

В угоді про визнання винуватості зазначаються:

1) сторони, які укладають угоду;

2) формулювання підозри чи обвинувачення;

3) правова кваліфікація діяння із зазначенням статті (частини статті) Закону України про кримінальну відповідальність;

4) істотні для відповідного кримінального провадження обставини;

5) беззастережне визнання підозрюваним, обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення;

6) обов'язки підозрюваного, обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце);

7) узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення, або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням;

8) наслідки укладення та затвердження угоди, наслідки невиконання угоди (ст. 472 КПК України).

Загалом, процес укладання угоди при визнанні винуватості складається з трьох етапів: уточнення позиції сторін, складання тексту угоди, внесення відповідних виправлень у текст, роз'яснення прокурором наслідків невиконання угоди, виготовлення остаточного варіанту угоди, ознайомлення підозрюваного (обвинуваченого).

Наслідком укладення та затвердження угоди про визнання винуватості для прокурора, підозрюваного чи обвинуваченого є обмеження їхнього права оскарження вироку.

Угода про примирення обвинуваченого, підозрюваного з потерпілим також повинна відповідати встановленій процесуальній формі та містити такі відомості:

1) сторони,

2) формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність,

3) істотні для відповідного кримінального провадження обставини,

4) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням,

5) строк її відшкодування чи перелік дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого,

6) строк їх вчинення,

7) узгоджене покарання та згода сторін на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням,

8) наслідки укладення та затвердження угоди (ч. 6 ст. 471 КПК).

В угоді зазначається дата її укладення та вона скріплюється підписами сторін.

Наслідки укладення та затвердження угоди також закріплені законодавчо. Так, Наслідком укладення та затвердження угоди про примирення є:

1) для підозрюваного чи обвинуваченого - обмеження права оскарження вироку та відмова від здійснення прав, передбачених пунктом 1 частини четвертої статті 474 цього Кодексу;

2) для потерпілого - обмеження права оскарження вироку та позбавлення права вимагати в подальшому притягнення особи до кримінальної відповідальності за відповідне кримінальне правопорушення і змінювати розмір вимог про відшкодування шкоди.

Наслідком укладення та затвердження угоди про визнання винуватості для прокурора, підозрюваного чи обвинуваченого є обмеження їх права оскарження вироку, а для підозрюваного чи обвинуваченого - також його відмова від здійснення прав, передбачених абзацами першим та четвертим пункту 1 частини четвертої статті 474 цього Кодексу (ст. 473 КПК).

Якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою невідкладно надсилається до суду. Прокурор має право відкласти направлення до суду обвинувального акта з підписаною сторонами угодою до отримання висновку експерта або завершення проведення інших слідчих дій, необхідних для збирання та фіксації доказів, які можуть бути втрачені зі спливом часу, або які неможливо буде провести пізніше без істотної шкоди для їх результату у разі відмови суду в затвердженні угоди.

Розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для розгляду.

Якщо угоди досягнуто під час судового провадження, суд невідкладно зупиняє проведення процесуальних дій і переходить до розгляду угоди (ст. 474 КПК України).

Суд зобов'язаний переконатися у судовому засіданні, що укладення угоди сторонами є добровільним, тобто не є наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин, ніж ті, що передбачені в угоді. Для з'ясування добровільності укладення угоди у разі необхідності суд має право витребувати документи, у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду, а також викликати в судові засідання осіб та опитувати їх (ч. 6 ст. 474 КПК України).

Якщо суд переконається, що угода може бути затверджена, він ухвалює вирок, яким затверджує угоду і призначає узгоджену сторонами міру покарання (ст. 475 КПК України).

Справи приватного обвинувачення – це такі справи про кримінальні правопорушення, провадження по яких може бути розпочато тільки при наявності скарги потерпілого. Перелік таких проваджень передбачений ст. 477 КПК України.

Особливості кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, передбачені Главою 36 КПК України. До них можна віднести :

1) кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення може бути розпочате тільки на підставі заяви потерпілого уповноваженою на те особою (ч. 1 ст. 477, ч. 1 ст. 478 КПК України);

2) потерпілий вправі подати заяву про вчинення кримінального правопорушення протягом строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення певного кримінального правопорушення (ст. 478 КПК України);

3) відмова потерпілого (а у випадках, передбачених КПК – його представника) від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження (ч. 4 ст. 26, п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України).

Підставами віднесення певної групи суспільно небезпечних діянь до категорії проваджень приватного обвинувачення є:

- а) їх відносно невисока суспільна небезпека;
- б) специфіка безпосереднього об'єкта злочину (шкода заподіюється виключно інтересам приватної особи);
- в) необхідність врахування думки постраждалого для правильної кримінально-правової кваліфікації;
- г) невтручання держави у приватний конфлікт, зумовлене міркуваннями етичного характеру, небажанням держави заподіювати постраждалому ще більшої шкоди.

Кримінальне процесуальне законодавство передбачає визначену систему додаткових гарантій встановлення істини, захисту прав і свобод неповнолітніх, покликаних забезпечити справедливість правосуддя та уберегти неповнолітніх від шкідливих впливів дорослих злочинців.

Порядок кримінального **провадження щодо неповнолітніх** визначається Гл. 38 КПК України.

Кримінальне провадження щодо неповнолітньої особи, в тому числі, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо декількох осіб, хоча б одна з яких є неповнолітньою, здійснюється слідчим, який спеціально уповноважений керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх (ст. 484 КПК України).

Під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми, з'ясовуються такі обставини:

- подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини учинення кримінального правопорушення);
- винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета учинення кримінального правопорушення;
- вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;
- обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують або пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;
- обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання (ст. 91 КПК України).

Порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх враховує вікові, інтелектуальні, психологічні й інші особливості цих осіб, відсутність у них життєвого досвіду, певне обмеження загальної громадянської дієздатності і матеріальної відповідальності та ін.

Крім того, враховуючи специфіку відповідальності суб'єктів, законом передбачені додаткові гарантії встановлення істини, охорони прав і законних інтересів неповнолітніх, попереджувального впливу судочинства.

До таких гарантій можна віднести:

- в провадженні щодо неповнолітніх обов'язково беруть участь батьки або інші законні представники неповнолітнього в кримінальному провадженні за участю неповнолітнього підозрюваного або обвинуваченого, а також представник служби у справах дітей і кримінальної поліції у справах дітей;
- до неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених може застосовуватися передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі - передання їх під нагляд адміністрації цієї установи (ст.493 КПК України);
- у справах про злочини та інші кримінальні правопорушення неповнолітніх. Відмова неповнолітнього підозрюваного від захисника не обов'язкова для слідчого, прокурора і суду та не може бути прийнятою;
- допит малолітнього або неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого не може тривати без перерви понад одну годину, а загалом - понад дві години на день
- ст. 492 КПК України передбачає специфіку застосування таких запобіжних заходів, як затримання та тримання під вартою;
- забороняється утримання неповнолітнього в одному приміщенні з дорослими затриманими, арештованими чи засудженими особами. У місцях попереднього ув'язнення неповнолітніх утримують окремо від дорослих;
- про затримання або взяття під варту неповнолітніх обвинувачуваних в обов'язковому порядку сповіщаються їхні батьки або особи, що їх заміняють - опікуни чи піклувальники
- особливості судового розгляду справ про злочини неповнолітніх полягають як у можливості обмеження принципу гласності судового розгляду, так і встановленні спеціальних приписів щодо реалізації учасниками процесу своїх прав.

Неповнолітнього, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, може бути звільнено від кримінальної відповідальності та від покарання, якщо його виправлення можливе без застосування покарання або буде визнано, що внаслідок щирого розкаяння та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановленім вироку не потребує застосування покарання.

У цих випадках суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру, передбачені частиною другою статті 105 КК України, а саме:

- 1) застереження;
- 2) обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього;
- 3) передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання;
- 4) покладення на неповнолітнього, який досяг п'ятнадцятирічного віку і має майно, кошти або заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків;
- 5) направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк, що не перевищує трьох років.

В Україні питання застосування примусових заходів медичного характеру вважається одними з найбільш складних і комплексних, що зумовлюється, передусім, багатогранністю цього інституту – він перебуває на перехресті юридичної і медичної наук та поєднує в собі елементи як правових галузей знань (кримінального, кримінально-виконавчого, кримінального процесуального, адміністративного права тощо), так і соціологічних та медичних (психіатрію, психологію, галузі клінічної медицини тощо).

У кримінальному праві розглядаються підстави застосування примусових заходів медичного характеру, їх мета, види та особливості застосування. Кримінальне процесуальне право досліджує порядок застосування примусових заходів медичного характеру, яке визначається загальними та спеціальними правилами кримінального процесуального закону. Предметом кримінально-виконавчого права являється порядок виконання примусових заходів медичного характеру.

Водночас із примусовими заходами медичного характеру пов'язано багато сфер життя будь-якого цивілізованого суспільства. Вони покликані:

- захистити суспільство від небезпечних посягань осіб, які страждають на психічні розлади, та від осередків захворювань, небезпечних для здоров'я людей;
- вплинути на покращання здоров'я всього населення;
- сприяти його епідемічному, а отже, і соціально-економічному благополуччю;
- забезпечити підтримання належного рівня безпеки в соціумі.

Особи, які страждають психічними розладами, є найуразливішою в правовому відношенні категорією населення країни. Про це йдеться і в міжнародних актах, де одним з показників рівня соціально-економічного розвитку, гуманізації та демократизації суспільства визначається дотримання і забезпечення прав людини у сфері психічного здоров'я.

Застосування примусових заходів медичного характеру покликане захистити суспільство від небезпечних посягань осіб, які страждають психічними розладами, та забезпечити підтримання належного рівня безпеки в соціумі.

Необхідність контролю за поведінкою такого контингенту осіб з боку держави набуває особливої актуальності в соціально-політичній та економічній ситуації в країні, що склалася в даний час:

- підвищений рівень злочинності;
- безробіття та побутова невлаштованість;
- конфліктні ситуації, що охопили суспільство;
- низький освітній, культурний рівень розвитку населення та інші негативні чинники.

У ст. 92 чинного КК України передбачено, що примусовими заходами медичного характеру є надання амбулаторної психіатричної допомоги, поміщення особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною цього Кодексу, в спеціальний лікувальний заклад з метою його обов'язкового лікування, а також попередження вчинення ним суспільно небезпечних діянь. Законодавець фактично не дає поняття примусових заходів медичного характеру, спроби дати визначення цим заходам відбуваються у межах доктрини кримінального права.

У статті 93 КК чітко визначено коло осіб, щодо яких можуть бути застосовані судом примусові заходи медичного характеру:

1. які вчинили у стані неосудності суспільно небезпечні діяння;
2. які вчинили у стані обмеженої осудності злочини;
3. які вчинили злочин у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку або під час відбування покарання
4. Відповідно до пункту 5 Постанови ВСУ № 7 від 03 червня 2005 року «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування» тимчасовий розлад психічної діяльності особи, який позбавляє її можливості усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, що настав після вчинення злочину (як до постановлення вироку, так і під час відбування покарання), також може бути підставою для застосування примусових заходів медичного характеру.
5. Відповідно до пункту 16 Постанови ВСУ № 7 від 03 червня 2005 року «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування» не можна застосовувати примусові заходи медичного характеру, якщо особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння в стані неосудності або обмеженої осудності чи захворіла на психічну хворобу після вчинення злочину, до винесення судом ухвали (постанови) одужала або її психічний стан змінився настільки, що вона перестала бути небезпечною для себе чи інших осіб.

б. Примусові заходи медичного характеру застосовуються лише до осіб, які є суспільно небезпечними.

Певні дані про психічні розлади, які мають кримінальне процесуальне значення, можуть бути виявлені як до початку кримінального провадження, так і під час досудового розслідування чи судового розгляду.

До початку кримінального провадження інформація про психічні розлади осіб, які в подальшому можуть мати значення, може бути виявлена під час проведення огляду місця події, із заяв і повідомлень про вчинене або підготовлюване кримінальне правопорушення (в них можуть міститися відомості, що конкретна особа має психічні розлади, або із тексту заяви можна зробити висновок, що її писала психічно хвора людина).

При виявленні будь-яких сумнівів щодо психічних розладів у особи слідчий, прокурор повинні зібрати відомості про особливості психічних процесів, стану і властивостей особи, яка направляється на експертизу, а також про те, як ці особливості проявляються у спілкуванні.

Особи, до яких застосовані примусові заходи медичного характеру, підлягають огляду комісією лікарів-психіатрів не рідше одного разу на шість місяців для вирішення питання про наявність підстав для звернення до суду із заявою про припинення або про зміну застосування такого заходу.

У разі відсутності підстав для припинення або зміни застосування примусового заходу медичного характеру представник психіатричного закладу (лікар-психіатр), який надає особі таку психіатричну допомогу, направляє до суду заяву, до якої додається висновок комісії лікарів-психіатрів, який містить обґрунтування про необхідність продовження застосування примусового заходу медичного характеру.

У разі необхідності продовження застосування примусового заходу медичного характеру понад шість місяців представник психіатричного закладу (лікар-психіатр), який надає особі таку психіатричну допомогу, повинен направити до суду за місцем знаходження психіатричного закладу заяву про продовження застосування примусового заходу медичного характеру. До заяви додається висновок комісії лікарів-психіатрів, який містить обґрунтування про необхідність продовження надання особі такої психіатричної допомоги.

У подальшому продовження застосування примусового заходу медичного характеру проводиться кожного разу на строк, який не може перевищувати шість місяців.

Питання про зміну або припинення застосування примусового заходу медичного характеру вирішується судом у разі такої зміни стану психічного здоров'я особи, за якої відпадає необхідність застосування раніше призначеного заходу або виникає необхідність у призначенні іншого примусового заходу медичного характеру.

Підставою для застосування примусових заходів медичного характеру є:

- 1) суспільна небезпека особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння;

- 2) вчинення такою особою суспільно небезпечного діяння, що містить ознаки конкретного злочину.

Застосування примусових заходів медичного характеру можливо лише за наявності кожного з елементів цих підстав, що знаходиться у нерозривному зв'язку і взаємозалежності.

Види ПЗМХ також передбачені на законодавчому рівні. До них слід віднести:

- 1) надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- 2) госпіталізація до психіатричного закладу із звичайним наглядом;
- 3) госпіталізація до психіатричного закладу з посиленням наглядом;
- 4) госпіталізація до психіатричного закладу із суворим наглядом.

Критеріями для визначення судом виду ПМЗХ, що застосовуються до особи, є:

- а) характер та тяжкість захворювання;
- б) тяжкість вчиненого діяння;
- в) ступінь небезпечності психічно хворого для себе або інших осіб.

При вирішенні питання про застосування ПЗМХ також повинно бути максимально повно зібрано інформацію щодо:

- наявності в особі психіатричного захворювання;
- інвалідності у зв'язку з психіатричним захворюванням;
- лікування у минулому та/або госпіталізації в психіатричні заклади;
- наявність наркотичної та/або алкогольної залежності, внаслідок чого могли виникнути психічні та поведінкові розлади;
- перебування під час вчинення суспільно небезпечного діяння у стані наркотичного або алкогольного сп'яніння;
- отримання замісної підтримувальної терапії (ЗПт);
- перебування на обліку у лікаря-психіатра (нарколога);
- застосування у минулому ПЗМХ та/або примусового лікування, а також щодо стану здоров'я особи на момент вчинення нею суспільно небезпечного діяння.

Виділяють чотири види примусових заходів медичного характеру. До них належать:

- надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- госпіталізація до психіатричного закладу із звичайним наглядом;
- госпіталізація до психіатричного закладу з посиленням наглядом;
- госпіталізація до психіатричного закладу із суворим наглядом.

Ознаками примусових заходів медичного характеру є те, що вони:

- 1) призначаються судом;
- 2) є заходами державного примусу щодо психічно хворої особи, проявом яких є поміщення такої особи на стаціонарне лікування до психіатричного закладу, але такі заходи позбавлені властивостей, характерних для покарання;

- 3) спрямовані на обов'язкове лікування психічно хворої особи;
- 4) надають лікарям психіатричного закладу право проводити лікування особи за наявності у неї тяжкого психічного розладу незалежно від її згоди;
- 5) мають запобігти вчиненню психічно хворою особою нових суспільно небезпечних діянь.

Основні поняття та терміни: кримінальний процесуальний компроміс, угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості, угода, примирення, угода про примирення, звільнення від покарання, наслідки укладення та затвердження угоди, справи приватного обвинувачення, провадження щодо неповнолітніх, вид і розмір шкоди, звільнення від кримінальної відповідальності, безпека в соціумі, стан неосудності, стан обмеженої осудності, примусові заходи медичного характеру.

Задачі:

1. 15-річний Свирид, керуючи автомобілем «ВАЗ-21013», на ґрунті особистих неприязних стосунків умисно збив та переїхав повнолітнього К., який від одержаних ушкоджень помер на місці події. За ч. 1 ст. 115 КК його було засуджено до позбавлення волі на строк 10 років.

У вирокі суду також зазначено, що автомобіль як знаряддя злочину підлягає конфіскації.

Вважаючи вирок суду неправильним, захисник неповнолітнього обвинуваченого подав апеляцію, в якій просив змінити вирок, виключивши з нього припис щодо конфіскації автомобіля, оскільки за умисне вбивство без обтяжуючих обставин конфіскація майна законом не передбачена.

Чи підлягає апеляція задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.

2. 16-річий Панченко завдав однокласнику Гордієнку легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я. Його дії кваліфіковані за ч. 2 ст. 125 КК.

Суд звільнив Панченка від кримінальної відповідальності із застосуванням до нього примусових заходів виховного характеру, а саме – обмеження дозвілля і встановлення особливих вимог щодо його поведінки у вигляді заборони відвідувати у вечірній час кафе та дискотеки.

Однак, незважаючи на заборону, Панченко неодноразово відвідував ці заклади.

Які заходу реагування на дії Панченка будуть відповідати закону?

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Міжнародний досвід укладання угод у кримінальному провадженні.
2. Підстави, процесуальний порядок та наслідки укладання угод у кримінальному провадженні.

3. Міжнародні стандарти у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх.
4. Особливості предмета виправдання у справах про злочини неповнолітніх.
5. Примусові заходи медичного характеру, як самостійний комплексний інститут кримінального процесуального права – поняття та сутність.
6. Історія становлення та розвитку законодавства про примусові заходи медичного характеру в Україні.

СКЛАСТИ ЗРАЗКИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ:

1. Угода про визнання вини.
2. Угода про примирення.

Тестові завдання:

1. У кримінальному провадженні не може бути укладена угода:
  - А) про примирення між потерпілим та підозрюваним;
  - Б) про примирення між потерпілим та обвинуваченим;
  - В) мирова угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим;
  - Г) про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим.
2. За чиєї ініціативи може бути укладена угода про визнання винуватості?
  - А) за ініціативою потерпілого;
  - Б) за ініціативою судді;
  - В) за ініціативою підозрюваного чи обвинуваченого;
  - Г) за ініціативою прокурора або підозрюваного, обвинуваченого.
3. Особливий порядок кримінального провадження не застосовується щодо:
  - А) народного депутата України;
  - Б) адвоката;
  - В) кандидата у Президенти України;
  - Г) кандидата у депутати Верховної Ради України
4. Яка з обставин не підлягає встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх?
  - А) обставини, що негативно впливали на виховання неповнолітнього;
  - Б) ставлення неповнолітнього до вчиненого діяння;
  - В) умови життя та виховання неповнолітнього;
  - Г) наявність дорослих підбурювачів та інших співучасників кримінального правопорушення.
5. Хто є обов'язковим учасником під час допиту неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого?

- А) захисник;
- Б) захисник, педагог;
- В) батьки, законний представник;
- Г) психолог.

Контрольні питання:

1. Які особливості провадження в справ про злочини неповнолітніх?
2. В чому є особливості порушення досудового розслідування кримінальних справ про злочини неповнолітніх?
3. В чому є особливості судового розгляду кримінальних справ про злочини неповнолітніх?
4. Які обставини підлягають установленню по справах неповнолітніх?
5. Які особливості предмета доказування у справах про злочини неповнолітніх?
6. В чому особливості застосування до неповнолітніх запобіжних засобів?
7. Які є види угод у кримінальному провадженні?
8. Який порядок ініціювання та укладення угоди про примирення?
9. Які обставини враховуються при укладенні угоди про визнання винуватості?
10. Які наслідки укладення та затвердження угоди?
11. Які підстави застосування примусових заходів медичного характеру?
12. До яких осіб застосовуються примусові заходи медичного характеру?

Додаткова література:

1. Новак Р. В. Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості. *Право і безпека*. 2014. № 4. С. 131-137.
2. Корчева Т. В. Актуальні питання застосування угод у судовому провадженні за Кримінальним процесуальним кодексом України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 2. С. 309-312.
3. Квятковський М. Проблемні питання кримінального провадження на підставі угод про визнання винуватості та про примирення у кримінальному провадженні. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 4. С. 98-103.
4. Хисматуллин Р.С. Апелляционное производство по делам несовершеннолетних : монография. Уфа : Башк. ун-т, 2001. 116 с.
5. Власова Г. Укладання угоди про визнання вини у Сполучених Штатах Америки як форма спрощеного кримінального судочинства. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 3. С. 84–88.
6. Козаченко В. І. Реалізація засади законності під час укладення угод у кримінальному провадженні України та Німеччини. *Науковий вісник*

Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2016. Вип. 38 (2). С. 107–110.

7. Ященко С. О. Підстави та принципи встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання угоди про примирення або про визнання винуватості. *Наше право*. 2016. № 1. С. 120–128.
8. Ряшко О. В., Гулей О. В. Проблеми реформування кримінального провадження на підставі угод. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2016. № 837. С. 490–494.
9. Сенченко Н.М. Своєчасність виявлення психічного захворювання в учасників процесуальних відносин як гарантія забезпечення їх прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. №3. С. 132136.
10. Принципи захисту психічно хворих осіб та поліпшення психіатричної допомоги: резолюція Ген. Асамблеї ООН від 17.12.1991 № 46/119. URL: <http://www.studfiles.ru/preview/5535819/page:112>.
11. Музика А. А. Примусові заходи медичного і виховного характеру. Київ : Галвлей, 1997. 240 с.

Тема № 14. Кримінальний процес інших держав.

1. Особливості кримінального процесу США.
2. Кримінальний процес Англії.
3. Кримінальний процес Німеччини.
4. Кримінальний процес Франції.

Розрізняють декілька різновидів слідчо-судового процесу:

- а) процес, за якого досудова стадія має характер традиційного дізнання чи слідства, а в судовій стадії повною мірою реалізується принцип змагальності;
- б) процес, за якого допускаються елементи змагальності і на стадії досудового провадження.

У правових системах сучасних зарубіжних країн умовно можна виділити дві основні форми кримінального процесу: класична європейська (континентальна) й англосаксонська.

Класична європейська (континентальна) форма кримінального процесу представляє здебільшого романо-германську правову систему сучасності. Вона бере свої корені від Кримінально-процесуального кодексу Франції 1808 року. Подарувавши світові Декларацію прав і свобод людини, Цивільний кодекс та інші актуальні і змістовні ідеї юриспруденції, французькі вчені на багато років обумовили розвиток кримінально-процесуальної науки в Європі. Французька модель була сприйнята Австрією, Італією, Німеччиною, Росією, Іспанією, Україною і багатьма іншими країнами.

Для такої форми кримінального процесу характерне чітке розмежування його на дві основні стадії: досудове (попереднє) провадження (дізнання і попереднє слідство) і судовий розгляд, здійснюваний в умовах гласності і з дотриманням принципу змагальності сторін.

Англосаксонська модель, представляючи систему загального права і базуючись на традиціях англосаксонського права, віддає перевагу не стільки ініціативній діяльності правоохоронних органів, скільки самим громадянам: кримінальний процес починається, як правило, з ініціативи потерпілого, а потім розвертається як суперечка між обвинувачем і обвинувачуваним. Тут головну роль відіграє судове слідство з його характерними атрибутами змагальності. Досудове розслідування або зовсім не проводиться, або має спрощений характер.

За своєю формою кримінальний процес США є обвинувальним, або змагальним.

В США кримінальне процесуальне право частково кодифіковано, оскільки вироблені та прийняті Конституція США і конституції штатів. У штатах (Іллінойс, Каліфорнія, Нью-Йорк та ін.) діють кримінально-процесуальні кодекси.

Більшість норм, які мають кримінальний процесуальний характер, містяться у перших поправках до Конституції («Біллі про права»). У них закріплено:

- гарантії законності та обґрунтованості обшуків і арештів;
- право на розгляд справи за певних умов з участю присяжних засідателів;
- заборону двічі притягувати до відповідальності за один і той самий злочин; – неприпустимість примусу свідчити проти самого себе;
- право користуватися допомогою адвоката для захисту; – право мати очну ставку зі свідками обвинувачення;
- заборону вимагати в обвинуваченого занадто велику заставу (як запобіжний захід);
- заборону позбавляти його життя, свободи або майна без законного судового розгляду.

Кримінальне процесуальне законодавство складається із законодавчих актів, прийнятих у різний час для регламентації лише процесуальних питань (закони та кримінально-процесуальний кодекс), та законів, прийнятих із інших питань, що містять норми, регламентуючі окремі питання провадження у кримінальних справах. Такі закони, як правило, об'єднані у відповідних розділах зводу законів, який існує та діє практично у всіх штатах.

В Англії дотепер немає свого кримінально-процесуального кодексу, діють правові інститути, які виникли ще декілька століть, тому Кримінально-процесуальне право складається із загального (неписаного) права - права, заснованого на прецедентах, і статутного права - правових норм, викладених в окремих парламентських актах. Прецедентами вважаються справи, взяті за зразок при вирішенні відповідних правовідносин.

Існує два види кримінального процесу: сумарне провадження і провадження по справах з обвинувальним актом.

Для повнолітніх, сумарне провадження відбувається в суді магістратів, у той час як провадження по справах з обвинувальним актом відбувається в Суді Корони. Незважаючи на можливість вибору місця розгляду справи, практично всі кримінальні справи, окрім серйозних, розглядаються магістратськими судами. Можна почати судовий розгляд кримінального злочину з обвинувальним актом в магістратському суді, і потім передати справу безпосередньо до Суду Корони.

Процесуальна форма, так само як і в кримінальному процесі США, розділяється на сумарне провадження і провадження по справах з обвинувальним актом.

Функцію захисту виконують баристери та соліситори.

Баристери - адвокати вищого рангу, що працюють в суді ("біля бар'єра"), тобто здійснюють захист підсудного у процесі судового розгляду справи. Звання баристерів присвоюється особам, які мають юридичну освіту і є членами адвокатських корпорацій. Баристери поділяються на юніорів та

королівських радників, яких іменують "шовковими", оскільки останні мають з'являтися до суду в шовкових мантіях і рукавичках.

Соліситори - захисники, що надають допомогу підслідному й збирають докази на досудових стадіях кримінального процесу. Баристер отримує матеріали для захисту підсудного від соліситора й виконує функцію захисту перед судом. При цьому він не має права відмовити у захисті жодному з клієнтів.

Федеративна Республіка Німеччина – правова держава, яка забезпечує правову захищеність, захист прав і свобод та рівності громадян. Цьому значною мірою сприяє Основний закон, оскільки принципи правової держави мають конституційний ранг. За додержанням цих прав стежить Федеральний конституційний суд.

Кримінально-процесуальне право Федеративної Республіки Німеччини є одним із найстабільніших у Європі. Кримінально-процесуальний кодекс ФРН, прийнятий ще у 1887 році.

Особливість конституційного регулювання правосуддя у ФРН полягає в тому, що Основний Закон сконцентрував у цьому розділі як принципи організації і діяльності судів, так і права громадян у їх відносинах з юстицією.

У ст. 97 Основного Закону ФРН встановлено принцип незалежності суддів і підпорядкування їх лише закону. Як гарантія незалежності суддів закріплюється положення про те, що судді, призначені в законному порядку, не можуть бути проти їхнього бажання звільнені до закінчення терміну, усунені з посади або переміщені без дотримання визначених законом формальних процедур.

Правосуддя здійснюється федеральними й земельними судами.

В кримінальному процесі як суд першої інстанції (залежно від важливості й суспільної небезпеки злочину) може виступати:

- ✓ одноособовий дільничний суддя;
- ✓ колегіальний суд при дільничному суді (1 суддя і 2 засідателі);
- ✓ розширений суд за участю засідателів (2 судді та 2 засідателі);
- ✓ велика кримінальна палата при суді землі (3 судді та 2 засідателі);
- ✓ кримінальний сенат при вищому суді землі (5 суддів);
- ✓ кримінальний сенат при Федеральній судовій палаті.

Оскарження здійснюється у формі апеляції або касаційної скарги. За загальним правилом суд, який є вищим для суду, що прийняв рішення або виніс вирок, є апеляційним судом, а наступний за рангом суд – касаційною інстанцією, що розглядає рішення апеляційного суду. Відповідно до закону оскаржувати можна всі вирoki судів першої інстанції у кримінальних справах, а також рішення в тих цивільних справах, у яких сума позову перевищує 500 марок.

Суду присяжних у його традиційній формі у ФРН зараз не існує. Єдиною судовою інстанцією, що зберегла таку назву, є кримінальна палата земельних судів, яка розглядає справи за обвинуваченням в особливо тяжких злочинах. З 1975 р. вона складається з трьох професійних суддів і двох засідателів.

Відповідно § 244 КПК ФРН суд зобов'язаний з метою встановлення істини дослідити всі факти і докази, які мають значення для вирішення справи. Елементами предмету доказування у німецькому кримінальному процесі є:

- головний факт;
- докази;
- допоміжні факти;
- «дослідні положення».

Не підлягають доказуванню питання застосування норм права, загальновідомі факти, правові презумпції.

Обов'язок доказування у німецькому кримінальному процесі покладається на суд, а в стадії попереднього розслідування – на прокуратуру.

Джерелами доказів у німецькому кримінальному процесі є:

1. показання свідків, обвинуваченого, потерпілого, які допитуються як свідки;
2. висновки експертів;
3. протоколи слідчих та судових дій;
4. речові докази.

Свідками можуть бути особи які, володіють достатньою здатністю повідомити осмислені дані про ті чи інші факти. Якщо особа сприймала певні факти на основі своїх спеціальних знань, то таку особу прийнято називати «тямушим свідком». Свідки допитуються з приводу обставин конкретної справи, стосунків з обвинуваченим і потерпілим. Не можуть бути свідками судді, секретарі судових засідань.

Обвинувачений зобов'язаний з'явитися за викликом прокурора, судді, суду. У випадку порушення цього обов'язку він може бути підданий приводу. Давання показань – його право, а не обов'язок. Йому має бути роз'яснено, що він може відмовитися від давання показань у справі

Кримінальний процес **Франції** є зразком класичної континентальної, так званої змішаної, моделі кримінального судочинства, яка прийшла в Європу на зміну інквізиційному процесу епохи феодалізму. Ця модель була вперше втілена у знаменитому Кримінально-процесуальному кодексі Франції 1808 року (кодекс Наполеона), який діяв з деякими змінами 150 років. У 1959 році у Франції прийнятий новий кодекс.

Кримінальні діяння у Франції поділяються на три категорії:

- **злочини** - діяння, за які передбачається довічне або довгострокове позбавлення волі;
- **делікти** - діяння, які караються позбавленням волі від двох місяців до п'яти років чи штрафом понад 2 тис. франків;
- **проступки** - незначні діяння, які можуть каратися позбавленням волі на строк не більше двох місяців чи штрафом до 2 тис. франків.

Судочинство Франції має 4 класичні стадії:

- попереднє розслідування;
- судовий розгляд;
- оскарження вироку в апеляційному і касаційному порядку;

– виконавче провадження.

Досудове провадження має три стадії: дізнання, порушення кримінального переслідування, попереднє розслідування.

Поліцейське розслідування (дізнання) здійснюється у двох видах: початкове дізнання і розслідування в повному обсязі по справах про очевидні діяння (справах, у яких попереднє слідство не обов'язкове).

Порушення прокурором кримінального переслідування вважається самостійною стадією кримінального процесу

Попереднє (судове) слідство проваджується слідчим суддею (у дореволюційній Росії таких осіб називали більш точним поняттям - судові слідчі). Слідчий суддя призначається декретом Президента Республіки за поданням міністра юстиції, перебуває в подвійному підпорядкуванні - суду і прокуратури.

Судовий розгляд починається з оголошення постанови про віддання обвинувачуваного до суду. Професійні судді і журі утворюють при цьому єдину судову колегію. Судова колегія досліджує докази в умовах дії принципу змагальності сторін і на цій основі, шляхом таємного голосування, приймає підсумкове рішення по справі.

Апеляція - перевірка вироку суду, який ще не набув чинності, шляхом розгляду справи по суті судом вищої інстанції. Апеляційне оскарження передбачене тільки щодо вироків виправних та поліцейських трибуналів. У Франції існують суто апеляційні суди, що діють в межах певних департаментів. Окремо існує апеляційний суд Парижа. В його складі 25 палат, в яких працює 120 суддів.

До надзвичайної форми належать **касація і ревізія**.

Касація поділяється на два види:

- а) перегляд справи в інтересах сторін у зв'язку з порушенням матеріального чи процесуального права;
- б) перегляд справи за тими ж підставами в інтересах закону. Касація в інтересах закону здійснюється за ініціативою генерального прокурора чи міністра юстиції.

Ревізія - перегляд справи касаційним судом за заново відкритими обставинами відповідно до подання міністра юстиції.

Основні поняття та терміни: ревізія, подання міністра юстиції, касація, перегляд справи в інтересах сторін, апеляція, попереднє (судове) слідство, порушення прокурором кримінального переслідування, досудове провадження, проступки, обов'язок доказування, колегіальний суд при дільничному суді, велика кримінальна палата, одноособовий дільничний суддя, соліситори, баристери.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Органи досудового розслідування в кримінальному процесі англо-американської правової сім'ї.
2. Суб'єкти кримінального процесу в сім'ї традиційного права.
3. Розшуковий порядок попереднього розслідування в Німеччині.
4. Поліцейські органи Франції та Німеччини.
5. Докази у кримінальному процесі країн континентальної (романо-германської) системи права (Франція, Німеччина, Україна): схожість та відмінності.
6. Докази у кримінальному процесі Німеччини: поняття та види.
7. Перегляд судових рішень у Франції.
8. Поняття, завдання і принципи кримінального процесу Англії.

Контрольні питання:

1. Особливості кримінального процесу країн романо-германської правової сім'ї.
2. Основні типи правових систем.
3. Основні типи правових систем.
4. Порівняльний аналіз правового статусу потерпілого за кримінальним процесуальним законодавством Польщі, Росії та України.
5. Порівняльний аналіз апеляційного оскарження рішень судді у досудовому провадженні за законодавством зарубіжних країн.
6. Яка форма кримінального процесу у Франції?
7. Яка структура КПК Франції?
8. У чому полягає особливість кримінально-процесуального права Англії?
9. Що означає поняття "прецедент"?
10. Яка форма кримінального процесу США?
11. З чого складається кримінально-процесуальне право США?
12. Які основні напрямки розвитку кримінального процесу Англії?
13. Скільки та які стадії кримінального процесу США?
14. Як діє інститут адвокатури у ФРН?
15. Які особливості доказування у кримінальному процесі Франції?

Додаткова література:

1. Уголовно-процессуальный кодекс Азербайджанской Республики от 14 июля 2000 года. URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30420280.
2. Уголовно-процессуальный кодекс Грузии от 9 октября 2009 года . URL: http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/_-09_10_2009.pdf. 291.

3. Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской республики от 30 июня 1999 года. URL: http://www.kenesh.kg/RU/Articles/7_312-UGOLOVNOPROCESSUALNYJ_KODEKS_KYRGYZSKOJ_RESPUBLIKI_v_red_ZKR_18_noyabrya_2014_goda_N_15_5_.aspx.
4. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Армения от 01 июля 1998 года. URL: [http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1450\(=rus#7](http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1450(=rus#7).
5. Уголовно-процессуальный кодекс Эстонской Республики от 12 февраля 2003 года. URL: http://estonia.newscity.info/docs/sistemsw/dok_iegbly/index.htm.
6. Гуценко К. Ф. Уголовный процесс западных государств. Москва : Зерцало-М, 2001. 470 с.
7. Євдокімова О. В. Проблемні питання призначення покарання при укладенні угоди про примирення або визнання винуватості. *Право і Суспільство*. 2014. № 1–2. С. 213–217.
8. Гуценко К. Ф. Уголовный процесс западных государств : учеб. Пособие. Изд. 2-е, доп. и испр. М. : Зерцало-М, 2016. 528 с.
9. Басецкий И. И. Субъекты и участники уголовного процесса: сравнительный анализ УПК Украины и Беларуси. *Право і суспільство*. 2017. № 4. С. 130–144.
10. Черепій П. М. Система і повноваження органів кримінального судочинства у ФРН і Україні : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2015. 416 с.
11. Сучасний кримінальний процес країн Європи : монографія / за ред. В. В. Луцика та В. І. Самаріна. Харків : Право, 2018. 792 с.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Законність вироку - це його абсолютна відповідність вимогам кримінального і кримінального процесуального законів.

Апеляційна скарга – це засноване на законі звернення сторін та інших осіб, інтересів яких стосується судове рішення, до суду апеляційної інстанції з приводу порушення своїх або представлених прав, свобод та інтересів, допущеного під час досудового або (та) судового провадження.

Апеляційне провадження — самостійна стадія кримінального процесу, в якій суд інстанції вищого рівня на підставі апеляцій перевіряє законність і обґрунтованість вироків, ухвал суду першої інстанції, що не набрали законної сили, а також ухвал про застосування чи незастосування примусових заходів виховного і медичного характеру, ухвалених судами першої інстанції.

Арешт майна - це тимчасове, до скасування у встановленому цим Кодексом порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом злочину, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна.

Вирок – це рішення суду першої інстанції, постановлене в судовому засіданні з питання про невинуватість чи винуватість обвинуваченого (підсудного) та про призначення або не призначення йому покарання. Вироком можуть бути вирішені й інші процесуальні питання (про цивільний позов, речові докази тощо).

Джерела доказів - такі не заборонені законом (з причини недоброякості) джерела інформації, від яких може надходити (потенційні джерела) або надходить (реальні джерела) доказова інформація (фактичні дані).

Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню.

Ексгумація трупа – це слідча (розшукова) дія, сутність якої полягає у вилученні трупа з місця поховання з метою проведення огляду, або іншого дослідження.

Експерт - особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

Експертиза - це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду.

Запобіжні заходи – це заходи превентивного характеру, що застосовуються з метою запобігання протиправній поведінці підозрюваного, обвинуваченого і забезпечення кримінального провадження.

Захисник - це адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).

Заявник – це фізична або юридична особа, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочати досудове розслідування, і не є потерпілим.

Зміст доказів – фактичні дані, отримані з належних джерел, а їх матеріальною основою слугує вже не саме джерело, а штучно створений відповідний процесуальний носій.

Касаційне провадження – це перевірка вищою судовою інстанцією (касаційним судом) лише з юридичного погляду (за формою) рішень апеляційного суду та суду першої інстанції з ініціативи сторін у межах заявлених ними процесуальних вимог шляхом дослідження матеріалів кримінального провадження з можливістю скасування таких рішень і призначення нового судового розгляду.

Кримінальне процесуальне доказування - діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді і суду по збиранню (формуванню), перевірці й оцінці доказів, а також висуненню ними на підставі необхідної та достатньої сукупності доказів певних правових тез із відповідним обґрунтуванням у процесуальних рішеннях по кримінальному провадженню.

Кримінальний процесуальний компроміс – це система процесуальних норм, що регулюють процедуру укладення угоди між конфліктуючими сторонами (державою в особі її правоохоронних органів і потерпілою особою, з одного боку, та особою, яка вчинила злочин – з іншого) на основі закріплених у законі чітких правил надання поступок і гарантій їх виконання.

Об'єктивна істина – це не просто відповідність наших суджень реальним фактам і подіям дійсності (істина по суті), а така істина, яка підтверджена сукупністю достатніх та належних до справи, допустимих і достовірних доказів, зафіксована у публічних юридичних рішеннях, що дає можливість в подальшому її сприйняття іншими суб'єктами в інших координатах простору і часу, доступу до її змісту доказової складової усіх зацікавлених у справі учасників процесу та суб'єктів, що здійснюють нагляд, процесуальний контроль та правосуддя

Обвинувачений - особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду.

Обґрунтованість вироку - це відповідність висновків суду, викладених у вирокі, фактичним обставинам справи, фактам, що мали місце насправді.

Обшук - це слідча дія, що являє собою процесуальне примусове обстеження житла чи іншого володіння особи, а також окремих осіб з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, зняття кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте в результаті його вчинення, а також установлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Огляд - це слідча дія, що полягає у безпосередньому сприйнятті та процесуальному фіксуванні зовнішніх ознак матеріальних об'єктів з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення.

Освідування – слідча (розшукова) дія, яка представляє собою огляд тіла живої людини з метою виявлення слідів кримінального правопорушення, або особливих прикмет.

Підготовче провадження – це стадія кримінального процесу, яка представляє собою розгляд судом за участю прокурора справи для з'ясування питання про можливість розпочати слухання справи по суті. При цьому розглядаються питання, які не стосуються сутності обвинувачення.

Підозрюваний - це особа, якій повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок не встановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення.

Підсудність – це сукупність юридичних властивостей кримінального провадження, при наявності яких права підлягає розгляду в тому чи іншому суді.

Поняті – це повнолітні, незацікавлені у провадженні особи, які залучаються слідчим для участі у слідчих (розшукових діях) і які своїми підписами у протоколі засвідчують відповідність звисів у протоколі фактично виконаним діям.

Потерпілий - фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди.

Пред'явлення для впізнання - це слідча (розшукова) дія, яка полягає в пред'явленні особі певного об'єкта, для того щоб вони могли встановити його тотожність, подібність або відмінність з тим об'єктом, який спостерігали раніше при певних обставинах.

Предмет доказування - це коло закріплених у законі обставин, які повинні бути встановлені чи спростовані під час доказування у кожному кримінальному провадженні.

Предмет кримінального процесуального права – вся сукупність правовідносин які виникають у кримінальному провадженні.

Привід - це примусове супроводження особи, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначений в ухвалі час.

Примирення – це досягнута в результаті проведення певних процедур ліквідація спору (розбіжностей) сторін.

Примусові заходи медичного характеру - це заходи державного примусу у формі різних лікувально-реабілітаційних заходів, які призначаються судом у рамках кримінального процесу стосовно осіб з різними психічними розладами, що вчинили суспільно небезпечні діяння, спрямовані на лікування цих осіб і запобігання скоєнню ними нових суспільно небезпечних дій та суворе дотримання непорушності їхніх прав.

Прокурор - це суб'єкт кримінального процесу, що бере участь у всіх його стадіях, здійснюючи при цьому нагляд за дотриманням законів, процесуальне керівництво і підтримуючи державне обвинувачення у суді.

Речові докази - матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально-протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально-протиправним шляхом.

Розпорядок судового засідання - це правила судового ритуалу (етикету), призначенням яких є виховання у громадян поваги до суду і забезпечення нормального ходу розгляду кримінальної справи.

Свідок - це фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань.

Слідчий експеримент – це слідча (розшукова) дія, яка провадиться з метою перевірки та уточнення даних, які мають значення для кримінального провадження.

Слідчий суддя - суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

Спеціаліст – це особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

Справи приватного обвинувачення – це такі справи про кримінальні правопорушення, провадження по яких може бути розпочато тільки при наявності скарги потерпілого.

Судовий розгляд – це центральна стадія кримінального процесу в якій суд на засадах об'єктивності, незалежності, повноти та всебічності досліджує у судовому слідстві обставини кримінального правопорушення та формує рішення щодо винуватості, або невинуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення та призначення покарання.

Таємниця наради суддів - один із найважливіших принципів правосуддя, що служить гарантом об'єктивності, незалежності, безсторонності, неупередженості і справедливості суду.

Тимчасове вилучення майна - це фактичне позбавлення підозрюваного або осіб, у володінні яких перебуває зазначене у частині другій цієї статті майно, можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення.

Тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку).

Факти - це події, явища дійсності. При доказуванні слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд мають справу з відомостями про ці події, явища, що зафіксовані у показаннях, документах та інших джерелах доказів.

Цивільний відповідач - фізична або юридична особа, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану злочинними діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, та до якої пред'явлено цивільний позов.

Цивільний позивач - фізична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової шкоди, та яка пред'явила цивільний позов.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДО ВСІХ ТЕМ

1. Що таке кримінальне процесуальне право?
2. Метод кримінального процесу.
3. Що є предметом кримінального процесуального права?
4. Які завдання кримінального процесуального права?
5. Що є предметом науки кримінального процесуального права?
6. Яке завдання та значення науки кримінального процесуального права?
7. Які функції кримінального процесуального права?
8. Що таке кримінальний процес?
9. З яких стадій складається кримінальний процес?
10. У чому відмінність понять «кримінальне процесуальне право» та «кримінальний процес»?
11. В яких значеннях вживається поняття «кримінальний процес»?
12. Яке співвідношення понять «кримінальний процес», «кримінальне судочинство», «правосуддя»?
13. Які є історичні форми кримінального процесу?
14. Відмінність обвинувального кримінального процесу від інквізиційного?
15. З якими галузями права та науками взаємодіє кримінальний процес?
16. У чому полягає взаємозв'язок кримінального та кримінально процесуального права?
17. Як взаємодіє кримінальний процес з іншими галузями права та суміжними науками?
18. Що таке кримінальний процес як навчальна дисципліна?
19. Які завдання навчального курсу «Кримінальний процес України»?
20. Що таке джерела кримінального процесуального права?
21. Які нормативні акти є джерелами кримінального процесуального права?
22. Чому Конституція України є джерелом кримінального процесуального права?
23. Чому міжнародні правові акти є джерелами національного кримінального процесуального права?
24. Які міжнародно-правові документи є джерелами кримінального процесуального права України?
25. Який порядок застосування норм міжнародно-правових актів в кримінальному процесі України?
26. Що таке кримінальний процесуальний закон?
27. Яка система кримінального процесуального закону?
28. Яка структура кримінальних процесуальних норм та їх види?
29. Які правила дії кримінального процесуального закону в просторі?
30. Як діє кримінальний процесуальний закон в часі?
31. Які особливості дії кримінального процесуального закону щодо осіб?

32. Чи можливе застосування кримінального процесуального закону за аналогією?
33. Що таке процесуальні гарантії та їх значення?
34. Які є види процесуальних гарантій та їх зміст?
35. Що таке процесуальна форма?
36. Яке значення має процесуальна форма та наслідки її недотримання?
37. Що таке принципи кримінального процесу?
38. Яка система принципів кримінального процесу?
39. Як принципи кримінального процесу взаємодіють між собою?
40. Які принципи кримінального процесу закріплені в Конституції України?
41. Що таке принцип законності, який його зміст і значення для здійснення судочинства?
42. Поняття та зміст принципу гуманізму?
43. Яким чином принцип гуманізму реалізується в кримінальному процесі?
44. Які принципи закріплені в Кримінальному процесуальному кодексі України?
45. У чому полягає зміст принципу публічності?
46. Який зміст принципу установлення об'єктивної істини та його значення?
47. У чому полягає принцип вільної оцінки доказів?
48. Яким чином реалізується в кримінальному процесі принцип забезпечення всім особам, які беруть участь у справі, права на захист їх законних інтересів?
49. Які принципи кримінального процесу проголошені в Міжнародному пакті про громадянські та політичні права і як вони реалізовані в кримінальному процесуальному законі України?
50. Яке значення мають принципи кримінального процесу?
51. Що означає принцип недоторканості особи в кримінальному процесі?
52. Який зміст принципу недоторканості житла?
53. У чому полягає принцип кримінального процесу охорони особистого життя, таємниці листування, телефонних розмов і телеграфних повідомлень?
54. Що означає принцип здійснення правосуддя тільки судом?
55. У чому полягає зміст принципу колегіальності розгляду справи ?
56. Чи відповідає одноособовий розгляд справ принципу колегіальності?
57. У чому полягає незалежність суддів і підкорення їх тільки законові?
58. Що таке конституційна, правова та матеріальна незалежність суддів?
59. Який зміст принципу гласності кримінального процесу і які є винятки з цього принципу?
60. Що означає рівність громадян перед законом і судом?
61. У чому полягає зміст і яке значення принципу забезпечення підозрюваному, обвинувачуваному права на захист?

62. Якою мовою здійснюється судочинство в кримінальних справах в Україні?
63. Що означає безпосередність і усність в кримінальному процесі?
64. Які юридичні передумови існування в кримінальному процесі принципу змагальності та яке його значення?
65. Яке визначення презумпції невинності, її юридичний зміст і значення?
66. Кого слід вважати суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності?
67. Як можна кваліфікувати суб'єкти кримінальної процесуальної діяльності?
68. Які функції виконує суд в сфері кримінального процесу ?
69. Який процесуальний статус судді у кримінальному процесі ?
70. Які процесуальні повноваження суду, судді, головуєчого в судовому засіданні ?
71. Які функції присяжного та яким нормативним актом передбачені?
72. Які функції виконує прокурор у кримінальному процесі та його повноваження ?
73. Які повноваження слідчого ?
74. У чому полягають права та обов'язки слідчого та його процесуальна незалежність ?
75. Які повноваження керівника органу досудового розслідування ?
76. Які повноваження відповідно до закону мають оперативні підрозділи?
77. Які підстави для відводу судді, прокурора, слідчого?
78. Які підстави для самовідводу осіб, які ведуть кримінальний процес ?
79. Порядок вирішення заявленого відводу на різних стадіях кримінального процесу?
80. Які обов'язки виконують секретар судового засідання та судовий розпорядник?
81. Хто є підозрюваним у кримінальному процесі?
82. Які підстави для затримання особи?
83. Які права та обов'язки підозрюваного?
84. Хто є обвинуваченим у кримінальному процесі?
85. Які права та обов'язки обвинуваченого?
86. Хто є законним представником неповнолітнього обвинуваченого і який його процесуальний статус ?
87. Хто може бути потерпілим?
88. Які права та обов'язки потерпілого?
89. Хто з учасників процесу може мати свого представника?
90. Які права та обов'язки представника?
91. Хто може бути захисником, його права та обов'язки?
92. У якому порядку залучається захисник до участі у провадженні та на які стадії може бути залучений?
93. З якого часу захисник допускається до участі в справі?
94. У яких випадках участь захисника в справі є обов'язковою?
95. Які обставини виключають участь у справі особи, як захисника?

96. Хто є свідком у кримінальному процесі, його права та обов'язки?
97. Хто не може бути свідком?
98. Хто є експертом у кримінальному провадженні?
99. Які права та обов'язки експерта на досудовому слідстві і в суді ?
100. Хто не може залучатися як експерт?
101. Хто є спеціалістом, його права та обов'язки на досудовому слідстві та в суді?
102. У чому полягає відмінність спеціаліста від експерта?
103. Які вимоги ставляться до перекладача та які його обов'язки.
104. Хто є понятий, його права та обов'язки?
105. Що таке цивільний позов у кримінальному процесі?
106. Хто є цивільним позивачем у кримінальному процесі?
107. Які права та обов'язки має цивільний позивач?
108. Хто є цивільним відповідачем у кримінальному процесі?
109. Чи завжди цивільний відповідач і обвинувачений співпадають в одній особі?
110. Які права та обов'язки має цивільний відповідач?
111. Що таке процес доказування?
112. З яких елементів складається процес доказування?
113. Якими способами здійснюється процес доказування?
114. Яку питому вагу займає доказування в кримінальній процесуальній діяльності?
115. Що таке предмет доказування?
116. Що треба розуміти під межами та обсягом доказування?
117. Які особливості процесу доказування в різних стадіях процесу?
118. З якою метою законодавець вимагає встановлення /виявлення / причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення?
119. Що слід розуміти під допустимістю доказу? В якій статті КПК України дається поняття доказу?
120. Які є джерела доказів у кримінальному процесі? В якій статті КПК України дається їх перелік?
121. Що слід розуміти під допустимістю доказу?
122. Що таке належність доказу?
123. Яке значення має правильне процесуальне оформлення доказу?
124. Як у теорії доказів прийнято класифікувати /групувати/ докази та їх джерела?
125. Чи однакове доказове значення мають первинні і похідні докази та їх джерела?
126. Що виступає критерієм /підставою/ поділу доказів на прямі і непрямі?
127. Що таке перевірка доказів?
128. Які слідчі дії проводяться для збирання та перевірки доказів?
129. Які способи засвідчення та закріплення доказової інформації?
130. Хто приймає участь у доказуванні?

131. На кого покладено обов'язок доказування?
132. Від кого можуть бути прийняті докази?
133. Що таке оцінка доказів і як вона здійснюється?
134. Які обов'язки захисника в процесі доказування?
135. Що таке заходи процесуального примусу?
136. Види заходів процесуального примусу та їх характеристика.
137. Яка мета застосування заходів процесуального примусу?
138. Які підстави застосування заходів процесуального примусу?
139. Що таке затримання за підозрою у вчиненні злочину?
140. Хто має право затримати особу за підозрою у вчиненні злочину?
141. Які підстави для затримання особи за підозрою у вчиненні злочину?
142. На який строк може бути затримана особа за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення?
143. Який порядок затримання?
144. Що таке запобіжні заходи?
145. Які підстави застосування запобіжних заходів?
146. Які види запобіжних заходів передбачає КПК України?
147. У чому полягає суть кожного запобіжного заходу?
148. У чому сутність застави, та в яких розмірах може бути призначено?
149. Які обмеження накладаються на особу щодо якої застосовується особисте зобов'язання?
150. Які обов'язки покладаються на поручителів при обранні запобіжного заходу – особисте зобов'язання?
151. Які підстави обрання запобіжного заходу - взяття під варту?
152. Які строки тримання підозрюваного, обвинувачуваного під вартою?
153. Де тримаються заарештовані обвинувачувані і підозрювані?
154. Які підстави для зміни і скасування запобіжного заходу?
155. Який порядок обрання, зміни і скасування запобіжного заходу?

**Тематика курсових робіт з дисципліни
«КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС»**

1. Питання кримінального процесу в Європейській конвенції про захист прав і основних свобод людини.
2. Процесуальні гарантії – засіб забезпечення завдань кримінального судочинства.
3. Змагальність і диспозитивність при розгляді кримінальних справ в суді.
4. Реалізація у кримінальному процесі принципу національної мови судочинства.
5. Реалізація в кримінальному процесі принципу гласності.
6. Реалізація в кримінальному процесуальному праві принципу публічності.
7. Презумпція невинності та правовий статус підозрюваного у вчинення кримінального правопорушення.
8. Поняття, зміст та значення принципу забезпечення права на свободу та особисту недоторканість.
9. Кримінальні процесуальні засоби реалізації підозрюваним, обвинуваченим права на захист.
10. Реалізація у кримінальному процесі принципу рівності громадян перед законом і судом.
11. Забезпечення незалежності суддів при здійсненні правосуддя.
12. Гарантії незалежності та недоторканності суддів у кримінальному процесі.
13. Прокурор у кримінальному процесі, його правове положення та повноваження.
14. Підтримання державного обвинувачення, як функція прокурора кримінальному провадженні – забезпечення та значення.
15. Кримінальні процесуальні засоби посередження кримінальних правопорушень.
16. Потерпілий у кримінальному процесі.
17. Правовий статус підозрюваного в кримінальному процесі.
18. Обвинувачений в кримінальному процесі України.
19. Правовий статус свідка в кримінальному процесі.
20. Відмінність процесуального становища підозрюваного та обвинувачуваного.
21. Учасники кримінального процесу – поняття та класифікація.
22. Захисник в кримінальному процесі.
23. Кримінальна процесуальна діяльність захисника.
24. Права та обов'язки захисника та їх реалізація у кримінальному процесі.
25. Поняття цивільного позову у кримінальному процесі.
26. Відмінність процесуального становища потерпілого та цивільного

позивача.

27. Цивільний відповідача у кримінальному процесі України.
28. Провадження по цивільному позову у кримінальному процесі.
29. Захист майнових прав у кримінальному процесі.
30. Захист у кримінальному процесі прав і законних інтересів осіб, яким кримінальним правопорушенням спричинена шкода.
31. Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.
32. Предмет, межі та суб'єкти доказування у кримінальному процесі.
33. Кримінальне процесуальне доказування.
34. Класифікація доказів та її практичне значення.
35. Непрямі докази, особливості їх використання в кримінальному процесуальному доказуванні.
36. Допустимість доказів у кримінальному процесі.
37. Поняття, зміст та значення принципу вільної оцінки доказів.
38. Висновок експерта, як джерело доказів.
39. Підстави та порядок призначення експертизи.
40. Речові докази, як джерело доказів.
41. Протоколи слідчих (розшукових) і судових дій та інші носії інформації щодо цих дій, як джерело доказів.
42. Місце та значення досудового розслідування в системі стадій кримінального процесу.
43. Процесуальне положення та повноваження слідчого в кримінальному процесі України.
44. Підслідність та її значення.
45. Підстави та порядок об'єднання та виділення кримінальних проваджень.
46. Система та процесуальна форма слідчих (розшукових) дій.
47. Організаційна побудова досудового розслідування та шляхи її удосконалення.
48. Кримінальна правова охорона прав потерпілого та підозрюваного у досудовому провадженні.
49. Правові підстави та порядок затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.
50. Правові підстави та порядок повідомлення особі про підозру.
51. Письмове повідомлення про підозру – зміст і значення.
52. Правові підстави та ефективність застосування запобіжного заходу – застава.
53. Правові підстави та порядок застосування запобіжного заходу – тримання під вартою.
54. Закриття кримінального провадження у стадії досудового розслідування.
55. Порядок закінчення досудового розслідування складанням обвинувального акту.

56. Обвинувальний акт, як форма завершення досудового розслідування, його значення.
57. Відшкодування шкоди заподіяної особі незаконними діями органів досудового розслідування.
58. Суд присяжних у сучасному кримінальному процесі України.
59. Підготовче провадження, як самостійна стадія кримінального процесу – поняття, завдання, значення.
60. Змагальність при судовому розгляді кримінальних справ.
61. Судовий розгляд – центральна стадія кримінального процесу. Поняття, завдання, структура та значення.
62. Питання, які підлягають вирішенню судом у підготовчій частині судового розгляду кримінальної справи.
63. Судове слідство та його значення.
64. Судові дебати та їх значення.
65. Правові властивості, види та значення вироку.
66. Підстави та порядок постановлення обвинувального вироку.
67. Апеляційний суд у сучасному кримінальному процесі.
68. Організаційно-правові форми перевірки законності та обґрунтованості вироків, ухвал, постанов в апеляційному порядку.
69. Порядок апеляційного оскарження вироку, ухвали, постанови суду першої інстанції.
70. Попередній розгляд справи апеляційним судом
71. Порядок розгляду справи апеляційним судом з постановленням ухвали.
72. Порядок розгляду справи апеляційним судом з постановленням вироку.
73. Результати розгляду кримінальної справи апеляційним судом.
74. Однобічність або неповнота попереднього чи судового слідства як підстава для скасування або зміни вироку, ухвали, постанови суду першої інстанції.
75. Невідповідність висновків суду першої інстанції фактичним обставинам справи як підстава для скасування або зміни вироку, ухвали, постанови.
76. Істотні порушення кримінального процесуального закону як підстави для скасування або зміни вироку, ухвали, постанови суду першої інстанції.
77. Неправильне застосування кримінального процесуального закону як підстава для скасування або зміни вироку, ухвали, постанови суду першої інстанції.
78. Невідповідність призначеного судом покарання тяжкості злочину та особи засудженого як підстава для скасування або зміни вироку, ухвали, постанови суду першої інстанції.
79. Підстави і порядок зміни вироку, постанови суду першої інстанції апеляційним судом.

80. Зміст та значення вироку, ухвали, постанови апеляційного суду.
81. Касаційне провадження в сучасному кримінальному процесі.
82. Основні риси касаційного провадження.
83. Порядок касаційного оскарження вироків, ухвал, постанов.
84. Підстави для скасування чи зміна вироку, ухвали, постанови в касаційному провадженні.
85. Порядок перегляду справи касаційним судом.
86. Суб'єкти кримінальної процесуальної діяльності при перегляді справ в касаційному порядку.
87. Процесуальна діяльність прокурора при перегляді судових рішень за ново виявленими обставинами.
88. Нововиявлені обставини - як підстава для перегляду судового рішення.
89. Набрання вироком, ухвалою, постановою суду законної сили і звернення його до виконання.
90. Процесуальні питання, що вирішуються судом в стадії виконання вироку.
91. Особливості провадження в справах про злочини неповнолітніх.
92. Забезпечення прав і законних інтересів неосудних і осіб, які захворіли. психічною хворобою після вчинення кримінального правопорушення.
93. Особливості провадження в справах приватного обвинувачення.
94. Історичні форми кримінального процесу.
95. Міжнародне співробітництво.

Навчальне видання
(українською мовою)

Єна Ірина Вікторівна

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС
НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК**

для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Право»
освітньо-професійної програми «Правознавство»

Рецензент *О.О. Дудоров*

Відповідальний за випуск *Ю.В. Пирожкова*

Коректор *К.О. Панкратова*